

szél-járás

X. ÉVFOLYAM 2. szám • 2017. július

Görföl Jenő főszerkesztő (Pozsony)
Balassa Tamás (Mosonmagyaróvár)
Böröndi Lajos (Feketeerdő)
Deák Ernő (Bécs)
Ferenczy Klára (Baden bei Wien)
Farkas István (Mosonmagyaróvár)
Hornák István (Pozsony)
Kepe Lili (Lendva)
Kovács László (Egyházgelle)
Tuba László (Mosonmagyaróvár)
Végh László (Somorja)

Szerkesztőség:

Bratislava - Pozsony, Námetie 1. Mája
10/12, 815 57 Bratislava. E-mail: csemadok
@csemadok.hu

Feketeerdő, Erdőalja u. 11. 9211. boron-
di@falu-tv.hu

Wien - Bécs, Schwedenplatz, 2/I/8. Levél-
cím: A-1011 Wien, Postfach 358. E-mail: be-
csi-naplo@aon.at.

A Pro Patria Honismereti Szövetség
megbízásából kiadja: Mosonvármegye Lap-
és Könyvkiadó, 9211 Feketeerdő, Erdőalja u.
11. E-mail: mosonvarmegyekft@gmail.com
Felelős kiadó: Böröndi Lajos. Számlaszám:
Kisalföld Takarékszövetkezet: HU90 5950
0155-1108 5733 0000 0000
SWIFT:TAKBHUHB

Előfizethető a fenti bankszámlára való uta-
lással, előzetes vagy utólagos számlázással. Egy
szám ára: 800 Ft, Szlovákiában 2 euró. Előfi-
zetési díj egy évre: 3200 Ft, Szlovákiában (8
euró), Ausztriában és Szlovéniában 15 euró.

ISSN: 2060-3886

Megjelenik a Palatia Nyomda és Kiadó
Kft. gondozásában (9026 Győr, Viza u. 4.).
Felelős vezető: Radek József ügyvezető.

Csáky Pál

A történelem előtt

3

irodalom

Kerék Imre

Egy Csanádi Imre vers elemzése

4

Gál Sándor

Feljegyzések elmenőben (napló)

8

Fehér Márta

Halló, itt Mirjana! (elbeszélés)

16

Maurer Teodóra

In memoriam Tüskés Tibor (vers)

19

Száráz Pál

Régi szerelem (elbeszélés)

20

honismeret

Deák Ernő

Bécs, emigráns magyar szemmel
(Kannás Alajos képeskönyve)

22

Kimlei Péter

A nyugat-magyarországi horvátok
évszázadai

28

Weltler Rezső

Elmélkedés a régi napokról
(A hegyeshalmi evangélikus
gyülekezet bölcsőjénél)

37

közművelődés

Rétvári László

Adatok tudományos, oktatói, közéleti
működésem megbecsüléséről

41

Neszméri Tünde

Erről, arról, azokról és a felvidéki
újságírásról
(Beszélgetés Csikmák Imrével)

46

barangoló

Író Erzsébet

Ahol a Nap is korábban kel fel

48

képzőművészet

Bedi Kata

Megőrzött részletek (Beszélgetés
Kanyó Ervin képzőművésszel)

55

Bedi Kata

Konfrontációk (Nagy Zoltán
kiállítása Pozsonyban)

59

Az én múzeumom

Görföl Jenő

A fotóalbum harmadik lapja

62

Polák Margit

Egy Kodály levél margójára

64

szélfúvás

Ziacek Adrianna

Zsigárdi gyerekek a Csiperón

68

Szárázné Mancal

Két évfordulóra emlékeztek
Nagyfödémesen

70

•	<i>Három napon át zengett az ének</i>	73
•	<i>Nagymegyerén a szél-járás</i>	75
Görföl Jenő	<i>Hangverseny a Pozsonyi Prímási Palotában</i>	78

recenzió

Gaál József	<i>Mennyit ér az ember? (Muszkaföldön – Felvidékiek visszaemlékezései a szovjet hadifogságra</i>	80
Száraz Pál	<i>A mese igen közel van (Fellinger Károly: Ilka vára)</i>	81
Száraz Pál	<i>Erről, arról, azokról (Csikmák Imre könyvéről)</i>	83
Böröndi Lajos	<i>Antall József és az állambiztonság (Vérítas könyvek 5.)</i>	83

Mosonvármegye Lap-és Könyvkiadó

Szenc város

BETHLEN GÁBOR
Alap

Megjelenik a Bethlen
Gábor Alap támogatásával

Csáky Pál

A történelem előtt

Nem sokszor van úgy, hogy kisebbségek európai szinten alakíthatják a jövőjüket. Pontosabban: még egyszer sem volt így a történelemben.

Most mégis ilyen helyzetbe kerültünk, amely esély – de egyben veszélyeket is hordoz magában.

Az történt, hogy a pár évvel ezelőtt elfogadott Lisszaboni Szerződés tartalmaz egy olyan részt is, hogy amennyiben 1 millió EU-polgár azt kéri, hogy egy adott kérdésben az EU hozzon jogszabályt a téma rendezésére, akkor az Európai Bizottságnak kötelezően foglalkoznia kell az adott kérdéssel. Nem arra kötelezi a szerződés a Bizottságot, hogy jogszabályt alkosson, hanem arra, hogy kötelezően foglalkozzon a témával, és javasoljon megoldást.

Igaz, hogy az Európai Bizottság fél ettől az Európai Polgári Kezdeményezésnek nevezett eszköztől, s az az igazság, hogy néhány kollégám is fél tőle az Európai Parlamentben. Azt mondják, mi lenne, ha 1 millió EU-polgár kérné azt, hogy vezessék be, mondjuk, a saria szerinti ítélkezést bizonyos régiókban. Vagy egy olyan kérdésben születne kezdeményezés, amely végzetesen megosztja az európai társadalmakat. Mondjuk, az abortusz teljes tiltásáról vagy ellenkezőleg, korlátok nélküli gyakorlásáról születne ilyen kezdeményezés. Nehéz helyzetbe kerülne a Bizottság is, az Európai Parlament is.

Persze, mindeme megfontolások nem szolgáltathatnak okot arra, hogy ne éljünk a kezdeményezés lehetőségével. Mint minden eszközt, ezt is ésszerűen és komoly megfontolások alapján kell használni.

És az is történt, hogy három évvel ezelőtt a FUEN, az Európai Népcsoportok Föderaliztikus Uniója olyan kezdeményezéssel élt, amely azt célozta, hogy az EU fogadjon el kötelező érvényű kisebbségvédelmi jogszabályt az őshonos európai kisebbségek védelme érdekében.

A procedúra szerint, a fenti félelmek miatt, mielőtt az aláírásgyűjtési akció elindul, az Európai Bizottságnak hitelesítenie kell a kérdést.

Az EB elutasította azt, utalva néhány tagállam (Franciaország, Spanyolország, Ausztria, Románia, Szlovákia...) érzékenységre. Persze, nem csak ezt a kezdeményezést utasította vissza az EB, hanem több másik javaslatot is.

Lett is felháborodás akkora, hogy voltak, akik elmentek egészen az Európai Unió luxemburgi bíróságáig. Így tett a FUEN is.

És láss csodát világ, megnyerte a pert. Igen, az európai kisebbségi szervezet pert nyert a nagy Európai Bizottsággal szemben. Két évvel ezelőtt, amikor meghívtam a FUEN vezetőit egy meghallgatásra a Petíciós Bizottságba ezzel a kérdéssel kapcsolatban, még Timmermans úr, az EB első alelnöke azt mondta nekik, nem tudja elképzelni, hogy egy ilyen kezdeményezésre sor kerüljön a téma érzékeny volta miatt. S idén tavasszal, a bírósági ítélet után, ugyancsak Timmermans úr aláírásával kapott levelet a FUEN, amelyben engedélyezi az aláírásgyűjtést.

Nos, a konklúzió egyértelmű: aki meghátrál, annak esélye sincs. Aki viszont bátor, azt alkalomadtán az Isten is megsegíti.

Erdélyben, Bonchidán tehát elindítottuk az aláírásgyűjtési akciót. Egy év alatt 1 millió aláírást kell összegyűjtenünk minimum 7 tagországból. Nem könnyű feladat, de messze nem lehetetlen. Gyakran érvelünk azzal, hogy az EU-ban minden tizedik polgár rendelkezik valamilyen kisebbségi kötődéssel, ez kb. 50 millió embert jelent. Ennyiből csak kijön az 1 milliónyi aláírás. Ráadásul a szerződés nem azt mondja, hogy csak kisebbséghez tartozók írhatják alá. Minden EU-polgár megteheti, aki egyetért a szándékkal.

Nos, erről beszéltünk májusban Kolozsváron. Nincs más lehetőségünk, mint győzni. Jóval több aláírást kellene prezentálnunk, mint 1 milliót, hogy lássa mindenki, a kérés mögött valós igény van. Azt végig sem merem gondolni, mi történne, ha sikertelenek lennénk. Európában a kisebbségellenesség ülne tort, s mi legalább 5 évig nem jöhetnénk elő semmiféle kéréssel.

Győzni kell tehát, s ehhez mindenki hozzájárulása szükséges.

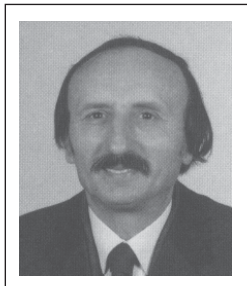
Kerék Imre

Csanádi Imre: Hazátlan

Szakadóban szép hazámból –
vagyok vétkes fiad. Zámoly:
rád gondolok, orcám lángol,
keserű könnyem aláfol.

Látom, leszek bitang legény –
akármerre nézhetek én,
hazát többé nem lelek én,
haza se hazamegyek én.

Hazátlanul csatangolok,
szeretteimmel bolondulok,
sok buta dologba fulok,
kárhozatra elindulok.

Ezt az 1938-as keltezésű verset Csanádi Imre több válogatott kötetének (Ördögök szekerén, Ötven vers) is nyitóverséül választotta.

Nyilván nem véletlenül, hanem mintegy jelkép erejű gesztusként tette, hiszen e tizenkét sornyi dalban a tizennyolc éves költő egész későbbi, viszontagságokkal, megtorpanásokkal bővelkedő költői pályájának alakulását sejtette meg jó előre: mindazt, ami e vers megírása után valóban bekövetkezett. (Front, hadifogság, késleltetett pályakezdés, időnkénti elnémulások.) Ezért is szánhatta mintegy költészete előlegzéséül olvasóinak.

Már első olvasásra is szembetűnő, hogy a fiatal költő nem frissen megismert nyugatos lírikusok hangján szólal meg, nem is korabeli népi költők (Erdélyi, Sinka) intonációját veszi át, s nem utánozza a naív népi verselőket, őstehetségeket sem, (tehetsége már igen korán komoly műveltséggel, tájékozottsággal, meglepően érett, biztos ízléssel párosult) hanem jóval régebbi korok irodalmából merít ösztönzést. E versében jelesen azonnal felismerhetjük egy régi, tizenhetedik-tizennyolcadik századbeli népdalunk, az Elindultam szép hazámból kezdetű dal intonációjának továbbregzését. A költő valószínűleg a régi kéziratos énekeskönyvek anyagában búvárkodva akadhatott rá, vagy talán Bartók, Kodály akkoriban ismertté vált gyűjtéseinek közzétett anyagából ismerhette.

A Hazátlan, ez a korai vers minden kétséget kizáróan jelzi, merre keressük a fiatal költő tájékozódásának, vonzalmainak tápláló forrásait a régmúltban, s honnan töltekezik a későbbi években sem apadóan, sőt, mind gyakrabban fel-felbuzogva, költői nyelvhasználata, ritmusformáló és teremtő készsége. Mintegy másfél évszázada feledésbe merült hagyományt élesztett újjá versében, melyet nagy zeneszerzőink nyomán ő is felfedezett magának, s a múlt irodalmában való jártasságát, megszerzett ismereteit bőven kamatoztatta későbbi költészetében és szerkesztő munkájában egyaránt.

Mint a XX. századi világlíra nagy alkotóit: Apollinaire-t, Lorcát, Jeszenyint, vagy a mi József Attilánkat, akik bőven merítettek a népi folklór tiszta forrásából, hogy a hagyományok szentesítette értékeket verseik anyagába olvasztva megújíthassák költészetüket: Csanádi Imrét is kezdettől fogva izgatta a régies forma s a modern tartalom kontrasztja, a párosításukkal elérhető újszerű hatások kikísérletezése, ám ő tőlük eltérően ritkán él a költői kép, a metafora eszközeivel. A közérthetőség érdekében tudatosan kerül az absztrakciókkal zsúfolt kifejezőmódot. Nem törekszik a népköltészet mágikus-mitikus rétegeinek ki-

aknázására, s nem célja az ún. népi szürrealizmus címkéjével besorolható, vagy körülírható költemények alkotása. A szerkesztésben ökonómiára, tömörségre, világos vonalvezetésre törekszik, nyelvezete rendkívül sűrített, puritán módon egyszerű, pontos és kifejező. A lírai dalt legbensőbb hajlamaihoz hasonlítva, sikerül teljesen a maga képére formálnia, noha kétségtelenül sokat tanult elődeitől és kortársaitól, az övéhez hasonló törekvések eredményeiből.

Csanádi Imre versét felfoghatjuk úgy is, ahogy például Rónay György tette: „mint remekbe készült utánzatát egy valódi népi éneknek”. Valóban, az is. Ugyanakkor lényegesen több is pusztá stílusimitációnál. Igaz, hasonló a lírai szituáció, melyben a dalok szerzői megszólalnak, s mindkét dal fájdalmas-elégikus hangulatú, végső kicsengésük azonban más-más: a nép énekszerző hangja legalább Istenhez szóló fohászbba, bizakodásba fordul a dal végén, költőnké azonban a teljes illuziótlanság felismerésébe torkoll. Azonkívül Csanádi hangvétele keményebb, érdesebb szövege mellőzi a népdal külső jellegzetességeit, ékítményeit (nem használja pl. a szokásos kezdő természeti képet sem). Szavainak megszenvedett hite, súlya van, mögöttük határozott, keserű tapasztalatokban korán megedzett, szilárd egyéniség áll. Egy helyzetével, sorsával józanul számot vető XX. századi költő hangja ez, felfokozott személyessége, közvetlensége őszintesége az említett nagy kortársakkal rokonítja őt. S ami a legfontosabb: Költőnk esetében körültekintő tudatossággal, nagy műgonddal létrehozott alkotásról beszélhetünk. S ez mindenképpen ad annyi többletet versének, hogy stílusimitációnál többlet láthassunk benne. Ugyanis e versében nem csak a régi népdalhoz nyúl vissza a költő, hanem a korabeli műköltészet formaeszközeit is felhasználja. (A népdal szerzője viszonylag ritkán, többnyire véletlenszerűen él alliterációval, itt pedig őt ízben is találkozhatunk vele funkcionális szerepben, a zeneiséget fokozandó. A négyes bokorrímek is inkább a korabeli, vagyis a tizenkilencedik századi műköltészetből vagy még régibb irodalmunkból ismerősek számunkra.) S hogy a kortársi költészetből vegyünk példát, mennyire más, keményebb, férfiasabb ez a hangvétel, mint mondjuk Erdélyi József aggálytalan könnyedséggel ömlő dalaie, noha a dalformában Erdélyi is ritka költői szépségekkel termékenyítette meg líráinkat. (Gondoljunk többek közt Illyés, József Attila költészetére tett inspiráló hatására.)

Mi avatja a Hazátlan-t máig sem fakuló, időálló érvényű darabjává Csanádi Imre ifjúkori költészetének? Nyilvánvalóan nagyrészt annak köszönheti eleven hatását, hogy noha a vallomások líra közvetlen személyességével, egyes szám első személyben, a saját sorsát, életérzését írja versbe, ezen túl azonban ugyanakkor egy, a századok során folyton ismétlődő kollektív sorshelyzetet énekel meg, mely időszerű lesz mindaddig, amíg emberek ezrei kényszerülnek a szülőföldjüktől való megválásra, számkivetettségre, szeretetteiktől való elszakadásra. (Gondoljunk csak a világháború időszakának erőszakos kitelepítéseire vagy a napjainkban a boszniai háború menekülttömegeinek viszontagságaira.)

Az első strófa kezdősorában – in medias res – jeleníti meg a költő a lírai alapszituációt, mely azonos a régi népdal-minta szerzőjét megihlető élethelyzettel: a kitaszítottság, a bujdosásra kényszerültség kínjával, a honvágy szorongató, nosztalgikus érzésével. Az ősmintához való kapcsolódást szó szerinti átvétellel jelzi: „szép hazámból”, részint a kifejezés lényegét nem érintő változtatással, ld. a „szememből a könny kicsordul” és az ebből variált „keserű könnyem aláfol” sorokat. A költő, aki mindvégig erős szálakkal kötődött az őt felnevelő közösséghez, s épp ezért aligha szolgált rá, mégis büntudattal gondol szülőfalujára, osztálytársaira: „vétkes fiú”-nak vallja magát, s az „orcám lángol” kifejezéssel külön is utal szégyenérzetére. Életrajzából, nyilatkozataiból tudjuk, mekkora dilemmát jelentett a költőnek, hogy tanult emberré vált, s ezáltal, valamint a költősoros vállalásával kiemelkedett osztályából.

S bár költőként az ő szívszólójuknak tudta magát mindvégig, ez valószínűleg keveset enyhített büntudatán, szégyenérzetén. A párhuzamos mondat szerkezetek gondolatritmusát alliterációk (vagyok vétkes, keserű könnyem), régies hangulatot keltő négyes bokorrímek festik alá erőteljes zenei hatóelemekként, felfokozott szuggesztivitással érzékelte a költő megkeseredett lelkiállapotát.

Az elszakadás fájdalmához a második strófában a vigasztalan jövő baljós előérzetével társul kemény, határozott felütéssel: a három szóra kiterjedő alliteráció erős hanghatását – némi disszonanciát lopva a sor dallamába – külön is felfokozza a „bitang” jelző kemény hangzósága. A következő sorokban az első strófa

intonálását gondolati párhuzamokkal, szóismétlésekkel nyomatékosítja, árnyalja, részletezi: az egyes tagmondatok végén pl. háromszor is megismételve az „én” személyes névmást, rímhelyzetben ráadásul, vagyis hangsúlyozva funkcionális szerepét, súlyát a közölnivalóban: a költő magára maradottságának, a hazakérés reménytelenségének érzékeltetésében. A strófa utolsó sorában egy paradoxon-szerű szótársítással (haza se hazamegyek én) szinte a végletekig fokozza a vers érzelmi-hangulati hatóerejének intenzitását. Ugyanezt a célt szolgálja e strófában a „haza” főnév ugyancsak háromszori ismétlődése, negatív jelentéssel fölruházott szöveggörnyezetben (hazát többé nem lelek én, haza se hazamegyek én)

A harmadik strófa elején negyedszer is megismétli a „haza” szót, most már fosztóképzővel nyomatékosítottan, mintegy véglegesítve az elszakadás immár befejezett tényként tudomásulvételét. Érződik az utolsó sorokban, a keserűség ellenére is, valami hetyke, dacos elszántság, hasonló a valahai bujdosó szegénylegényekéhez, vagy éppen a pokoljárás kínjait vállaló nagy kortárs költőkéhez. (József Attila, Jeszenyin nem véletlenül gyakorolt rá nagy hatást.) Érdemes megfigyelni azt is, hogy noha lehetősége lenne rá bőven, mennyire mértéktartóan, épp csak jelzesszerűen archaizál Csanádi ebben a versében: Mindössze két régiesszóalakváltozással él: „orcám”, szeretimmel”. És mégis képes valamiféle ódon hangulat, a régiesség illúziójának felkeltésére oly módon, hogy ugyanekkor az e századi köznyelv fordulatait, szókincsét alkalmazza szövege túlnyomó részében. (A régiesszóalakok első olvasásra szinte fel sem tűnnek az olvasónak, oly észrevétlenül szövéődnek a kontextusba.)

A költemény egységes hangulatát a hangszimbolika szintjén is érzékelhetővé teszi a költő azzal, hogy többségében – a borongó, elégikus hangulat hangzásbeli megfeleltetéseként – mély magánhangzókat (a, o, u) alkalmaz, főként az első és az utolsó strófában, de a másodikban is csaknem fele arányban, a magas hangzókhoz képest.

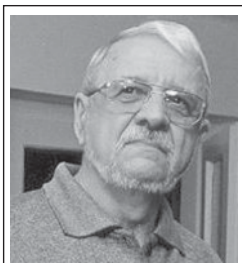
A versre bízott mondandó kiteljesítéséhez, elmélyítéséhez jelentős mértékben járul hozzá a költemény zenei-ritmikai megformáltságának tökéletessége. A magyaros-hangsúlyos ún. népi nyolcasokban írott strófák egyes sorait nem felezi következetesen (mint költőink közül oly sokan), hanem a szólamnyomaték ideoda csúsztatásával oldja fel a ritmikai merevséget. (Miként a költő szerint régi költészetünk és népköltészetünk sem ismeri a monotóniára, gondolati sematizmusra kényszerítő következetesen felezett ősi nyolcast, amelyben a sor minden negyedik szótag után megcsuklik. Nem él vele következetesen az általa mintául választott népdal sem.) S bár a Hazátlan sorainak többségében feleződik a verssor, a monotóniát mindhárom versszakban megtöri a költő egy-egy nyomatékhelyezéssel: haza se hazamegyek én, Sok buta dologba fulok. Mint láthatjuk, e sorokban a harmadik szótag utáni negyedikre helyeződik a nyomaték, s nem az ötödikre, mint általában szokott. Későbbi dalaiban aztán ritmusteremtő, kísérletező készsége olyan megejtő líraiságú darabok megalkotására tette képessé, mint pl. az Őszi madár című kis remekműve.

Mintáját követi abban is Csanádi, hogy váltogatja a hím-és nőrímekeket strófaként, s nem csupán egy fajtájával él. (hazámból – Zámoly, legény – nézhetek én) Az első strófa rímei változatos szófajokat, határozót, főnevet, igét összecsendítő, választékos asszonánccok: a másodikban önrímmel, a harmadikban ragrímekkel él (utóbbi kettő használata régi költészetünkre és népköltészetünkre egyaránt jellemző). A ritmika és a rímfajta változatossága legalább annyira tanúskodik a költő ösztönös stílusérzékéről, mint formai eszközeinek tudatos megválasztásáról.

A Hazátlan hatását – a közönségnek szóló üzeneten túl – nyilván az is erősíti, hogy nem helyzetdal, nem álarcos szerepvész ez, nem valaki más lelkiállapotába éli bele magát a költő, hanem közvetlenül, kendőzetlen őszinteséggel önmagáról vall benne. Ami egyébként ritkán fordul elő nála a későbbiekben, többnyire inkább válságos élethelyzetekben kerít sort a kitárulkozásra. Mint költői indulásának időszakában is, amikor döntenie kellett: vállalja-e a költészetet élethivatásul, annak minden kockázatával együtt? Mint verse utolsó sorából (kárhozatra elindulok) most már tudjuk: a költő igennel válaszolt a sorsa által provokált kihívásra.

Gál Sándor

Feljegyzések elmenőben Napló – 2013

Október 11. péntek. Sándorunk ma lett harminc éves!

Tegnap este megköszöntöttük – csütörtökön repül haza, éjjelre itthon is leszünk, s elérkezik az alkalom a koccintásra is.

Ahogy tavaly, az idén is tanúja lehettem a katicabogárkák őszi rajzásának. A barackosi magaslesen az őzeket vártam – hiába! –, százával lepték el a napsugarak melegítette deszkákat. Aztán ahogy az estéli hűvösség ránk szakadt, percek alatt eltűntek.

Antall Pitykének pedig ma elpostáztam a születésnapra verset, az egyik kézirat-változattal együtt. Harminc valahány évvel ezelőtt Pityke Nyíregyházáról elbiciklizett Kassára, Ratkó Jóska egymondatos, kockás papírra írt üzenetével, hogy „úgy fogadd, mintha én volnék...” István pedig azért kerekedett le közel kétszáz kilométer, hogy egy pár perces beszélgetést készítssem velem a rádióknak. Hát – egyebek mellett – ezért is – a neki dedikált vers!

Október 12. szombat. Mostanában az írást majdnem kizárólag ezek a naplójegyzetek jelentik. Hogy értékük meghaladja-e a napi krónikák frázisait, nem tudom igazából megítélni. Valami hozadéka csak lesz, ha leírásukra időt és energiát pazarolok. Ugyanakkor azokat a „mögöttes területeket” is számba kellene vennem, amelyek esténként ide szólnak – vagy kényszerítenek? – láthatatlan sugaraikkal.

Mintha a létezés kozmikus áramlatai érintenének meg, s ösztökélnének valaminek a rögzítésére, valaminek a leírására, ami azonban megnevezhetetlen. Itt abba is hagyom, hiszen erről már korábban is több féle változatban megpróbáltam valamit rögzíteni – ám úgy tűnik –, a szándék kevés ehhez. Tudni kéne a lényegét!

Október 14. hétfő. A lugas alól a nyári bútort – asztalt, székeket – tető alá pakoltam. Azt hiszem, hogy a jövő nyarat még kibírják. Ezen kívül semmi érdemleges munkát nem végeztem! A tegnapi estéli „irodalmi találkozó” a Márai stúdióban több volt, mint kiábrándító. Az ott-lét egyetlen értelme az volt – az lett – hogy közel harminc év után találkoztam **Tóth Elemérrel**, akivel a hatvanas években együtt dolgoztam Pozsonyban a **Szabad Földműves** szerkesztőségében, a Szuvorov utcai épületben. Elemér azután az Új Ifjúságban folytatta az újságírást, én pedig a hatvanas évek végén Kassára jöttem színházat csinálni. Még annyit a „litera-túrához”, amit a SZMÍT szervezett, hogy mindenről szó esett, csak az irodalom hiányzott. A jelenlévő nyolc íróval szemben tizenkét kassai érdeklődő ült. Elég szomorú arány, s csak a nemrég megtartott Márai-émlékesten felolvasott írásomat erősítette meg: ma ebben a városban nincs értékelhető magyar kulturális élet. Sőt! Élő magyar kultúra sincsen. Igénytelen műkedvelők fontoskodnak, azt a látszatot keltve, hogy Kosice még visszaváltozhat Kassává...

Nagyon rossz éjszakám volt mára virradóra!

Október 15. kedd. Mert a fogaim tovább pusztulnak, ma azokat megvédeni voltunk Kassán. Egy fogtömés, aztán – később – még legalább másik kettő is reparációra szorul.

Pityke jelentkezett – kellően megilletődve –, hogy megkapta a születésnap köszöntőmet, azzal, hogy a „legszebb ajándék”, amit a „hatvanásra” kapott.

Délután a Barackos. Kopár az egész terület, egyetlen vad se mutatkozott. Illetve egy baglyot láttam – eredménytelenül vadászott...

Az elmúlt hét alatt az erdők őszi színesedtek – pazar, csodálatos látvány és élmény a „fáradt színek” ezerféle árnyalata-változata.

Koncsol Laci hívott délután, a **Csontok** c. verséből készült kórusművet a hét végén – szombaton – bemutatják Kassán a református templomban, vasárnap pedig a Dómban. Ha mód lesz rá, bemegyünk. Majd eldől, ha Satya haza érkezik.

Pihennem kéne.

Október 16. szerda. Hajnal óta egyvégtében esik. Én pedig egyvégtében az elmúlt éjszaka történéseit igyekszem összerakni magamban – hiába. Valami hasonló, kusza, összefüggéstelen képek jelentek meg előttem, mint a gyomorműtétém után, amikor a narkózisból feleszméltem. Most is az erős fájdalomra emlékszem, majd a pokolian keserű epére, amely feltört a számba, s amelytől hiába igyekeztem megszabadulni... Ha nincs Éva, aki visszatartott – mert elindultam kifelé –, meglehet, valahol az udvaron, vagy az utcán találtak volna meg reggel... Az az elképesztő, hogy nincsenek valós emlékeim arról, ami velem történt meg. Hogy mikor és miért akartam elmenni?...

A fájdalmak és a – nevezzük így: tudatzavar – reggelre megszűnt, s mindent el tudtam végezni – a reggeli tornától a reggeli elkészítéséig – ami évek óta folyamatosan a napkezdet része. Csak az éjszakai „kihagyás” tényétől nem tudok megszabadulni: hol jártam, milyen abszurd – másik? – valóságban?! És az oka? És ha megismétlődik?

Az előbb kinéztem az udvarra: tovább zuhog az eső, és vad északi szél támadott.

Október 19. szombat. Satya csütörtökön éjfélre érkezett meg – késett jó fél órát a gépe. Amikor hazaértünk, megittunk egy üveg pezsgőt – illet a harmincadik születésnapra. Csak azután jól megbetegített a nemes ital, alig aludtam valamit.

A tegnapi tervezett vadászatunkat elmosta az eső, de ma hajnalban kimentünk a síkra. Csodálatos volt együtt látni a lenyugvó „holdudvart” és a napfölkeltét egyazon időben. Sándor meg is öröközte ezt a különleges hajnali jelenséget. Így az megmarad nem csak bennünk, de a gépben is, bármi is újra látható, közös hajnali emlékként. Igaz, Satya lőhetett volna egy idei gidát, de elmafláskodta. Két rókát is láttunk, meg pár csapat vadkacsát repülni. De: se fácán, se nyúl!

Kora délelőtt pedig B.K.T. hívott váratlanul, hogy olvassa a **Mintha mindig alkonyat lenne** c. könyvem, amellyel nyolcvanadik születésnapján ajándékoztam meg, s közölte, hogy nem tud betelni vele, késő éjszakáig olvassa, mert hogy gyönyörűnek találja a közös gyermekkorunk táját, ami ugye az emlékezéseim törvényszerű forrása is! És még a nevek. A jövő héten találkozunk – mondta – s akkor tovább dicsér majd...

Egyszer régen már hasonlóan meglepett Jászón, amikor a novelláimat olvasta, de ezt, úgy emlékszem, már egyszer leírtam a naplómbe.

Szép volt a mai nap. Satya még a számítógépet is rendbe tette, hogy most már folyamatosan lehet írni rajta – benne? A jövő héten majd kiprobálom.

Október 20. vasárnap. A **Parnasszus** szerkesztőségéből – Turczi Pistától – érkezett híradás, hogy a jövő hónap elején megjelenő számban ott lesznek a verseim, s hogy november elején lesz az **Írószövetségben** a szám bemutatója. Meg persze, szerződést is küldtek, amit kitöltöttem, s mellé tettem még az **Egy spondeusz mögött a csend** c., Antall Pistinek ajánlott versemet, hogy esetleg sorolják be a tavaszi számba – ha nem találják elkésztnek.

Satya pedig Szepsiben megvendégelte barátait tegnap este. Eljöttek az egykori lőcsei kollégái is.

Valamit olvastam is, készülvén a **Száz éve csend** megírására... Csak még azt nem döntöttem el, hogy melyik lapnak adjam. Talán a **Hitel** lehetne, ha a dokumentumokat is közölnék. Majd meglátom, mit, s hogyan tudom összefoglalni a két könyv és a két szerző történetét.

Derűs, szép októberi napunk volt, s az új kerítés mellett az elvetett fűmag szépen kizöldült. Már csak a kert felszántása van hátra, de ma azt is elrendeztem.

Október 22. kedd. A legfontosabb: délelőtt Kassa, onkológia. Minden vizsgálati eredmény negatív! Orvosnőm ragyogott az elégedettségtől – remek érzés így kezdeni a rák utáni időm hatodik évét. De Kassa egymagában nagyon fárasztó. Vadászni is kimentem – hiába. Közben elhatároztam, hogy megcsinálom a „második” **Egy nap emlékeit**, mégpedig leírom papa kálváriáját – ha csak töredékesen is! A holnapi napom megint elveszett. Már soha nem érem utol magamat, s ez elszomorító...

Október 24. csütörtök. Tegnapom javát elvitte Kassa – Múzeum és az ötvenhatos ünnepi fogadás. Több, mint négy órahosszat álltam, s ennyi időn át hallgattam az ünnepi frázisokat. Találkoztam egykori elnökümmel, **R. Schusterral**, amikor megérkezett, odajött hozzám, s megkérdezte, hogy vagyok és hogy az „öreg gárda” (stará garda, ami ugye a mi nemzedékünket jelenti), még ma is teszi a dolgát... Aztán a megye elnöke Z. Trebula is hozzánk csatlakozott – annakidején ő adta át Rozsnyón a megye díját – s érdeklődött, hogy dolgozom-e. Pontosabban, hogy írok-e? Mindebből látható, hogy közelednek a megyei választások, ahol ugye minden szavazat mandátumot ér (-het). Elég későn keveredtem haza. Igaz, **Havasi Péter** ma délutáni könyvbemutatóra invitált. Azt válaszoltam: ha kijönnek értem, elmegyek, mert este már gond az autóvezetés. De Péter nem jelentkezett, így a Márairól szóló kötet bemutatóján egyetlen szerző se volt jelen. (Tőlünk Mács J. s az én írásom szerepel a kötetben. De! Szilágyi Pistát a szerkesztők átkeresztelték Zoltánra...

Egy tegnap délutánról itt maradt mondat: *Inkább nem írni, mint akármit leírni!*

Mindezt pedig már az átrendezett hátsó szobában jegyzem ide, ahová Satya szobájából áttelepítettük a kisebbik íróasztalt, hogy ha a verandán már hideg lesz, itt folytathassam a naplót, vagy egyéb írnivalómat. Vagyis az írást – általában. Van még ezt azt eligazítani a szobában, hogy kényelmesebb legyen a munkám, de az már részletkérdés.

Voltam vadászni is, lőhettem volna egy helyre idei rókát, de meghagytam, hadd gyarapodjon a bundája. Ha Sándor haza jön, meglövetem vele. Rókát még úgysem lőtt. Egyébként hívott, s közölte, hogy jól van, ami a fő gondja, hogy novemberben haza jöjjön-e?

Október 29. kedd. A kihagyások már nem nagyon zavarnak, különösebb jelentőségük nincs is. Mert mivel lesz teljesebb ez a napló-folyam, ha öt-hat oldallal több-, vagy kevesebb?!

Itt voltak Évusék, a fiúk egyre aranyosabbak, egyre gyarapodnak. Dénest levittem a hími tavakhoz – úgy volt, hogy Endre is jön, de belázasodott – és sétáltunk egy nagyot a lápos tómederben, a maradék tócsákat kerülgetve. Dénes szerint: „Ez a mi dzsungelünk – ugye papa?!”. A maradék vízfelület tele volt fehér- és szürke gémme, meg vadkacsával, hát volt mivel szórakozni. Ma utaztak haza Veresre. Felhívtam Sándort is, hogy a tegnapi ítéletidő után hogy- s mint van? A válasz: „Min-

den rendben papa, spagettit készítek vacsorára.” S hogy 16-án várjuk a repülőtéren. Voltam vadászni is, s bizony elügyetlenkedtem egy idei gidát. Hiába, a mozdulataim – úgy tűnik, együtt a gondolkodásommal - kicsit lelassultak. Lassabban hozom meg a döntést, s elkések a cselekvéssel... Így a gida ma este megúsza...

Háborúk: Mai jegyzet a háborúkhöz.

Volt idő, amikor természetesnek találtam, hogy emberek embereket ölnek meg. (Gyerekkori emlékeim erről). És volt idő, amikor már-már természetesnek találtam, hogy *én is ölhetek embereket*. (Például 1961-ben a Sumavában) Ugyanakkor azt is természetesnek találtam, hogy az öléshez az ember által kifejlesztett legkorszerűbb eszközöket használhattam volna. (Harcokcsik, gépfegyverek stb.).

Október 30. szerda. Reggel Kassa – ultrahangos vizsgálat, s a lényeg: „koromhoz képest” a még el nem távolított belső szerveim rendeltetésszerűen teszik a dolgukat. Ámbár ebben olykor komolyan kételkedem. Mert például a mára virradó éjszakám, enyhén szólva is, rosszabb volt az átlagosnál, mert nyomorulttá alázott a mostanáig tartó reflux – az epesav. Az a helyzet, hogy ha egy kicsit is intenzívebb fizikai munkát végzek – főleg ha hajolnom kell –, s mikor nem kell(?), azonnal jelentkezik – és megállíthatatlanul. (Micsoda bőség! Egyetlen szóban 18 betű...)

Különben azt tapasztalom magamon, hogy lazul az önfegyelmem: gondolatok helyett csak leírok valamit abból, ami megtörtént. Azt hiszem ez is a hanyatlás – egyik? – újabb jele. De ha az ember még képes magában fölismerni az ilyen jelenségeket – s leírni! –, helytálló-e, amit leírtam, vagy fölismerni véltem? Azt hiszem, felesleges efölött elidőzni, hiszen különösebb jelentősége van is, meg nincs is. Csak azért nem árt, ha ide kerül a papírosra...

Még annyit, hogy továbbra is tudok itt dolgozni a verandán – hosszú és kellemes októbert élünk. De azért már illik fűteni is...

Napzártaként pedig ezt: azt hiszem, ebben a naplóban bizonyára elképesztő gyakorisággal beszélek és írok ugyanarról, ugyanúgy. Mégpedig azért – gondolom most –, mert maguk a napok és az éjszakák, meg az életünk is, önmagát ismétli különböző kiterjedéseiben. És ezt illik tudomásul venni, ám az egészet akár el is lehetne felejtetni! Ha nem írnám le, meglehet nem is hiányozna. Vagy mégis?

Október 31. csütörtök. Encs – bevásárlás. Amiből az következik, hogy itthon minden továbbra is áll! Már ami az irodalmat illeti... Változatlanul szép és derűs az ősz, de hiába keresem benne magamat – nem jönnek a versek, amiként egykor az évnek ebben a szakaszában...

November 1. péntek. Mindenszentek. Egész nap itthon – és Béke! Délelőtt és délután is dolgoztam. Másoltam a **Naplóból** néhány részt, délután pedig ezt a pár mondatot találtam fontosnak leírni: Amikor egyetlen nap, vagy egyetlen perc végtelenné táguul, s amikor e fölfoghatatlan tágasságban mindaz, ami megtörtént, újra megtörténhet, akkor megélhető *az abszolút szabadság*.

És ez a szabadság *a létezés teljes kalandját teszi lehetővé és megírhatóvá számomra! A Mindenség Teljességét, amelyben nincsenek korlátok!* Bennem van és én is benne vagyok. Múltam, jelenem ennek a csodának a kiterjedésében jelenik meg. És ebben az egyetlen kiterjedésben jeleníthető irodalom-má. Néhány részletét a fentieknek délután egy régen elképzelt versbe építette bele. Címe: **Kilenc Táltos Pentaton suhogása**. Egykor-volt, háborúban „szerzett” lovaimnak igyekeztem méltó emléket állítani, amelyeket 1945. május 9-ére virradóan elloptak. Leginkább egy gyapjas, hosszúszőrű,

hozzám illő szépséges mongol lovat kedveltem. A bal hátsó combján volt egy jó tíz centis, nem mély, szilánk-vágta seb. És egészen különös, vijjogásszerű volt a nyerítése... Erről az emlékemről eddig még sehol se írtam. De mindennek eljön a maga ideje, mindennek, amit érdemes megőrizni...

November 2. szombat. Elég régóta készülődöm leírni azt a tapasztalatomat, amit a rák – a műtét utáni – felépülés folyamatában figyeltem meg magamon. Az emberi szervezet önvédelmének egyik jeleként éltem meg, hogy az operációt követően legalább tizenöt kilónyt fogytam le. Ennek egyenes következménye volt, hogy időnként – nem járni! – fél órát ülni is fárasztó volt. (Csak zárójelben: ilyen körülmények között írtam meg **A Rák Évadát**). Mivel enni – pontosabban: táplálkozni – az adott körülmények között komoly gondot jelentett-, a jelzett súlyvesztéséget szervezetemnek alig is volt miből pótolnia. Azokban a napokban-hetekben vettem észre, hogy sem a hajam, sem a körmeim nem nőnek. Kezdetben a jelenség okát-magyarázatát nem tudtam értelmezni. Az is az igazsághoz tartozik, hogy azokban a hetekben, vagy hónapokban egyéb, komolyabb gondjaim is voltak a hajvágásnál, vagy a körömvágásnál... Ám amikor kondícióm valamelyest javult, szinte észrevétlenül a hajam és a körmeim is növekedésbe fogtak. Vagyis szervezetemben visszaállt az a természetes ritmus, amely a műtét előtt végezte a szükséges tápanyagok arányos elosztását. Gyanítom, hogy az emberi szervezet vészhelyzetben onnan vonja el az építkezéshez – a létezéshez – szükséges tápanyagokat, ahol a „takarékoság” nem jelent nagyobb hiányt. Azt hiszem, ez genetikailag kódolt „üzemenet”, sebesülés, betegség, nélkülözés, étel-ital hiánya esetén.

S amikor testsúlyom hatvan kiló fölé emelkedett, kezdett visszaállni egy új egyensúlyhelyzet, amelynek első jele a szükséges haj- és körömvágásban mutatkozott meg. Közel egy év kellett a hiányos belső szerveknek az „átálláshoz”, s azóta ez az új – lassúbb – ritmus jelzi – s ezt a minapi vizsgálatok eredményei is igazolják -, hogy orvosi szempontból, koromhoz képest jól állok - szabályosan nő a szakállam és a hajam, s nőnek körmeim is...

Vadászni is voltam, lőhettem volna őzet, de nem lőttem. Szakadt az eső, elég volt hazatalálnom a lánci erdő alól. De sikerült!

November 3. vasárnap. Délelőtt és délután is olvastam. Az egyik könyv szerzőjéről szinte semmit se tudok. Ki volt vajon Andreas Latzko – vagyis Latzko Andor? A kötet fordítója Moly Tamás írja a regény előszavában: „... Latzko Andor magyar ember, aki magyarul kezdte, de csakhamar német nyelven folytatta írói munkásságát.” (Kötete, amit most olvasok: Emberek s a háború – Menschen und der Krieg). Műfaját tekintve Latzko műve a szociográfia, a regény és a napló hármasságának tekinthető. A kötet első két kiadása név nélkül jelent meg, ugyanis a szerző katonatiszt volt, részt vett a háborúban, s a korabeli törvények szerint tilos volt számára a publikálás. Ahogy említettem Latzko hivatásos tisztként vett részt az első világháborúban, súlyos betegen került kórházba, majd Svájcba küldték „pihenni.” Mindezt fordítójától tudom, ott írta meg ezt a könyvét, amelynek terjesztését betiltották Németországban, Ausztriában és Magyarországon is. Később terjesztését sem Angliában, sem Franciaországban nem engedélyezték – de még a szabad USA-ban sem! Mindközben tizenhárom nyelvre fordították le. Rengeteg könyvet olvastam a háborúkról, de Latzko pár íves munkája valahányat felülmúlja! Hátborzongató! Hogy miért, azt majd máshol részletesebben elmondom.

A másik kötet szerzőjéről lényegesen több az információm. Szerb Antal Magyar irodalom történetében egy rövid fejezetet, s egy ahhoz kapcsolódó lábjegyzetet találtam, meg egy lexikonbéli szócikket. Gyóni Gézáról és a „Lengyel mezőkön, tábortűz mellett” c. verseskötetéről van szó: „przemyslei verseimnek első itthoni (bővített) kiadásáról.”

Lényegében Gyóni ezeket a verseket 1914-ben, a háború kitörése után, a nevezett lengyel erődítményben írta, s ott is jelentek meg tízezer példányban. Gyóni orosz fogságba esett, s 1917-ben, elmezavarodottan ott is halt meg. A nálam lévő könyv, a budapesti hasonmás kiadás alapjául szolgáló, három ezredik kötet, amelyet a szerző Rákosi Jenőnek dedikált. E dedikált példányból készült – néhány verssel kibővítve – ez a száz évvel ezelőtti háborúról készült döbbenetes Gyóni-vízió. Szóval erről a két könyvről készülök írni pár sort, hiszen jövő ilyenkor lesz száz éve, hogy ezeket a verseket Gyóni Géza megírta. Az írásom címe pedig ez lesz: **Száz év csend.**

November 4. hétfő. Csak a sokéves megszokás terelt ide a naplóhoz. Fájdalmaim vannak dél óta, rövidebb-hosszabb szakaszokban. Ennek ellenére vadászni is voltam. Az eredmény – teljes kudarc. Húsz lépésről elhibáztam egy „elhibázhatatlan” őzgidát. Lehet, hogy valahová odaütődött a céltávcső, de nagyobb a valószínűsége annak, hogy bennem van a hiba. Ha így, ha úgy, megpróbálom helyrehozni a közeljövőben. Ezzel együtt ősz lett.

November 5. kedd. Zuhog kint a novemberi zápor. A tegnap leírt utolsó mondatot a magasság is beteljesíti, bár ez nem az „ősz húrja”, de el kell fogadni, mert novemberhez ez is hozzá tartozik.

Délután pedig abbéli tapasztalataim foglalkoztattak e jegyzetek írása közben hogy tele vagyok *valamiféle lázadással*, amikor magammal szemben folyamatosan elégedetlen vagyok. Természetesen van ebben a *belső lázadásban* jó adag igazság, hiszen tényleg a húsz évvel ezelőtti eredményeimhez a mai – az utóbbi évek – eredményei nem hasonlíthatók. Azonban az is e valósághoz tartozik, hogy lényeges különbség van – mert hogyan is lehetne másként? – aközött a munkabírás között, amire negyven évvel ezelőtt naponta képes voltam, s amire ma, hetvenhét évesen, még képes vagyok. Vagyis a „lázaság” *negatívuma mellett* ez a pozitívum akár az életem többletét is jelölheti! Mert hiszen ma, csupán a számítógépben, legalább ezer oldalnyi nyomdakész írás – próza és vers – várja a könyvvé válást. (Az Egybegyűjtött... négy kötete, A Most, a Kitágult nap, s a még cím nélküli publicisztikai írásaim kuszaléka.).

Vagyis öregségem *belső lázadása*, a „lassúbb tempó” – végső soron olyan teljesítmény, amelyet kortársaim közül – már akik még egyáltalán képesek a munkára, az írásra – kevesen tudnak követni. Sajnos, az is tény, hogy már lassan nem lesznek élő kortársaim... Így a mérni való összehasonlításakor igencsak egyfelé billen. Mostanáig – s ez statisztika, s nem öndicséret –, több, mint hatvan kötetem jelent meg. Hát hányan juthatnak csak a közelembe is?...

November 6. szerda. Ülök itt a „téli” íróasztal mellett, elbizonytalanodva, mégpedig azért, mert szinte *teljesen elfelejtettem a mai napot*. Mintha semmi se történt volna se velem, se bennem, se körülöttem. Holott délelőtt Kassán voltunk – közeledik karácsony, hát ideje az ajándékokat beszerezni... Délután Koncsol Laci hívott, talált – 1822-ből – egy egyházi jegyzőkönyvben Katona Mihály fiáról egy érdekes bejegyzést. Az ifj. Katona Mihály, miután elvégezte a teológiát, megpályázta apja egykori parókiáját – vagyis Búcsra szeretett volna kerülni. Ám az illetékes egyházatyák – az érvényes törvény okán –, kérését nem teljesíthették. Persze, sajnálattal tették ezt... Mondtam Lacinak, hogy ha módja volna rá, elküldhetné a jegyzőkönyv másolatát, hátha fel tudnám használni... Különbözőben tíz évvel apja halála után az ifjabb Katona adta ki édesapja munkáit, s ha jól emlékszem először Csurgón használták azokat.

Búcsra is hívtak, merthogy menni kéne, s ha kell értem jönnek, Magyarországra, Jánossomorjára, ahová a háború után a búcsiak egy részét telepítették át. Oda kerültek a mi utcánkából Somorjaiék is. Nekik kocsmájuk volt, meg kuglizójuk a „faluvégén”, ami akkor már inkább a falu közepének szá-

mított, mert a déli oldalát beépítették... Az öreg Somorjai bajuszos, szigorú tekintetű kocsmáros volt. A feleségére csak halványan, de lányaikra emlékszem, az egyik – a fiatalabb – Matild volt, de az idősebb nevére már nem emlékszem. Szóval Jánossomorjára várnának egy emlékező előadásra, a kitelepítésekről...

Meg még Kolár Péter is hívott, Évusék telefonszámát kérte a Kazinczy Napokra hívná meg előadni. Nem tudom miben állapodtak meg. Majd kiderül.

November 7. csütörtök. Egészen döbbenetes, hogy a történelemben milyen fordulatok követik egymást!... Húsz-valahány évvel ezelőtt a mai napon a fél világ a Nagy Októberi Szocialista Forradalmat ünnepelte. Moszkvában a Vörös téren katonai díszszemle, nálunk fáklyás fölvonulások, s szálltak nagy-ívű frázishegyek a főutcák-terek pódiumairól... És én láttam az 1917-es események helyszíneit: Petyerburg-Leningrádot, a Néva torkolatában lehorgonyzott tengeri cirkálót, – a múzeum-má átalakított Aurorát –, jártam a Nyevszkij Proszipken a fehér éjszakák idején... Meg hát Moszkvában is megfordultam – már ami a régi Moszkvából 1967-ben még látható volt.

Ma pedig a **Tíz nap**, amely megrengette a világot (ez Reed riportkönyvének a címe), és annak alig száz éves történelmére szinte senki se emlékszik már. Megbukott, pedig volt idő, amikor azt hittem, hogy valóban ebben van a jövő lehetősége. De nem lehetett az emberiség jövője, mert semmilyen diktatúra nem adhat jövőt. Ez a mostani sem, mert ez az emberi létezés utolsó stációját készítette elő – s nem csak a civilizáció pusztulását, hanem bolygónk élővilágának – így az embernek – a teljes pusztulásától terhes.

A mai nap másik megörökíteni valója, hogy Tornagörgön a cefréből több, mint húsz liter nemes kisüsti – „buzitai nemesterkő” – készült!

Úgy tűnik fel előttem, hogy *győztes forradalmak nincsenek*, vagy előbb-utóbb önmagukat pusztítják el, ám a jól elkészített törkölypálinka ugyan elfogyhat, de lényege örök!...

November 8. péntek. Éjfél után voltam kint az udvaron az égi magasság csodáját látni. Ragyogást és a legnagyobb távolságot. Persze, tudom, hogy van ebben egy kevéske túlzás, mert az altatók olykor kicsit elbutítanak, olykor pedig – telehold idején –, mintha Szent Dávid hegedűjének a szava, hangja érne el hozzám... Szóval soha nem tudok a felettem lévő éjszakai éggel betelni. Mintha az emberiség valamilyen menekülési útját keresném, valamit abból a lehetségesből amit Gordano Bruno talált meg – a *több világok lehetőségét, vagy meglétét* – Isten végtelen teremtő erejében... Amiért aztán máglyán végezte. Szóval a lehetőség iránya... Ha nem temeti be az egészet odafönt olyan hatalmas köd-áradat, amit, vagy amelyet a hajnal sodort ide a Kanyapta mentére, eltakarván a lenti és a fenti – mennyei – síkságot.

...Délután napló-másolás, hogy helyükre kerüljenek az esténkénti firkák a viszonylagos bizonytalanságból egy, még bizonytalanabb „másik” dimenzióba – a számítógépbe.

Amolyan utóiratként: Kipróbáltam a puskámat, kiválóan lő, tehát nem vele, velem, s bennem a hiba, ha hibázok!... Egy verssel is szöszmötöltem, de hogy verssé sikeredik-e, egyelőre még nem tudom.

November 9. szombat. Azt hiszem – mert a java már eltelt – ez az egész esztendő *tétovaság sorozatát* emelte, vagy építette fölem. Mert szinte semmit sem tudtam megírni, befejezni az idénre tervezett munkáimból. A **Kitágult nap** második és harmadik része mintha kihullott volna a tudatomból, holott tavaly még a legfontosabb megírnivalóim között az első helyen álltak. Mostanra oda jutottam, hogy a Kitágult nap első, meglévő részét besoroltam az Egybegyűjtött...XIII. kötetébe,

hogy legalább az megjelenjék, ha egyáltalán könyv lesz belőle... Azon is gondolkodtam, hogy a Madáchnál lévő verseskötetnek keresek Magyarországon kiadót, hiszen a Madách-Posonium Kiadónak jószérével már csak – vagy még? – a neve létezik. Ha közben föl nem számolták véglegesen...

Hihetetlenül mélyre süllyesztette a jelenlegi szlovák kormányzat a magyar kultúrát-oktatásügyet ebben az országban. Amit a szocializmus idején nem tudtak szétrombolni, az elmúlt húsz évben elpusztították. A népességcsökkenés a „nyelvbénítés” (Fábry Z.), a déli agrárzóna gazdasági lepusztulása, – és igen! – a szlovák fasizmus cinikussága mindezt egyértelműen bizonyítja. Ahol elvész az anyanyelv, ahol elvész a kultúra – ott elvész a nemzet is! A nemzeti kisebbség pedig teljesen védtelenné válik. Az EU pedig mindezt az adott ország „belügyének” tekinti!

November 10. vasárnap. Reggel ahogy körüljártam az udvart, számba véve, hogy az éjszaka tisztességgel távozott-e, arra lettem figyelmes, hogy a nagyobbik diófán már csupán egyetlen levél árválkodik. Zöld és úgy legyezi magát a szélben, mintha augusztus közepe lenne. Egészen különös a teljesen mezítelen ágak között ez az egyetlen levél! Meg – amolyan ráadásnak – a mindkét diófát megülő balkáni gerlek serege. A legfelső ágakra telepedtek az idei novembernek ezek a madarai, feltételezem, hogy találtak valami élelmet maguknak odafönt. A lugast pedig egy egész stiglinc-raj lepte el. A venyigéken maradt szőlőn vendégeskedtek. Ha lesz felesleges időm, megtörök számukra egy marék diót, s az ablak előtti almafán lévő etetőbe szórom, legyen belőle számukra egy őszi lakoma. Délután kimentem a hími erdőbe, de csak két őzet láttam, pár száz méterre tőlem a kukorica tarlón csemegéztek.

Igaz: a tegnapi megyei választásokon a szavazásra jogosultak 22 százaléka vett részt. Ebből az válik világossá, hogy a 78 százalék a mai kormányzatot és annak „rendszerét” elutasítja. Ez az ország eddigi legnagyobb választási kudarca. Ez abból is látható, hogy mindössze három megyének van ismét elnöke. A többit egy hét múlva kell – már egyszerű többséggel – megválasztani. Arra komolyan kíváncsi vagyok, hogy milyen arányú lesz ez az „egyszerű többség.”

November 11. hétfő. Nem nagy lelkesedéssel, de délelőtt hozzáfogtam a **Mítoszi küszöb** folytatásához. S ahogy lassan haladtam, egyre jobban tetszett az írás. Végül is a „ludas” résszel vagy másfél oldalnyit előbbre jutottam. Igazából nem érzem még a munka jó ízét, de legalább eljutottam odáig, hogy – lesz, amilyen lesz –, holnap folytatom. Délután pedig a már korábban leírtakból vagy másfél oldalnyit begépeltem a számítógépbe. Összefoglalva: ez a hétfő jó hétkezdetet hozott, de az a bizonytalanság-érzet, amelyről korábban írtam, továbbra is bennem van, hiszen halvány fogalmam sincs arról, hogy azt, amit most írok, könyvként kézbe vehetem-e a maradék időmben. Szóval, hogy megélem-e – megélhetem-e – munkám minimális hozadékát, azt a csekélyke örömet, vagy elégtételt, ami az elvégzettek után kijárna... Azt is illik megemlítenem, hogy az utóbbi napokban – az őszi forgatagában – viszonylag jól vagyok, jók az éjszakáim, s a nappalaim is elviselhetőek. Igen kíváncsún találnám, ha ez továbbra is így maradna.

Fehér Márta

Halló, itt Mirjana!

Mirjana tulajdonképpen nem Mirjana, becsületes magyar neve van. Vericát pedig igazából Erikának hívják. A két nőben túl sok közös vonás nincs, kettejük élete mindössze pár napra fonódott össze. Ha Mirjana nem mond fel a munkahelyén, bizonyára soha nem találkoznak.

Az egész azzal kezdődött, hogy Mirjana – akinek akkor még fogalma sem volt arról, hogy egyszer az életben így fogják hívni – egy évvel ezelőtt egyedül maradt a gyerekével. Az apa egyszer csak fogta magát, két trgoprometos zacskóba belegyűrt néhány ruhát és elment. Húsvét előtt történt néhány nappal. Addigra több ezer dináros áramtartozás halmozódott fel és a kamrában alig volt már fa. Amikor a nő hazaért a munkából, fát fűrészelt. Rönköket, amelyek a hosszúra nyúlt télben azért maradhattak meg, mert nem fértek bele a kályhába, baltával pedig nem lehetett szétcsapni. A fűrészporral keveredett izzadságban szétfolyt a nő sminkje. Estére már meleg volt a konyhában, amikor kopogott a tejesasszony, panaszkodott, hogy a férj hónapok óta nem fizetett. A nő összeszorította a fogát, elnézést kért, fogalma sem volt az egésztől. Másnap kölcsönkért, elment az Elektrovojvodinába, befizette az áramot, nehogy kikapcsolják, mire este hazaérnek a gyerekek, elbiciklizett a tejesasszonyhoz rendezni az adósságot, majd vissza a városba, dolgozni.

Jó munkahelye volt, legalábbis ő szerette. Különmunkát is vállalt, hogy meg tudjanak élni a gyerekekkel. De ahogy múltak a hónapok, rádöbbsent, képtelen itt is, ott is helytállni. Aztán mikor ezt a főnökei is szóvá tették, nyelt egy nagyot, és felmondott.

A munkaközvetítőben semmi jóval nem kecsegtették. Igaz, rosszal sem, mert a tolóablaknál csak felvették az adatait, kapott egy könyvecskét, amibe beírták a dátumot, amikor a személyes tanácsadójánál jelentkeznie kell. Március 2-án délelőtt fél 10-kor. Február eleje volt.

Ekkor tudatosult benne, hogy munkánélküli, és az is marad, ha nem tesz semmit ellene. Magabiztosan azt gondolta, egyetemi végzettséggel, óriási munkatapasztalattal és egy jó önéletrajzzal napok alatt talál új munkahelyet. Főzött egy kávé, elővette a laptopját és rákeresett az álláshirdetésekre. Még forró volt a kávé, amikor rádöbbsent, nem túl nagyok az esélyei. Nem volt sem könyvelő, sem gyógyszerész, sem ápoló, sem lakatos. S banki hiteleket és egyéb termékeket sem akart részesedésért árulni. S nem volt már fiatal és ambíciós sem, aki egy dinamikus csapatban szeretne flexibilis munkaidővel dolgozni, folyamatos képzéseken részt venni, karriert csinálni. De senki sem kínált olyan munkahelyet, amely kiszámítható munkaidőt és szolid, rendszeres fizetést ígért volna gyerekes, egyedülálló, negyvenes nőknek.

A hét végére teljesen kétségbeesett. Akkorra már több címre is elküldte a jelentkezését, EU-s életrajzzal, motivációs levéllel, bár tudta, egyik helyről sem fog visszajelzést kapni. Ráakadt egy hirde-

tésre, Call Centerbe kerestek jó kommunikációs képességgel rendelkező munkatársakat, nemre, korra és végzettségre való tekintet nélkül. Fogalma sem volt, mit kell csinálni egy ilyen Call Centerben, rákeresett a neten, aztán összeszorította a fogát és jelentkezett.

Másnap már ott ült az állásinterjún. Nagyon izgult, hiszen még soha nem volt ilyen helyzetben. Munkaidő reggel negyed 9-től délután negyed 4-ig, havi fix huszonötezer, meg a bónuszok, ez akár több pirossal is növelheti a fizetést, ha kibírja, idővel bejelentik. Rábólintott. Még mindig nem értette igazán, mit is kell csinálnia, de azt mondták neki, ne izguljon, másnap mindent megmutatnak.

Első nap kisminkelve, szoknyában, harisnyában, csillogó fekete cipőben érkezett munkára. A többiek még kint kávéztak, cigarettáztak, beszélgettek. Voltak vagy húszan. Nők és férfiak, alig húszasok és jó hatvanasok. Hangosak, nyeresek, csendes szemlélők. Negyed kilenckor odaültették egy kedves, csinos, kulturált nyugdíjas asszony mellé. Figyelje egész nap, mit csinál, hogyan, és ha valamit nem ért, kérdezzen. Ült és figyelt órákon át. A feladat nem tűnt nehéznek, hiszen egy számítógépes program maga kapcsolta a potenciális ügyfeleket, akiket egészségügyi szűrőprogramra kellett meghívni, és az ezzel kapcsolatos kérdéseikre kellett válaszolni. A munkaidő végére rájött, hogy ez napi több mint félezer telefonhívást jelent, és közülük jó, ha tíz-húsz embert sikerül az embernek meghívnia a rendezvényre. Vannak, akik kedvesen, és vannak, akik a legválogatottabb sértésekkel utasítják vissza a megkeresést. A huszonötezer dináros fizetésért havi nyolcvan megjelent személyt kell „teljesíteni”, minden további vendégért pluszpénz jár. S persze arra is rájött, hogy az ingyenes szűrőprogram nem más, mint egy kiváló értékesítési lehetőség a cég számára, az úgynevezett direkt telefonos marketinggel pedig a híres-hírhedt háromórás prezentációkra, termékbemutatókra hívják az embereket, amelynek a végső célja természetesen az, hogy a cég minél több terméket adjon el. A kedves nyugdíjas néni megnyugtatta, hogy a szűrővizsgálatot természetesen elvégzik, s végső soron jót is tesznek az emberekkel, hiszen ilyen vizsgálatokat csak magánrendelőiben végeznek, ötezer dinárért, egy-egy ilyen prezentáción való megjelenéssel pedig egy család akár négy tagja részt vehet a szűrőprogramban. Ehhez képest tényleg nem nagy áldozat ott lenni egy termékbemutatón, vásárlásra pedig ugyebár senki sem kötelezhető. Az asszony elmesélte, neki nagyon jól megy ez a munka, minden hónapban kétszáznál is több ügyfele van. Hisz abban, amit csinál, mondja. Egyébként azért kényszerül erre, teszi hozzá, mert bár hosszú éveken át könyvelő volt egy cégben, olyan alacsony a nyugdíja, hogy abból megélni nem lehet.

A kedves idős néni mellől később egy harsány, de barátságos magyar nő mellé ültették tanulni. Fület bántó magyar akcentussal, tele nyelvtani hibákkal telefonált – talán éppen ezt szerették benne. Ő a cég második legjobb munkatársa a kedves nyugdíjas néni után.

A sor szélén ülő idős bácsi sem panaszkodhat. Nem is szokott. Néhány éve van még nyugdíjig, hol kapna máshol munkát. Akárcsak az a nő, aki bottal jár, hónapok óta vár térdműtetre. A középiskolát tavaly befejezett fiatal lány itt gyűjti össze a pénzt, hogy jövőre egyetemre iratkozhasson. Környezetvédelmet szeretne tanulni. A húszas-harmincas fiatal emberek nem akarnak az ócskapiacra árulni, vagy otthon tengni-lengni. A negyvenes-ötvenes nők pedig el akarják tartani a családjukat. A kisgyermekes anyukák is. Itt munkát kapnak és fizetést.

Egy halk szavú, ötvenes nőhöz került a következő órában. Az, hogy ötvenhárom éves, egyáltalán nem látszott rajta. Olyan belső békét, nyugalmat árasztott magából, amilyennel ritkán találkozik az ember manapság. A régi öregek bölcsessége, életigenlése sugárzott belőle. Ő volt Erika. Vagyis Verica. Erikából azért lett Verica, mert nevét Vajdaságon túl nem ismerték. Amikor bemutatkozott, állandóan visszakérdeztek az emberek, és ezen a ponton félre is csúszott a beszélgetés, az üzlet. Mióta Verica, ilyen problémája nincs.

Kedden már Mirjana is ott ült egy számítógép előtt. Reggel negyed kilenckor még nem volt

Mirjana. A tíz órai szünet után lett az. Egészen addig egy embert sikerült felírnia a füzetébe. A névváltoztatás után rövid időn belül még négyet. A belső borítóra felírta, hogy 200-ból 10. Aztán kiszámolta, hogy a kétszázadik híváson már rég túl van. Kora délután egy belgrádi férfi olyan szaftosat káromkodott, amikor Mirjana meghívta az egészségügyi szűrőprogramra, hogy a nő percekig a képernyőt bámulta. Mikor később a szünetben elmesélte a többieknek, azok csak legyintettek. Egyik füleden be, a másikon ki. Ez nem neked szól. Van, aki szó nélkül lecsapja a telefont vagy már úgy szól bele, amikor meghallja az ismeretlen hangot, nevet, hogy nincs szüksége semmire, van, aki káromkodik, van, aki kikéri magának a zaklatást, s van, aki feljelentéssel fenyegetőzik. Ne törődj vele, egyre több cég foglalkozik ezzel, van, akit naponta négy-öt cég is megkeres telefonon. Csak szépen, nyugodtan. Biztosan összejön a havi nyolcvan, csak ne göröcsölj.

Másnap már jobban ment, harmadnap még jobban. De a káromkodásokat nem szokta meg. Minden kapcsolat előtt azon gondolkodott, hogy most mit fog hallani. S ő mit fog mondani, érezni, amikor idős nénik hálálkodva megköszönik, hogy ők is részt vehetnek a szűrőprogramban, vagy amikor megkérdezik tőle, miért beszél erős akcentussal, ha Mirjanának hívják, és ő kedvesen hazudik valamit, akárcsak akkor, amikor arról faggatják, hogy ez ugye nem egy termékbemutató, ahol vásárolniuk kell, mert addig nem hagyják őket békén.

A délutánokat együtt töltötte a fiával. A gyereknek jó volt, hogy délutánonként otthon van az anyja. Tanultak, játszottak, beszélgettek. Nem kellett mindent belesűríteni az esti egy közös órába.

Pénteken örült, hogy ez a hét utolsó munkanapja. Teljesen kikészült a sok mellébeszéléstől. Sokan nem értették, miért veszi ennyire a lelkére. Igazából ő maga sem. Minden reggel úgy ébredt, aznap könnyebb lesz, csak bele kell rázódnia. Megszokja majd, mint az orvos a halált. Délig bírta is, de aztán minden egyes hívásért keményen meg kellett küzdenie önmagával.

A második héten összeszedte minden bátorságát, és megkérdezte, lehetne-e félállásban dolgozni, hiszen eredetileg az álláshirdetésben az is szerepelt. Megtudakolja a tulajdonostól, ígérte a főnök. Aztán jött a válasszal, hogy sajnos, erre nincs lehetőség. Visszaült az asztalához, és telefonált. Halló, itt Mirjana, mondta gépiesen, és arra gondolt, valamiből meg kell élni. Így sem tudja, mi lesz, hiszen még csak március eleje van, és az első fizetést április második felében kapja majd. Van tartalék, nyugtatgatta magát, miközben arra gondolt, abból tervezte elvinni nyaralni a fiát, aki nagyon szerette volna már látni a tengert, hiszen annyi barátjától hallotta, milyen jó ott. S szerette volna focira beíratni a fiát, meg is ígérte neki még karácsony táján, hogy tavasszal mehet edzésre, hiszen addig kikeverednek az adósságokból, és a különmunkából jut majd pénz arra is.

Szerda délelőtt kiderült, hogy a másnapra bejegyzett tizenhat meghívott közül csak négyen mennek el a rendezvényre, és ők is egyedül. A többiek mondták neki, ne izguljon, az még jó átlag. Különben is, még azok közül sem megy el végül mindenki, akik előző nap megerősítették. Jó, ha ketten ott lesznek. Kétszer húsz, az még csak negyven. Hogy lesz ebből nyolcvan? Aznap csak öt embert sikerült felírnia a füzetébe. Nyolcvan kell, dübörgött a fejében, miközben igyekezett minél megnyerőbben bemutatkozni, halló, itt Mirjana. De nem került új név a füzetébe. A műszak vége előtt két órával összecsomagolt, hogy hazamegy. Aztán kicsomagolt. Mindenki bírja, én is bírom. Hallgatta a többiek hangját, figyelte, ahogyan minden egyes elutasítás után újramezdik, vagy ahogyan feljegyzik a neveket a füzetükbe. Az utolsó szünetben aztán a főnök négy szemközt megkérdezte, hogy szeretne-e adminisztrációs munkakörre váltani, mert van egy üresedés. Ha igen, megkérdezi a tulajdonost. Újult erővel ment vissza telefonálni, még csak egy óra huszonöt perc, és vége. Ez az utolsó hívás, gondolta örömmel 15.14-kor.

Miközben a kerékpárját zárta ki az udvaron, a főnök közölte, hogy sajnálja, de a tulajdonos

senkit sem szeretne kivenni a telefonosok közül az adminisztrációs munkahelyre. Március 8-a volt. Nőnap, szegfű, egyenrangúság.

Másnap reggel az udvaron elkészönt Vericától, aki igazából Erika. Csinos, iskolázott, értelmes, okos és szorgalmas nő, azért lett munkanélküli, mert a nagy magánosítási hullám azt a vállalatot is tönkretette, ahol dolgozott. Azóta volt már ápoló tizenkét órás váltásokban illegálisan működ-tetett idősök otthonában, kipróbálta a kisboltokat, megfordult minden létező helyen, ahol egy ötvenes nő egyáltalán labdába rúghat. A mostanihoz hasonló munkakörben is próbálkozott, az a cég is illegálisan működött, felszámolták. Azt mesélte, akkor húzta meg a vonalat, ami alá nem megy. Nem fog takarítani, nem fog fizikai munkát végezni, nem fog kisboltolni, nem azért tanult. Itt nem bántják az embert, elvégzed a munkád, megkapod a fizetésed, senkit nem érdekel, hány éves vagy, ki vagy, milyen vagy. Nyugodt hely, ahol megbecsülik az embert. Te is becsüld önma-gad, húzd meg a vonalat, ami alá nem mégy, mondta. Miért kellene mások szemetét takarítanod, vagy pékségben, kisboltban gürizned sokkal mostohább körülmények között, kérdezte, és mo-solygott.

A nő visszamosolygott, majd bement a főnökhöz, megköszönte a lehetőséget, és hazament.

Mirjana024

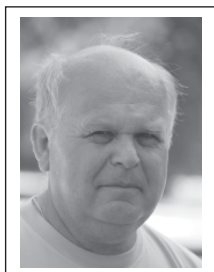
Maurer Teodóra

In memoriam Tüskés Tibor

Egykor gyengülő szálak
majd gyakoribbá váló szántódi találkozások,
meghatározó kötődések
... balatonszántódi gyermekkori emlékek...
Ragaszkodás a szülőházhoz,
vonzódás a szülőhelyhez,
vágyakozás, erősödő kapcsolattartások,
összekötő szálak.
Közös munka, könyvbemutatók és levelezések,
Szántódhoz kötődő újabb barátságok,
s egyre gyakoribb időskori hazalátogatások.
Visszatérések a gyökerekhez,
„szálak, melyek számára eltéphetetlenek”.
Tisztelgés a szülőháznál, emléktáblák,
a könyvtár névfelvétele, emléksarok és díszpolgárság
– erős szálak, melyekkel ő örökre Szántódhoz kötődhet ...

Száraz Pál

Régi szerelem

Egymásra néztek, megtorpantak.

– Ingela...

– Victor...

– Hogy... hogyan kerülsz ide? Mindketten egyszerre kérdezték, egyszerre feleltek. Ezer szó tódult egyszerre az ajkukra, s alig voltak képesek belőle néhány kis szót kiejteni.

– Én... én... de te?...

– Én... én a férjemmel vagyok itt...

– A férjeddél...? Hogyan? Hát Josee...? Hát együtt vagytok?

Az asszony elnevette magát: – Micsoda kérdés?... Persze, hogy együtt – mondta és fényes bőré, kövérek arcán pír vonult át. Ez a szinte lányos pirulás ellentétben állt lényével, érdes hangjával, kissé túlhízott alakjával. Sőt szinte meghazudtolta előbbi szavait is. Ez az áruló pír, mintha azt mondta volna, dehogyis természetes az, nagy-nagy szenzáció, soha el nem múló öröm, diadal, hogy én Josee oldalán élek...

A férfi lehajtotta a fejét, igen halkán szólalt meg:

– Én is... igen... én is Annalie-vel vagyok itt... Visszavettem... Mikor? Nos, alig egy hónappal azután, hogy megtudtuk...

– Érdekes, Jose is pontosan egy hónap múlva tért vissza hozzám. Nagyon megtört volt szegény... olyan volt, mint egy lábadozó, valami szörnyű betegség után. Nagyon sajnáltam, annyira sajnáltam, hogy még a magam nagy szenvedését is elfeledtem. Ágyba fektettem, ápoltam, mint egy beteget, holott csak a lelke fájt.

– Hogyan? Még mindig szerette Annalie-t?... Szegény, szegény kis Ingela... Nem lehet szörnyűbb annál, élni egy férfi mellett, aki mást szeret. Mi az én szenvedésem a tiédhez képest! Annalie úgy tért vissza hozzám, hogy mindörökre kitörölte Joseet... kiábrándult belőle, megutálta... hallani sem akart róla.

– De Victor, kedves Victor... hiszen te félreértesz engem... nem Annalie miatt fájt a szíve... azért fájt... igen azért, mert rájött, hogy csak múló szédület volt... Mindig, mindig csak engem szeretett...

– Látod, Ingela, milyen igazam volt azon a szörnyű éjszakán, amikor te rémülten menekültél hozzám, tőlem kértél tanácsot, segítséget, akinek ugyanakkora volt a vesztesége... Te csak azt tudtad, hogy megcsal az urad, hogy kivel... nem tudtad... nem is kerested... Én tudtam, sőt régen tudtam... tudtam, hogy a te urad és az én Annalie-m... Tanácsot kért tőlem... ej, dehogy is kért...öngyilkos akart lenni. Valami receptet szorongatott a kezében, jól emlékszem, azt mondtam, utazzon el, bízson rám mindent. Hallgatott rám... hazament az anyjához. Én is elutaztam. Írtam egy levelet Annalie-nek. Visszaadtam benne a szabadságát. Josee nem kapott levelet, minden levélnél többet üzent neki az elhagyott lakás... Hogy mi történt köztük, nem tudom, de egy hónap múlva... Igen egy hónap múlva... belátom, igaza volt, kár lett volna meghalni. Hidd el, ez a hét esztendő, ami azóta eltelt, még sokkal szebb, mint az első hét volt. Még sokkal jobban megértjük egymást. Tudod, bennünk, nőkben valami hatodik érzék van, tudjuk mivel lehet megfogni, megtartani a férfiakat...

– Hadd el, ma már ott tartok, hogy nem is sajnálom azt a szenvedést.

Túlágosan ostoba voltam, azt hittem, maga a szerelem, a szerelem elégséges ahhoz, hogy megtartsam magamnak Joseet... Azóta megtanultam, hogy ezer apróság, fifika, végtelen türelem, talán egy kis gonoszság mégis nagy-nagy jószág kell ahhoz, hogy egy férfit magukhoz kössünk... Nézd Anneliedhez csak a

szerelem, a mámor kötötte Joseet... a mámor elmúlt... és ő visszatért hozzám. Nem kérdeztem tőle semmit, nem tettem szemrehányást. Szelíd, kedves voltam, igyekeztem szép és vonzó lenni. Mindig vidám voltam, még akkor is, ha belül fájtak a friss sebek... jól főztem neki, mindig, mindig a kedvenc ételeit,, ej de sokszor mondta: „úgy főzni, mint az én Ingelám, senki sem tud”...

– Én sem kérdeztem semmit Annelie-től... amit mondott, magától mondta. Nem is tudtam, haragudni rá, csak sajnáltam, mint egy szegény megtévedett gyermeket... Elszédült, addig – addig ostromolták, addig mondták neki, szeretem... míg ő maga is azt hitte szegényke, hogy azt a másikat szereti...

Ingela arca idegesen összerándult: Kedves Victor, azt hiszem, tévedsz... én... én azt hiszem... úgy tudom, hogy Josee sohasem ostromolta Anneliet... magától omlott a karjába... hiszen nem csoda, meg tudom szegénykének bocsátani... Josee olyan ember... nézd, furcsa ugyan, hogy én a felesége mondom, de nem csodálnám, ha minden nő beleszeretne...

A férfi válaszolni akart, de lenyelte a szavakat, még mielőtt lesújtottak volna erre a pici kövér asszonyra... Nem szólt semmit, hanem megindult, szinte gépiesen vitte magával az asszonyt.

– És... és... mondd Victor, Annelie nem szokott beszélni Josséról?...

– Soha... hidd el kedves Ingela, soha. Mondhatom, édesebb, jobb, önfeláldozóbb, szeretőbb feleséget nem tudok elképzelni Annelie-től. Hét évvel ezelőtt én egy új asszonyt kaptam vissza, mintha újjászületett volna. Megértem, megértem azt is, hogy Josee is megváltozott. Nem az ő érdemük, a mi érdemünk, kedves Ingela... Ők megbotlottak és mi tiszták maradtunk, ők vétkeztek és mi, a tiszták, tárt karokkal fogadtuk vissza őket. Nem kértünk számon, nem bocsátottunk meg, bocsánat helyett szeretetet adtunk. Nem tapostuk le őket erkölcsi fölényünkkel, hanem felemeltük őket... diadallal végződött a hadjárat, a legnemesebb harc, amit valaha vívtak...

– Mi az a szerelem? Jól mondtad, láng, amely ellobban... Mi az a becsülethez, a türelemhez, a jóság-hoz képest...?

Hévvél, lelkesedéssel beszélt. Victor száraz, fonnyadt, beteges arca kipirult, alakja megnyúlt, szinte megnőtt... az asszony nem nézett rá, de mámorosan hallgatta. Olyanfélét érezhetett, mint a régi királyok, amikor a regősök a győzelmüket zengik...

Szólanul mentek percekig... a lelkesedés, mint valami fényes láng megmaradt a szemükben, a szívükben... most nem gondoltak senkire, semmire... se Anneliera a férfi, se Josseera az asszony. Élvezték önmagukat, jóságukat, türelmüket, s talán a győzelmüket is...

Kanyarodott az út, nagy vörhenyes hátú sziklát került meg, s úgy folytatódott tovább.

– Nem vagy fáradt? Mehetünk még egy kicsit? – kérdezte a férfi...

– Jó, menjünk.

Mentek tovább, a kicsi kövér, kacsázó és az aszkétaarcú kopasz férfi. Megkerülték a sziklát, szeszélyesen kigyózott az út... alattuk mélységes, kék tükör... ott... ott a messzeségben... a szemhatáron már vörösek voltak a habok...

Ott, távol a Naptól aranyosra festett szikláknál egy férfi meg egy nő közeledett. Magasak voltak mind a ketten... összevágó lépésekkel mentek... ugyanazt a ritmust dalolta a járásuk... Úgy mentek, mint akik összetartoznak... Az asszonynak rótvörös volt a haja, a férfinak kissé már őszbecsavarodott. Victor meghökkenve állt meg egy pillanatra. Önkéntelenül a mellette kacsázó pici asszonyra nézett... Nem, nem látott semmit... rövidlátó szerencsére szegény... itt van egy ösvény, felfelé kanyarodik a hegynek,, arra fordulhatnak... még nem késő...

Ingela annyira elgondolkozott, jóformán észre sem vette, hogy már a mellékösvényen járnak... pár lépést tehettek csak, amikor elhaladt a parti úton Jossee és Anniele... Ingela ösztönszerűen visszafordult... meglátta őket... Azok ott emelt fővel mentek. Elmentek mellettük, észre sem vették őket. S ők ketten, a kopasz, aszkétaarcú férfi és a kacsázó, pici kövér asszony... a győztesek, hosszan néztek utánuk.

Deák Ernő

Bécs, emigráns magyar szemmel

Kannás Alajos képeskönyve

I. Bécsi Zsuzsannáról s Anna-Máriáról szerzette Balassi Bálint 1589-ben azon gáláns versét, ami elsőként említhető az osztrák császárvárost megénekelő magyar versek sorában. Külön feldolgozást is megérdemelne ez a tárgykör, a Magyar Örökség felderítéskor azonban kortársinak mondható irodalmi dokumentumot akarok leemelni az emlékezet porosodó polcáról, éspedig nem egyetlen, hanem egész kötetnyi vers felidézésével. **Kannás Alajos Bécsi képeskönyv** című kötetéről van szó: a versek nem csak Bécsben íródtak, de itt is jelentek meg az itteni Magyar Híradó kiadásában 1963-ban. A kötet a 60. évfordulónak mintegy utóregzésként egyfajta magánfelfedezés számomra.

A jubiláris rendezvényen a Kormos könyvek egyik verse is szerepelt a műsorban, s ezután fogtam Kannás Alajos keresésébe, érdekelt ugyanis, ki az a költő, aki – egyes hozzáértők szerint – 56 kötött formájú versfüzérben alkotta meg az 1956-os forradalom legmagasabb szintű és egyben legnagyobb határfokú irodalmi mozaikszerű eposzát. Csakis ennek a besorolásnak helyességére vall, hogy 1999-ig három kiadást élt meg az első ízben 1957-ben Rómában megjelent kisformátumú kötet. Nagy Gáspár a következő szavakkal ajánlotta a dalnoknak Láthatatlan kőre vésem... c. 2002-ben fogant versét: *Kannás Alajos emlékének, / aki a forradalom után / a Kormos kövek versciklusával őrizte / 56 tiszta eszméit és oszthatatlanságát.*

Nekem is megvolt a nemesfém kötet, anélkül, hogy tudtam volna szerzője kilétéről. Böngésztem is, őriztem is, mígnem valaki könyörögve kölcsönkérte, de elfelejtette visszatni.

Az igazat megvallva már több mint egy évtizeddel ezelőtt, éspedig nagyon is dehonesztáló módon találkoztam újra nevével. Juhász László *Tollas Tibor igazsága* c. apológiájában (Kortárs, 2004) azzal a leleplezéssel döbbsített meg, hogy az emigrációban Kannás Alajos volt az, aki elvakult gyűlöletében egyenesen felajánkozott a magyarországi hatóságoknak azon óhajával, hogy Tollas Tiborról könyvet akar kiadni, s ehhez kért a Nemzetőr szerkesztőjét terhelő anyagot. A Kormos kövek szellemiségével szemben ez a nem pillanatnyi, hanem ismételt nekibuzdulás olyan mérvű lelki torzulásra, lezúllásra vall, ami hiteltelenné teszi a Kormos kövek meggyőződéses őszinteségét, erkölcsi emelkedettségét.

Az okok között lehet keresgéltni és válogatni, a legkézenfekvőbbnek kínálkozik a sértett hiúság, féltékenység, amiatt, hogy rátermettségével Tollas Tibor tört az élre, neki jutott a forradalom nemzeti őrének szerepe, s az emigrációban korántsem vitathatatlán hírneve. A jelek szerint Kannás Alajos ezt nem tudta elviselni, mivel úgy gondolta, hogy a Kormos kövekhez mérten Tollas Tibor költészete epigon jelenség, s ennek érdekében az említett vakmerőségig rugaszkodott el.

Nemrég Makkai Ádámmal sikerült személyesen is kapcsolatba lépnem. Mivel kiderítettem, hogy ő fordította angolra a Kormos köveket, Kannás Alajoshoz pedig baráti szálak fűzték, megkérdeztem tőle, mit tud a Tollas Tibor ellen folytatott „hadjáratról”. Makkai Ádám 2017. április 8-i keltezésű levelében többek között így válaszol:

„Kezdjük ott, hogy két halott magyar szerző egymáshoz volt viszonyát igazán nem érdemes kutatni-firtatni. Am a Kannás-Tollas viszony engem is érint, s ezért félretekintek a „de mortibus bene aut nihil”

örökké kötelező parancsolatát és megírom neked, hogy mit gondolok erről a dolgról.

Elfogult vagyok, mert miközben Kannás Lalit nagyon szerettem és nagyon sokat tanultam is tőle, Tollas nehéz volt elviselni mint embert és mint szerkesztőt. Magasan Kannás volt a jobb és jelentősebb költő, de Tollas dominált majdnem minden magyar rendezvényen. Ezeket főleg pénzadományok felhajtására használta a Nemzetőr javára, melynek 40 éven át volt főszerkesztője. Vagyis: Tollas és csoportja megélt az irodalomból, ezzel szemben mi csak áldoztunk arra, és haragudtunk a hallgatóság műveletlenségére.”

A Juhász László által feltárt adatokkal kapcsolatosan így nyilatkozik: „Arról fogalmam sincs, hogy csakugyan a magyar ÁVH-hoz fordult volna TT ellenes dokumentumokért és hogy csakugyan könyvet készült volna írni TT ellen – közben magyar zsidók, beleértve egy rabbist, kiálltak TT ártatlansága mellett.”

Kannás Alajos nem érte be ezzel, hanem – ismerve a Nemzetőr írói táborát, személyes levelekben is igyekezett eltéríteni az egyes szerzőket Tollas Tibortól, illetve a Nemzetőrtől. Módszerére jellemzően a vélt baloldaliaknál Tollas szélsőjobboldali csendőri múltjával, a jobboldaliaknál kollaboráns áruló besorolással igyekezett neki ártani. Ennek egyik jeles tanúja, Sulyok Vince szerint:

„Nemzetőrbeli rendszeres közléseim és Tiborhoz fűződő baráti kapcsolatam sokakban ellenérzést vált ki. Élőszóban és levelekben próbáltak rávenni arra, hogy „szakítsak” Tiborral is, meg lapjával is. Különösen kitűnt ezen a téren az akkor Bécsben tanulmányokat folytató, egyébként Amerikában élő, Kannás Alajos költő és pszichológus. Baráti hangú levéláradata akkor apadt el egyik napról a másikra, amikor nyilvánvalóvá vált előtte, hogy nem tud eltávolítani a Nemzetőrtől. Pedig akkor még nem tudhattam, hogy 1963 októberében is, meg 1965 nyarán is felkereste a budapesti belügyi szerveket, és segítségüket kérte a Tollas Tibor elleni akciójához. Ez a Kannás-féle befeketítő hadjárat Tollas Tibor ellen azonban eredménytelen maradt, hasonlóan a müncheni Benkő Zoltánnak és Mikófalvy Lajosnak az 1960-as évek második felében indított akció-sorozatához, amely a „Fekete Füzet” (München 1967) megjelentetésével érte el csúcs- és végpontját.

Ezekről az eseményekről és akciókról igen jól dokumentáltan megírt kis könyvben számol be a bécsi Juhász László a „Fehér Füzet. Tollas Tibor igazsága” című munkájában, melyet Lezsák Sándor Antológia kiadója jelentetett meg (Lakitelek 2006). Kannás aknamunkájának hatósugarára jellemző lehet, ezért megemlítem, hogy az ez év januárban fiatalon, 57 évesen elhunyt kiváló költőhöz, Nagy Gáspárhoz fűződő baráti kapcsolatam is Kannás miatt futott holtvágányra 2-3 évvel ezelőtt. Nagy Gáspár ugyanis, Kaliforniában járva, kapcsolatba került Kannás Alajossal, aki ekkor még mindig nem hagyott fel a Tollas Tibor és a Nemzetőr ellen folytatott aknamunkájával. Annyira nem, hogy még Nagy Gáspárt is sikerült meggyőznie, s a Kannást védő Gáspár nem fogadta el az én ellenérveimet se. (Egy elhallgatott költő, 2007)

Kiegészítésként mintegy bizonyítékkul szolgáljon A vámszedő c. verse. Ebben nevének említése nélkül nem nehéz felismerni Tollas Tibort, akiről szinte átokként kiforgatóan felhoz olyan tetteket, amik miatt megérdemelte sorsát (a börtönt). Felhánytorgatja neki, hogy nem tud írni, majd következik a záró akkord: „Vélt megbízatásod lejárt / már csak önmagad képviseled aki mindig is voltál / bárhogy reklámozod neved / minden alakban kivet magából / az ítélő idő / és megkoszorúz a könyörtelen feledés.” (Miért is félnél, München 1963, 60. old. folyt.)

Ezen előzetes után átvezetőként kövekezzenek életrajzi adatai: Kiskunhalason született 1926. július 21-én, Los Angelesben (USA) halálozott el 1999. május 25-én. Foglalkozására nézve pszichológus, költő, író. Az irodalmi lexikon összesen négy kötetét tartja számon, köztük a három kiadást megélt Kormos köveket (Katolikus Szemle, Róma 1957. 64 l. – Nemzedékek, München 1988. 66 l. – Hunnia, Budapest 1991). További önálló kötetei: Kettős alakban, AMK, München 1958, 116 l., Miért is félnél?, Aurora, München, 1963. 98 l. és a Bécsi képeskönyv, Magyar Híradó, Bécs, 1963. 80 l. Első kötete Antológia címmel valójában 1956-ban jelent meg Münchenben.

A Kormos kövek szerzőjéről feltételezhető, hogy nem csak helyszíni élményeit, benyomásait örökítette meg, hanem mint ilyen 1956 menekültjeként hagyta el Magyarországot. Ezzel szemben Kannás Alajos már 1948-ban távozott, majd átmeneti ausztriai tartózkodás után 1951-ben az Egyesült Államoknak vette útját. Onnan 1954-ben ismét visszatért Európába; Párizsban és Bécsben végezte pszichológiai tanulmányait, végül a bécsi Tudományegyetemen doktorált 1960-ban. Tanulmányai befejezése után véglegesen az Egyesült Államokba települt át, Kaliforniában a pomonai kórház pszichológusaként kereste meg kenyerét. Magánéletében mély változást hozott, hogy a mohamedán vallásra tért át, afro-amerikai negyedben lakott második és harmadik élettársával. Mindettől függetlenül nem szakadt meg kapcsolata az emigrációs magyar irodalommal, *Krónikás* álnéven rendszeresen publikált amerikai és Európában megjelenő újságokban, folyóiratokban (*Amerikai Magyar Népszava*, a *Californiai Magyarság*, a *Dél-amerikai Magyar Hírlap*, a *Caribi Újság*, a *Független Magyarország*, az *Irodalmi Újság*, *Ifjú Nemzedék* (München), *Magyar élet* (Torontó és Melbourne). Wass Albert tisztelői közé tartozott: *A vers marad* In memoriam Wass Albert. A lexikális felsorolás nem említi a (Bécsi) Magyar Híradót, aminek hasábjain ha nem is rendszeresen egy-egy vers szerzőjeként feltűnik Kannás Alajos neve. Az 1956-os forradalom időszakában tehát Bécsben élt; feltételezhetően „elvegyült” az új menekültekkel, legalábbis a Magyar Híradó körül mozgó (újság)írók társaságával biztosan közelebbi kapcsolatba került. Az újság egyes évfolyamait átlapozva első alkalommal az 1959. április 25-i számban jelentkezett *Kívülről* című, utoljára az 1965. június 1-i számban *Brooklyni reggel* című versével. A forradalmi láz, illetve az ismételt határátkelések megszűntével egyenesen Budapestre merészkedett osztrák-magyar labdarugó mérkőzés ürügyén. Erről *Gondolatok a magyar-osztrák után* címmel nagyon személyes hangú beszámolót írt, amit szintén a (Bécsi) Magyar Híradó közölt 1963. decemberi számában. Amennyiben politikai-erkölcsi mércének vesszük a Kormos köveket, nem lehet eléggé csodálkozni a pszichológus Kannás tudathasadásos benyomásain. Mert amíg egyrészt külön kitér a Magyarországra visszidált Vámos Imrére, a müncheni Látóhatár szerkesztőjére, akit fanyalogva pillant meg a Dózsa György úton, de azért elmegy mellette, hogy ne kelljen vele kezét fogni, másrészt igenis megmagyarázva bizonyítványát, egészen más képet fest Budapestről hét évvel a forradalom, öt évvel Nagy Imréék kivégzése után: „*De nem akarom megmagyarázni a bizonyítványomat és nem kívánok pesti utazásra senkit rábeszélni. Én a magam részéről eddig nem azért nem mentem, mert nem akartam Budapestet látni, hanem mert nem lehetett. De most, hogy elvek feladása, megalázó korlátozások nélkül járhattam be az ismert tájakat, örömmel láttam a hét év előtti október gyümölcseit érni. Különösen két jelentős eredmény rajzolódott ki élesen előttem. Először is, hogy az emberek lényegében megszabadultak a félelemtől és továbbra is hisznek az igazság változtató erejében. Másodszor, hogy a társadalom megszabadult azoktól, akik csak fehér lovon szeretnének visszatérni.*”

Ilyen vélekedések után csakis azok a gyűjteményes kötetek hatnak megnyugtatóan, amelyekben megfér mind a két költő számos más szerző társaságában, így az 1980-ban Svájcban kiadott *Nyugati magyar költők antológiája* című kötetben, vagy már a rendszerváltozás után év nélkül az 1956-os Magyar Szabadságharcosok Világszövetsége gondozásában Budapesten napvilágot látott *Októberi tűzvirág*-ban magyarországi és nyugati szerzőkkel együtt.

II. A Bécsi Képeskönyvet a Magyar Híradó már megjelenése előtt beharangozta, többek között ilyen utalással: „*Mint a cím is elárulja: a kötet a költő egyetemi évei alatt Bécsben írt verseit fogja össze, azokat, amelyek közül a legtöbb lapunk hasábjain látott először napvilágot.*” A kötet illusztrációit a szintén Bécsben élő Csizmadia T. Lajos festőművész készítette. Szilágyi József ismertette (1964. május 1-i sz.). A kisformátumú 78 (számozott) oldalt számláló könyvhöz a bécsi Collegium Hungaricum könyvtárában Szabó Ferenc fürkésző szemének köszönhetően jutottam hozzá, olyan

állapotban, ahogyan az valamikor oda került, s feltehetően azóta senki sem vette a kezébe, mindenestre nem került a könyvtár állományába, azaz, nem katalogizálták. Így több mint fél évszázad után is új kiadásként hat. A megjelenéskor 37 éves költő feleségének és Bécsben született fiának ajánlja a Magyar Híradó tudósítása szerint immár harmadik kötetét. Négy ciklusban csoportosul az 1956-1960 között keletkezett 48 vers: A város, Bécsi arcok, Jogfolytonosság és Duplafekete.

Minden irodalomkritikai szándék nélkül annyi megállapítható, hogy „nyugatra szakadt hazánkfia” kiforrott versei a XX. század első fele magyar költészetének folytatásaként íródtak, nyelvezte ezáltal nem is annyira egyéni, mint inkább kortársi. Mindez abból is magyarázható, hogy bármiként is őrzi valaki az átmentett nyelvet, költőként fehér hollónak kell lennie ahhoz, hogy kimagaslóan felismerhető és megkülönböztethető legyen. A Bécsi képeskönyv erről az oldalról megközelítve mint irodalmi termék megérdemli ugyan, hogy számontartsák, ellenben nem képez sajátosság arculatot a magyar lírában, igaz, kiforrottságával a nyugati magyar irodalom élvonalába sorolható. A szerző többnyire időmértékes versformában ír, kedveli a szonettet, rímkezelése kifogástalan.

Hangsúlyozom: a nyelvezet vonatkozásában vélekedem így, tartalmát tekintve azonban egészen más világ tárul elénk, ami mindenekelőtt az emigráns sors hányattatásaira vezethető vissza. Kannás Alajos mégsem a mindenétől megfosztott nincstelen csavargó, legalábbis anyagi tekintetben. Annál inkább állítható ez lelki nincstelenségére. Vergődő vágyakozás azzal a beismeréssel: „Az utakat a gyepek benőtte, / de nincs is visszaút már, / és jussod sincs a régi földre, / ha egyszer elfutottál.”

Így mond búcsút megbánás és könnyek nélkül a határon, feltehetőleg mielőtt ismét visszatért volna Amerikába (Búcsú, 78. old.). Ebből viszont az következtethető ki, hogy Bécsset, az itt látottakat, megéltet az emigráns veszteséges lelkületével szemléli és vetíti ki. Múlt és jelen között csillapíthatatlan, ugyanakkor roppant fegyelmezett hiányérzet vibrál. Bölcsen látja, belátja a változtathatatlant, és erre kesernyés belenyugvással általánosít: „Mert közben már mindenki más lett, / hisz minden élet titka / a változás... Ezért itt állj meg, / s fordulj békében vissza. (Búcsú, u.i.)

Annál kegyetlenebbül, leleplezően őszinte, amit *Emigránsok* c. versében pszichológiai szakértelemmel diagnózisként meghatároz: „Mohazöld mozdulatlanság a magányunk / megtapadunk életünk északi oldalán / de letagadjuk / hogy csillagokra látunk / égyűrűnket percek szúi porhanyósítják / de a széteséstől megment / a képmutatás kérge / semmink sem maradt / a gyűlöleten kívül / és a fejlődés / évmilliók tempójával mérve / kevés a remény / hogy ebben az életben / kétlábra tudjunk emelkedni.” (69. old.)

Az emigráns sorsot s a belőle fakadó traumát annál hitelesebbnek kell elfogadnunk, mert többes szám első személyben fogalmazódott meg ez a vallomás, önmagát tehát minden fenntartás nélkül ehhez az emberfajtaához sorolja, azonosul vele. Ha bárki ennek a kérdésnek bogozásába fog, megkezdhetetlen ez a Kannás-féle meghatározás.

A kötet cím részben fedi a tartalmat, valójában mégis inkább olyan képeslapokból áll össze, amik mintegy leporellóként sorakoznak, de alig állapítható meg, milyen rendszerezés szerint. A véletlent lehetne említeni, ha viszont nem így van, a kötetkezdő *Fogadalmi templom* szándékosságról tanúskodik. Az olvasó hajlamos az indulás után feltételezni egyfajta (belvárosi) körsétát, de ez az ötödik vers után, *Hütteldorf*, megszakad, majd az ezt követő második verssel, *Tavaszi a Kahlenbergen*-nel folytatódik. Igen, a Fogadalmi templom jellegzetes magyar belépőként említi az 1848/49-es szabadságharcot a Ferenc József elleni merénylettel; ennek köszönhető a templom emeltetése. Az akkor még tejfehér két tornya „szelíd megértéssel néz a magyarokra, / ha világmegváltóként hadakozva / csörtetnek át a városon. (9 old.)

A vélt megértés bár osztrák viszonyulásra utal nem nélkülözve az iróniát, ami végsősoron a költő sajátja. Ugyancsak magyar nyomokat idéz fel a *Graben* című vers, amelyben az *esti Grabenen / már nem barangol Krúdy*. (20. old.)

Kannás a háborút és a megszállást követő barangolásai közben felfedezi és csalódottan emlegeti a nem éppen ínyére való változást: „... Bécs se már a régi, / mert túl nagy zaj van és piszok. // A Práterben autók bögnek, / nyers benzinszaga van a földnek / s jaj elfogynak a konflisok. // A kávéházak is kidőlnek, / bizony a győztes új időknek / eszpresszó kell és bárók. // A termekben twist s rock-and-roll jár, / és andalogni teleholdnál / se szeretnek a párok. (u.i.)

Tíz évvel korábban, amikor Sopronból a bécsi Keletibe (Ostbahnhof) megérkezett a disszidens, még egészen más kép fogadta. Közönyösen kószál a romok erdejében (Romok, 44. old), és mégis, első benyomásként ez a háború utáni Bécs ivódott belé: „A rongyolt Ostbahnhof / ahol fényesedni kezdtek a kusza versek / a határról érkező zsebében / nincs többé / roppant darúk markában / omlik porrá a múlt / Sopron még mindig nyolcvan kilométer / de messzebb van mint San Francisco / a Belvedereben nem rettegnek a képek / részeg katonáktól / s a cseléd lányok sem sietnek haza / alkonyat előtt (A la recherche, 18. old.)

Mintha a közöny lenne az alaphangulat, tényként sorolja fel, mi fogadta érkezésekor, a porrá omló múlt mégsem vált ki belőle különösebb lelkesedést. Van ennek a versnek azonban nem egészen rejtgetett utalása térben és időben: az induló költő Sopronból érkezett (vonattal), s magával hozott versei Bécsben érlelődtek költészetté. Kannás Alajos életében a múltból a modernbe forduló Bécs fontos állomás. Mint kortanú ezt az átmeneti Bécset élte meg két fázisban, és ez adja a kötetnek tulajdonképeni ízét, zamatát. Emellett sajátos módon jelenül meg az a kínálat, ahogyan az emigráns felismeri, magába fogadja és tálalja a Várost.

Nem hagyja ki a legfontosabb látnivalókat – természetesen leginkább kívülről – de a távlatokat kínáló Dunát, A Práter mellett apró házakat is megéneklí az Óriáskerékkel, meg az Öregdunát (Örök nyár), mindenekelőtt a Kahlenberget látogatja többször is a Leopoldsberggel (Tavaszi a Kahlenbergen, Pastorale, Kilátó). Aztán sorra kerülnek a külsőbb kerületek is, Margarethen, Hütteldorf, Pötzleinsdorf, Gürtel jellegzetes miliójukkal, csavargókkal és örömlányokkal; az elsőben említi a bambán mogorva Hochhaust, Bécsnek azokban az években épült (1954-1957) toronyházát.

Szintén toronyházzá magasodik Duplafekete c., ódának beillő panorámája az itt maradt magyarokkal, s egy-egy ecsetvonásnyi lendülettel karcolja meg a város mozzanatait ismét utalva a romokra, úgy összegezve: „... Már nincsenek romok, / a nyomor lassan elfogyott, / a munkaverseny elmaradt, / csupán a régi fák alatt / állnak bronzból a katonák, / akiknek széles, nagy nyomát / benőtte már a feledés. (59. old)

A magyarok pedig, akik tiszták, szegények, kötve is szabadok: „Maradtak feledni, maradtak gyászra, / maradtak remélni életre-halálra, / s vissza-visszajárni a lezárt határra... / Így maradtam én is, még ha el is mentem, / így járok a Ringen, még ha el is estem, / s elmondom, hogy Bécsben mindent, mindent láttam, / mindig elvesztettem, amit megtaláltam (u.i., 57. old).

A menekültek számára 1956 után is divatos határjárás igazi idegenforgalmi különlegességgé vált. Tanulmányi kirándulásként írja le hátborzongató ridegséggel a nyugati turisták vasfüggönyt lihegő kíváncsiságát Fertőmeggyesnél (72. old.)

A mindent látás összegzése telített vallomás mély közelséggel és bölcsességgel. A kezdeti idegenségen, gyökértelenségen túltéve magát írja le, mit jelentett számára Bécs: „Aztán kinyíltál, vagy talán csak bennem / álltak sarokba mind a kételyek, / az értelmetlent érve megszerettem, / s a különbség mögött a lényeg, / az embert vettem észre és a házak, / az ismeretlen hidak, templomok / valahol bennem helyükre találtak, / s a távolság közöttünk elfogyott. // Részemmé nőttél és Dunád is kék lett, / pedig nem jártam a való felett, / csak értettem az időntúli létet, / mint őszi parkban ülő öregek. (Vallomás helyett, 45. old.)

Bécs felfedezése és meglátása emigráns magyar költő ráérzésével és szemével. Mik is azok a jelleg-

zetességek, amik egészen egyénileg, sajátágosan fogalmazódtak meg? Ha sorra vesszük az egyes parkokat, épületeket, nem sok eredetit lehet felfedezni, mert például a Stadtparkban Strauß láttatja, aki asszociatív módon húzza a Kék Dunát (12. old.). Hasonlóan képeslapszerűek a város ismert tereit, épületeit bemutató leírások, vagyis ebben a vonatkozásban Kannásnak nem sikerült alkotnia újat. Talán *A dóm* képez valamelyes kivételt, amennyiben réten féllábon álló gólyának látja, s körötte csillag-békák brekegnek. (13. old.). Ebből a hasonlatból is kikandikál a régen elfelejtettnek vélt múlt. Egészen mások a leíróan láttató „körséták”, mert ezekben összképpé állnak egybe a belső látásmódban elvonntá avatott mozzanatok. A már idézett *Duplafekete* ebben a „felsorolásban” a bécsinek és a bécsi magyarnak impregnáló ötvöződése, a kötet csúcsteljesítménye a *Távol a városhoz* hasonlóan. Emitt elmélkedően elemző, filozófikus szemlélődésben jelenik meg a város a hozzá kapcsolódó képekkel, gondolatokkal, nem nélkülözve az őszbe hajló hangulatot. (53. old.)

Szintén más, távlatokat nyitó látásmód nyílik a Bécsierdő magasán: A Kahlenberggről három határt látni a város mellett elsiető folyammal (Pastorale, 22. old.), a Leopoldsberg magaslatából – ismét utólerik emlékei – újra más arcot mutat a Duna, nyomatékkal zárva: de tudod, keletre folyik. (Kilátón, 75. old.). És mindenütt a visszatérő múlt: sötétben a Bécs IV. kerületi Margarethenben járva hársfáival a budapesti Józsefváros dereng fel. (Margarethen, 30. old.), A Karlsplatz-i templomot emlegetve itt is jut eszébe, bevallva, mennyire éhes minden hírre, amik kívülről – mindenekelőtt Magyarországról – jönnek, nyilvánvalóan áttételesen, közvetett „utánagondolással”, és ez is olyan éthoszt idéz, ami elszakíthatatlanul a múltat ébreszti, (Hírek, 49. old.) különösképpen az illatozó hársfák (Hársfaillat, 46. old.). Tematikailag ezt felülmúlja a Látogató a Westbahnhofon (76. old. folyt.). Valamikor aztán elszabadul a múltidézés rohamra és mindent lehengerelve árad széjjel térben és időben: A Naschmarkton szőlőt vásárol, mert az, ha drágább is, magyar és édesebb... Alvajáróként a hazai szüretnek élménye özönlí el, s nem ügyelve másra, elgázolják, szőlőjét pedig széttapossák (Naschmarkti ballada, 64-67. old.). Ez a valóságosnak tűnő eset tragikus kimenetelével szimbólummá burjánzik, olyannyira, hogy túlárado megörökítése az emigráns lelkület görcsét, reménytelen zsákutcáját szuggerálja ugyancsak kórtanilag.

Kannás Alajos számára az emigráns lét kevésbé politikai magatartás, mint inkább ténykérdésként lelki-szellemi irányultság, állapot. Nem képzelődés, a valóságtól való elrugaszkodás, nem is honvágy, ehelyett a már említett traumának természetessége és elviselhetősége, ahogyan ő ezzel kötetében birokra kelt. Mintha szükségszerűen ki kellett volna tölteni valamivel az állandósult hiányérzetet. Bár-mennyire kínzó is, elfogadja, hogy Bécs nem jöttére várt, s ezért álarcosan más arcot kell öltetni kifelé mint befelé, s a panaszkodásnak nincs helye: „*Ne panaszkod, hogy Pest azért más, / ne kérdezz fázva, félve! / A megszököttnek egy joga / maradt: a szenvedése.*” (Jogfolytonosság, 43. old.)

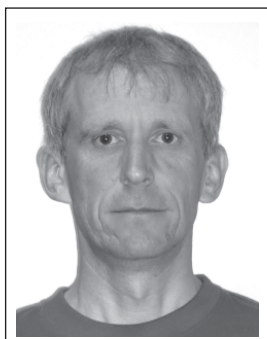
És ebben az állapotban elkerülhetetlen a politikummal való szembesülés, elutasítás. *Világifjúsági találkozó* címmel nála szokatlan, szarkazmusnak beillő kifakadással írja le, hogyan, milyen mezben vonult be Bécsbe a Béke és Barátság harsány jelszavával felcicomázott ingyen utazás. És ebben a harsonázásban, léggömb eregetésben tör fel belőle a kérdés: De milyen béke és milyen barátság: „*Mert mi ismerjük egy November-hajnal / dermesztő békéjét / és egy Június-ét / könyörtelen barátságát // Az ítélet jogerős / Az ítéletet végrehajtották*” (73. old. folyt.)

Ennél a pontnál meg kell állnunk, mert megkerülhetetlen a pálfordulásnak fentebb említett, emberileg megalázó kitüremkedése 1959 után 1963-ban. Kannás Alajos vitathatalanul jelentős költő volt, de úgy látszik, nála is szigorúan különbséget kell tenni a Kormos kövek emelkedett, őszinte pátosza és az emberi lealacsonyodás jellemsorvasztó elhajlása, változásai között. Ebben az összefüggésben kárhózatos poklot hordott magában, nem tudva, kieszközölt-e magának a görcsmentes feloldozást, de ez már Bécsből egészen más ég- és lélektájakra vezet.

Kimlei Péter

A nyugat-magyarországi horvátok évszázadai

Bevezetés

A cikk címe lehetett volna a burgenlandi, vagy akár a gradistyei horvátok évszázadai is. Az osztrák szakirodalomban teljesen elfogadott, hogy a burgenlandi horvátok közé sorolják a mai Magyarország és a mai Szlovákia területén élő horvátokat is.¹ A magyar szerzők a nyugat-magyarországi illetve a gradistyei horvát elnevezést részesítik előnyben. Írásom a történelmi Magyarország nyugati részén az egykori Moson, Sopron és Vas vármegyék területén élő horvátok közös múltjával foglalkozik, természetesen csak főbb vonalakban, egy-egy helyi példával színesítve. A témának az utóbbi száz évben jelentős szakirodalma jött létre magyar és osztrák szerzők tollából, de az utóbbi időben felélénkült az egykori anyaország, Horvátország érdeklődése is. A történészek a térséget és az itt élők múltját egységes egésznek tekintik a trianoni békeszerződésig és az új határok meghúzásáig. Ezzel szemben a nyelvészek árnyaltabb képet mutatnak: öt, államhatárokat is átlépő nyelvszigetet tártak fel, ahol a horvát nyelv három különböző nyelvjárását beszélnek.²

Menekültek, bevándorlók, betelepítettek az új hazájukban

A horvátok nyugat-magyarországi honfoglalása része volt annak a migrációs folyamatnak, amelynek során horvát népcsoportok jutottak el Horvátországból és Szlavóniából a történelmi Magyarország nyugati peremvidékén túl a mai Alsó-Ausztria, Nyugat-Szlovákia és Csehország egyes vidékeire. A horvát diaszpóra földrajzi határait délen a Rába, északnyugaton a morvaországi Thaya folyó, északkeleten pedig a Kis Kárpátok hegyvonulata rajzolta ki.³

A folyamat a 16. század első évtizedeiben kezdődött, több hullámban történt és közel száz esztendőn át tartott.⁴ A nemzeti hagyomány 1533-hoz köti a letelepedést, melynek kerek évfordulói lehetőséget adnak a közösségnek az ünneplésre és a visszatekintésre is. Kimlén, a horvátkimlei templom előtt álló emlékművön az 1534-es évszám olvasható, bár a történészek kiderítették, hogy az első horvát telepesek 1547-ben, vagy 1548-ban érkezhettek a faluba.⁵

Nagy az eltérés a menekültek, bevándorlók számának meghatározásánál: számukat 60 000-200 000 főre

teszik⁶, sőt a 400 000 fős becsléssel is lehet találkozni⁷. Az újabb magyar szakirodalom szerint létszámuk mindössze 50-60 000 fő lehetett, akik 280 településen telepedtek le, ebből 200 helyen számukat tekintve, a lakosság többségét adták ki.⁸ A migráció egyrészt spontán menekülés volt az oszmán török elől, amely már a 15. század vége óta fenyegette ezt a vidéket. 1526 után pedig polgárháború tört ki Habsburg Ferdinánd és Szapolyai János hívei között. A horvát nemesi családok (Frangepánok, Zrínyiek) jobbnak látták ha átköltöztették veszélyeztetett jobbágaikat magyarországi birtokaikra, hasonlóan azokhoz a magyar nemesekhez (Batthyányak, Erdődyek, Nádasdyak), akiknek Magyarország mellett birtokaik voltak Horvátországban és Szlavóniában is. A földesurakat nem az emberbaráti szándék vezette, hanem a gazdasági érdek. Nyugat-Magyarországon a 15. század végétől, hatalmas birtokok jöttek létre, melyeknek tulajdonosai bekapcsolódtak az árutermelésbe. Munkaerőhiány lépett fel, ennek megoldását a délről érkezőkben látták, akik bizonyos kedvezményeket (időleges adómentesség) kaptak. Az érkező jobbágyság vagy új falvakat alapítottak, vagy a korábban megritkult magyar és német népesség mellé telepedtek le.⁹ Hasonló tervszerű telepítés zajlott le Pozsony vármegyében is az ottani földbirtokos családok (Illésházyak, Fuggerek, Thurzók) irányításával, a csekély számú horvát kismanesi réteg közreműködésével.¹⁰ Az érkezők között kevés volt a kismanes, túlnyomórészt jobbágycsaládok érkeztek római katolikus papjaikkal együtt, aminek a későbbiekben fontos következményei lettek.

A letelepedők többnyire földműveléssel foglalkoztak, ehhez társult az idők folyamán a szőlőművelés és az állattenyésztés. Ilyennek látta a Moson megyei horvátokat Bél Mátyás az 1740-es évek elején: „Egyébként szorgalomban és a mezei munkában a németeknek hasonmásai, de nem az életmód finomságában.”¹¹

A jobb megélhetés érdekében többen bekapcsolódtak a kereskedelembe is. Ők voltak a közvetítők a magyarok és a németek lakta területek között. A Moson megyei horvátokról már a 19. század

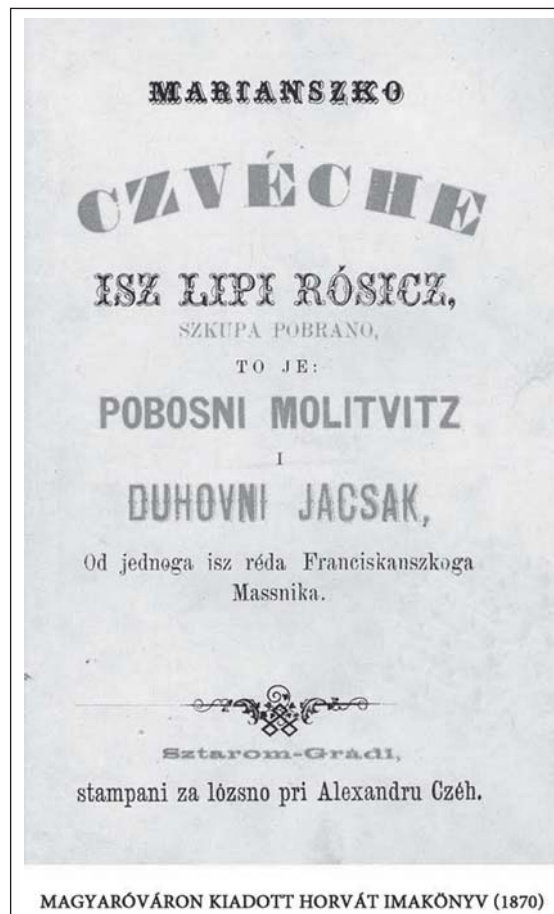
első évtizedeiben úgy írtak, hogy ők a vármegyei fő fuvarosai, akik terményt, szénát szállítottak Bécsbe, továbbá azt, hogy asszonyaik szorgalmas élelmiszerkereskedők.¹²

A távolsági kereskedelemben is szerepet játszottak. Nyelvi képességeiket kihasználva lovakat vásároltak a horvátországi Varasdon (Varazdin), amelyeket később a soproni, bécsi vagy pozsonyi vásárokon értékesítettek.¹³

A horvátok szinte a reformációval egy időben érkeztek Nyugat-Magyarországra, ami nem hagyott mély nyomot bennük, sem a prédikátorokat, sem a német nyelvű bibliát nem értették, az új hit számukra a „német hitet” jelentette. Továbbra is az ősi szláv liturgiát követték.¹⁴ Ha földesúri kényszerre protestáns hitre tértek is, ha lehetőségük volt rá, azonnal visszatértek őseik római katolikus hitéhez. A 17. század közepétől meginduló katolikus megújulásnak, az ellenreformációnak ők alkották a bázisát a döntően protestáns hitre tért Nyugat-Dunántúlon. A Dunántúl nyugati sávját átfogó Győri egyházmegye (a Szombathelyi egyházmegye csak 1777-ben alakult) alsópapságának 43%-át a horvátok adták a 18. század folyamán, az egyházmegye lakossága ekkor 240-280 ezer fő volt, ebből a horvátok száma mintegy 30 ezer fő lehetett. Súlyukat jelzi, hogy a népesség nyolcada adta a papság közel felét. Ez azt is jelentette, hogy sok magyar vagy német lakosságú településnek horvát anyanyelvű papja volt. A szerény körülmények között élő horvát családok számára a felemelkedés egyik útja volt, ha fiúgyermekét egyházi pályára szánta.¹⁵

A barokk kor vallási életében kiemelt szerepet játszott a búcsújáróhelyek felkeresése, a zarándoklat. A Rába és a morvaországi Thaya között szét-szóródott horvátok ekkor a közös hit és nyelv jegyében találkozhattak egymással: Németújváron (Güssing) Mária Mennybemenetelének ünnepén közel ezren szoktak összegyűlni Moson és Pozsony vármegyékből, valamint a morvamezei falvakból. A pozsonyhidegkúti (Dúbravka) Szent Kozma és Szent Damján templomot Alsó Ausztriából és a mai Szlovákiából egyaránt látogatták, mivel e két szentet a délszlávok különösen tisztelték. Legnépszerűbb imakönyvüket (Hisa Zlata), a morvaországi horvátok Kismartonban (Eisenstadt), az éves zarándoklat alatt szokták megvásárolni.¹⁶ A könyv szerzője Bogovich Lőrinc (1723-1789) ferences szerzetes volt, könyve először 1754-ben jelent meg. A horvát diaszpóra összetartását segítette a szintén ferences Kniefac Simon (1752-1819) könyve (Marianszko Czveche), amely a horvátok körében is nagyon erős Mária-tisztelet lenyomata. Könyve több kiadást megért, 1870-ben Magyaróváron is megjelentették.

A nemzeti érzés a csak 19. század elején jelent meg, a korábbi az egyházat pedig kizárólag hitéleti kérdések vezérelték. Az itteni horvátok fő identitásképző eleme római katolikus vallásuk volt, földesuraikat egyáltalán nem érdekelte jobbágaik nyelvi hovatarozása. A 19. század közepén még hidegen hagyta őket a nacionalizmus, ellentétben anyaországi test-

véreikkel. Jó példa erre Fran Kurelac (1811-1874) esete, aki 1846-ban és 1848-ban is felkereste ezt a vidéket, hogy összegyűjtse a Sopron, Moson és Vas megyei horvátok népdalainak szövegét, amit 1871-ban Zágrábban könyv formájában meg is jelentetett. Kurelacot 1848-ban egy Moson megyei horvát fuvaros feljelentette, mert az „illír módon” bujtogatott a magyarok ellen. Ezt követően Magyaróváron őrizetbe vették, majd kiutasították. Visszatérve Horvátországba, ő fogalmazta meg Jellasics horvát bán felhívását, amelyben az itt élőket csatlakozásra buzdította. Jellasics felhívása az itt élők körében süket fülekre talált, sőt arra is volt példa, hogy seregének lemaradó, fosztogató katonáit az itteni horvát parasztok egyszerűen agyonverték. Visszautasították azt is, hogy iskoláikban a horvátországi tankönyveket használják, saját önálló fejlődésen át kialakult nyelvük helyett.¹⁷

A regionális nemzettudat kialakulása és meghasonlása

A 19. század közepétől döntő gazdasági változások következtek be, amelyeknek fontos társadalmi, sőt kulturális következményei lettek az itt élők számára. A jobbágyfelszabadítás következtében megszületett a szabad munkaerő, a kisparaszti birtokok pedig egyre kevesebb ember számára tudtak megélhetést biztosítani, magas volt azoknak a száma, akik földtulajdon nélkül napszámosként keresték a kenyerüket. A szőlőművelést folytatókat a Fertő-tó vidékén a filoxéra megjelenése is sújtotta, a volt szőlőművesek egy része a tengerentúlon keresett boldogulást. A termények szállítását a horvát fuvarosok helyett egyre gyakrabban már a vasút végezte. 1900-ra Nyugat-Magyarország területét már több vasútvonal szelte át. A szabad munkaerő megélhetése érdekében a környező városokba (Graz, Győr, Sopron, Szentgotthárd, Moson, Magyaróvár) vándorolt. Az 1860-as évektől Bécs dinamikus fejlődése adott sokaknak munkát. A férfiak az építkezéseken és a gyárakban segédmunkásként dolgoztak a nők háztartási alkalmazottként, cselédként szolgáltak.¹⁸ Megindult az asszimiláció folyamata: kikerültek falusi, horvát nyelvű környezetükből (család, alapfokú iskola, templom) más nyelven (magyarul, németül) kellett megszólalniuk, alkalmazkodniuk kellett új munka és életkörülményeikhez, új eszmékkel (liberalizmus, marxizmus) ismerkedhettek meg.

Az asszimiláció folyamatát erősítették a magyar kormányzat oktatáspolitikai intézkedései is. Az 1900-as népszámlálási adatok szerint az ország lakosságának 40%-a nem beszélt magyarul, ez az arány Nyugat-Magyarországon meghaladta a 80%-ot.¹⁹ 1879-ben kötelező tantárggyá tették a magyar nyelv oktatását, ezt követte 1907-ben a híressé vált úgynevezett Lex Apponyi. A törvény első sorban az egyházak által fenntartott népiskolák tanítóinak fizetését rendezte, de azt is előírta, hogy a tanuló a negyedik osztály után „gondolatait magyarul élőszóban és írásban érthetően ki kell tudja fejezni”. A hazai nemzetiségek vezetői e törvényben - amit a későbbiek folyamán egyébként enyhítettek - az erőszakos magyarosítás megnyilvánulását látták.²⁰ E törvény hatására is 1910-ben már a három érintett vármegye (Moson, Sopron, Vas) lakosságának 52%-a magyar, 34%-a német, 7%-a horvát, 7%-a egyéb anyanyelvűnek vallotta magát.²¹ A magyarosító törekvésekkel szemben az itteni német kisebbség is kezdte megfogalmazni a maga kulturális majd politikai igényeit. A pángermán eszmék hatására már a világháború előtt felvetődött néhányukban az autonómia és a Magyarországtól való elszakadás lehetősége.

Az itteni horvátok megelégedtek az oktatás, a hitélet és a kultúra területén elért vívmányaik megtartásával és továbbfejlesztésével. Nakovich Mihály (1840-1900) kópházai tanító munkássága nagyban hozzájárult az elemi oktatásban használt tankönyvek korszerűsítéséhez. Fontosnak tartották azt is, hogy az itt élőket az iskola befejezése után világi olvasnivalóval lássák el, a 19. század második felétől sorra jelentek meg a kalendáriumok.²² 1910. január 1-jén Győrben megjelent hetilapjuknak, a „Naše Novine”-nek az első száma. A lap erősíteni kívánta a regionális nemzettudatot

MERSICH MÁTÉ SÍRJA A HORVÁTKIMLEI TEMETŐBEN

és választ kívánt adni a kor fent részletezett gazdasági, politikai, kulturális kihívásaira. Első főszerkesztője Pinezich István (1879-1962) soproni ügyvéd volt, de a tényleges alapító Mersich Márton (1868-1943) szabadbárándi (Grosswarasdorf) plébános volt. Pinezich után 1913-tól és Barilich Lőrinc (1865-1945) lett a főszerkesztő 1919-ig. 1919-től 1922-ig, a lap megszűnéséig Prikosovich Endre (1888-1946) töltötte be a főszerkesztői tiszte. Bár csak helyettes főszerkesztőként szerepelt, mégis a lap mindenesének lehet tekinteni Mersich Máté (1850-1928) horvátkimlei plébánost, akinek számos verse itt jelent meg. A hetilap kiemelten foglalkozott a katolikus hittel és erkölccsel, a hazaszeretettel, a gazdasággal, a politikával és az iskolaüggyel, sőt még szórakoztató írások is helyet kaptak benne. A szerkesztők Pinezich István kivételével mind római katolikus papok voltak, ezért az újságot erősen konzervatív szemlélet jellemezte: fellépett a liberálisok, a szociáldemokraták, sőt még a nőmozgalmak ellen is.²³ Átlagban 2000 körüli példányszámban jelent meg, 1918-ban 1715 községi előfizetője volt, Sopron vármegyében 1211, Moson vármegyében 292, Vas vármegyében 212 fő.²⁴

Az első világháború és a forradalmak után, a békeszerződések (Saint-Germain-en-Laye, Trianon) következtében bizonytalan helyzetbe került Nyugat-Magyarország sorsa. A német nemzetiségűek egy része Ausztriához kívánt csatlakozni, amit a nagyhatalmak többsége is támogatott. A magyarok természetesen tiltakoztak a történelmi Magyarország feldarabolása ellen, és – kormányuk hallgatólagos támogatásával néhol fegyverrel fogadták a bevonuló osztrák egységeket.

A csehszlovákok elérkezettnek látták az időt, hogy pont ezen a területen valósuljon meg közel hetven éves álmuk, a korridor, ami az északon létrejövő szláv államot (Csehszlovákia) a déli szláv államalakulattal (Szerb-Horvát-Szlovén Királyság) köti össze.

Az itteni horvátoknak nem volt közös elképzelésük Nyugat-Magyarország jövőjét illetően. Egy részük, főleg az iparban foglalkoztatottak Ausztriához kötődtek, a falusi rétegek és egyházi vezetőik hűek maradtak volna régi hazájukhoz. Jól illusztrálja ezt a megosztottságot az alábbi két szemelvény, a két ellentétes oldalról. A nyugat-magyarországi térség 1921. augusztus 28-i átadási határidejét megelőzően augusztus 18-án a Horvát Kulturális Egyesület vezetősége egy Memorandumot adott át Hamelin tábornoknak, az antantmisszió francia tábornokának. Amelyben többek között az alábbi állt:

„...Mi (horvátok) 380 évvel ezelőtt itt a magyar határvidéken leltünk új hazára, melyet a mai napig szívből szeretünk. Nagy a mi bánatunk, mivel el akarnak szakítani minket szeretett hazánktól. Miért akarnak minket – 70 ezer horvátot – kik nem vagyunk németek, hanem horvátok – akik továbbra is szívesen maradnának Magyarországnál – a németekkel együtt elszakítani Magyarországtól?...”²⁵

Az Ausztria pártiak a soproni és Sopron környéki népszavazások idején pedig így igyekeztek „megdolgozni” sorstársaikat:

„Kópházaiak ébredjete! Hamarosan üt a tizenkettedik óra, és ti még alszotok? Nem tudjátok, hogy az ellenségetek nem alszik? ... Nem halljátok testvéreitek szavát, akik nehéz szívvel rátok várnak? Gondoljatok apáitokra és arra, hogy mennyit szenvedtek ők a magyar iga alatt! Emlékezzetek a szörnyű háborúra! Asszonyok! Nézzetek az árvákra és az özvegyekre! Azt akarjátok, hogy ez történjen veletek is? ... Szabadon választhattok! Előre kópházaiak! 70000 testvéretek vár rátok!”²⁶

Hat nappal később, 1921. december 16-én Kópházán a szavazásra jogosultak 69,4%-a Magyarországgal mellett döntött.²⁷ A kópházaiak és a népszavazásban érintett községek hűsége, továbbá az 1923-ban a visszakérült községek kitartása mit sem változtatott azon a tényen, hogy határ szelte ketté a horvátok lakta térséget: a 70000 horvát 80%-a Ausztriához került. Magyar párti vezetőik sorsa is leképezi e szakadást: Mersich Márton Ausztria területén küzdött tovább nemzettársai joga-ért, Pinezich István a magyar nemzeti eszme szolgálatába állt, magyar nemzetgyűlési képviselő lett, majd Sopron közéletében tevékenykedett.²⁸ Mersich Máté horvátkimlei hívei körében maradt. Kimlei „magányában” tovább tartotta a kapcsolatot Mersich Mártonnal, de a zágrábi tudományos körökkel is levelezésben állt. Ő alkotta meg a Gradistye kifejezést, ami nem tekinthető csupán a Várvidék, Burgenland szó szerinti fordításának. Gradistye nem egy osztrák tartomány neve, hanem egy népcsoport tagjainak közös nyelvi-lelki hazája, függetlenül az őket elválasztó államhatártól.

A megosztottságtól az egymásra találásig

Az Ausztriában maradtak többnyire az új osztrák tartomány, Burgenland lakói lettek. Az egykori magyar pártiak és egykori ellenfelek is kísérleteket tettek egy-egy horvát párt megalakítására, de végül az akkori hagyományos osztrák pártstruktúrába (szociáldemokrata-keresztényszocialista) tagozódtak be. Az új osztrák kormányzat kezdettől fogva gyanús szemmel nézte a horvátok szerveződéseit. Az Anschluss után a horvát nyelvet száműzték a közéletből, lapjukat betiltották, egyes vezetőiket üldözték, de sokan váltak közülük is a nemzetiszocializmus hívévé. A második világháború után Burgenland szovjet megszállás alá került, a falusi lakosság egy része a jobb gazdasági feltételek miatt Bécsbe vándorolt. Bécsben ma is több szervezetük foglalkozik a nyelv és a kultúra őrzésével. 1955-ben Ausztria szuverenitása helyreállt, az itteni nemzeti kisebbségek, népcsoportok folyamatos küzdelmet folytatnak jogaik érvényesítéséért. Burgenland hét járásából hatban a horvát

a hivatali életben is elfogadott nyelv. Hetilappal rendelkeznek, a közszolgálati média (rádió, TV) anyanyelvi műsorokat is sugároz. Létezik a kétnyelvű oktatás, de ez településenként más és más színvonalon valósul meg.²⁹

A Horthy rendszer kezdetén mintegy 12000 gradistyei horvát élt Magyarországon.³⁰ A politikai elit fő problémája az igazságtalan trianoni béke, és a határon kívül rekedt több milliónyi magyar sorsa volt. Természetes, hogy a csonka ország területén maradt nemzetiségekkel, különösen a csekély létszámú gradistyei horvátokkal, országos szinten nem foglalkoztak. Tovább folytatódott az asszimiláció természetes folyamata, amely főleg a vezetéknév magyarosításában nyilvánult meg. Az alapfokú oktatásban megmaradt a horvát nyelvű oktatás, magyar hazafiságra neveléssel párosulva. Az együttélés azonban nem volt mentes a konfliktusoktól. Jó példa erre az 1937-ben történt horvátkimlei eset. Ekkor a kisebbségben lévő magyar ajkú község lakói arra kérték a megyéspüspököt, hogy havonta egyszer és a kétnapos ünnepek másnapján, továbbá a nemzeti ünnepek alkalmából a plébános magyar nyelvű misét is tartson. Ez ellen a horvátok közül néhányan aláírásgyűjtésbe kezdtek és ezzel „a falu példás békességét megbontották”. Az ügyről beszámoló újságíró így fejtette ki álláspontját:

„Nálunk igazán nem folyik erőszakos magyarosítás sem a németek, sem a horvátok között. De a fejlődés természetes útját eltorlaszolni nem lehet, mert minden községben vannak jelentékeny számmal magyarok és csak természetes, hogy ezek is megkövetelhetik Magyarországon a maguk magyar jogait.”³¹

A második világháború után a magyar politikai vezetést e nemzetiséggel kapcsolatban a „jugoszlávizmus” eszméje irányította. 1946-ban megalakították a Magyarországi Délszlávok Demokratikus Szövetségét, amely a gradistyeieken kívül integrálta az egyéb magyarországi horvátokat (sokácok, bunyevácok), a szlovéneket, sőt még a szerbeket is. 1948-1955 között megromlott a viszony a szocialista országok és a titói Jugoszlávia között. Ez félelemmel töltötte el az itt élőket, egyre kevesebben merték horvát anyanyelvűnek vallani magukat. Az 1960-as évektől enyhülés következett be: az iskolákban lehetőség nyílt az úgynevezett szerbhorvát nyelv idegen nyelvként való tanulására, ezt a nyelvet azonban az itt élők nehezen értették meg. Ők inkább burgenlandi testvéreik felé orientálódtak volna, de erre a politikai viszonyok nem adtak lehetőséget. A hívőkhöz azonban eljutottak az Ausztriában nyomtatott gradistyei horvát nyelvű ima- és énekeskönyvek. Az életmód változása a falusi lakosság körében itt is gyorsította az asszimilációt. Az 1970-es évek végén, az enyhülés jegyében a rendszer eltűrte, hogy burgenlandi horvátok csoportja megkoszorúzza Mersich Máté kimlei sírját, halálának ötvenedik évfordulóján. Mersich ekkor Magyarországon, egyházi tisztsége, és antikomunista beállítódása miatt agyonhallgatott személy volt.

Érdemes egy pillantást vetni a mai Szlovákia területén élőkre is, mert a 20. századi határváltozások következtében nekik jutott a legmozgalmasabb sors osztályrészül. A történelmi Magyarország felbomlása után Csehszlovákia megkapta a horvátok által lakott Dévényújfalut (Devínska Nova Ves) és Horvátgurabot (Chorvátski Grob), 1947-ben újabb három települést ítéltek a nagyhatalmak Csehszlovákiának: a horvátok által is lakott Dunacsúnt (Cunovo), Horvárjárfalut (Jarovce) és Oroszvárt (Rusovce). A 19. század végéig a mai Szlovákia területén 20 falu területén éltek horvátok. Az erős asszimiláció következtében eltűntek a szlovákok és a magyarok között. Ma már csak Pozsony környékén a fent említett településeken élnek. E települések önállósága időközben megszűnt: Pozsony részévé váltak.

A megszülető Csehszlovákia megkapta még az egykori Osztrák-Magyar Monarchiából a három morvaországi horvát falut is: Fröllersdorfot (Jevišofka), Neupreraut (Nový Prerov) és Guttenfeldet (Dobro Pole) is. A két világháború között még 3000 horvátot számoltak itt. 1938 után e falvak a

Nagynémet Birodalom részei lettek. A második világháború után velük szemben is a kollektív bűnösség elve szerint jártak el: lakosságukat széttelepítették az ország más részeibe.³²

A közép-kelet-európai rendszerváltások, és az Európai Unióhoz való csatlakozás után a határok kinyíltak, ugyanazokból a tankönyvekből tanulhatnak az iskolások Ausztriában és Magyarországon is. Az más kérdés, hogy a tanulók nyelvismeretének szintje sok helyen nem teszi lehetővé a kétnyelvű oktatást. A gradistyei horvátot többnyire idegen nyelvként tanítják. A magyarországi horvátok nemzetiségi jogai az Európai Unió és az Alaptörvény normái szerint biztosítottak. A gazdag kulturális programokon gyakran több ország hagyományőrzői is részt vesznek, sokszor még az egykori anyaországból, Horvátországból is.

A barokk kor búcsújárásai, zarándoklatai reneszánszukat élik. A legnagyobbat, a mariazellit még Mersich Márton kezdeményezésére újítták fel 1923-ban. Azóta augusztus végén évente több ezer horvát vesz részt a zarándoklaton Ausztriából, Magyarországból és Szlovákiából. 1973-tól a mariazelli kegyszobor másolata is „útra kel”, hogy évente más és más településen fogadja tisztelőit. Több évszázados múltja van a lorettomi (Loretto) horvát búcsúnak, de a győri horvát zarándoklatnak is több száz résztvevője van már évtizedek óta.

Mindezek mellett nem szabad elfelejteni, hogy a gradistyei horvát nyelvet az UNESCO a világ veszélyeztetett nyelvei között tartja nyilván. A nemzetközi szervezet szerint e nyelvet napjainkban mindösszesen 30000 ember beszéli Ausztriában (65 település), Magyarországon (14 település) és Szlovákiában (5 település Pozsony körzetében).³³ Más források szerint, a környező nagyobb városokban élőket is beszámítva ez a szám 50-60000 között mozog.³⁴

A gradistyei horvátok számát és nyelvük jövőjét illetően nem kívánok becslésekbe, jóslatokba bocsátkozni. Álljon itt végül legnagyobb költőjüknek, Mersich Máténak resignáltan is büszke néhány sora: „*Koliko smo, to smo,/ Nek mali roj i broj,/ Hura, Hrvati smo,/ Hura, k svojemu svoj!*”

Szabad fordításban: „*Vagyunk, ahányan vagyunk,/ Maroknyi faj,/Csupán csak raj,/ Hurrá, horvátok vagyunk,/ Hurrá, együvé tartozunk!*”.

Hivatkozások

¹ Schreiner, Bela: Das Schicksal der Burgenländischen Kroaten durch 450 Jahre. Eisenstadt, 1983. 86. p.

² Tornow, Siegfried: Burgenlandkroatisch. In: Lexikon der Sprachen des europäischen Ostens. Klagenfurt, 2002. p. 235-245 (<http://wwwg.uni-klu.ac.at/eeo/Burgenlandkroatisch.pdf>) (Letöltve: 2015. 12. 29.)

³ Breu, Josef: Die Kroatensiedlung im Burgenland und den anschliessenden Gebieten. Wien, 1970. p. 60-143.

⁴ Schreiner im. p. 14-15. és Berlakovich, Marin: 100 Jahre „Hrvatske novine”: Entstehung und Entwicklung der burgenländischkroatischen Wochenzeitung und ihre Bedeutung für die Sprache, Kultur und Identität der burgenländischen Kroaten. Wien, 2010. 5. p. (http://medienservicestelle.at/migration_bewegt/wp-content/uploads/2011/08/IBIB_100JahreHrvatskaNovine.pdf) (Letöltve: 2015. 12. 29.)

⁵ Horváth József: Kimle történetének vázlata. In: Fejezetek Kimle múltjából. Szerk. Horváth József. Kimle, 1999. p. 17-18.

⁶ Samardžija, Marko: Gradišćanski Hrvati i gradišćanskohrvatski. In: Poznanske Studia

Slawistyczne. Nr. 8. 2015. 169. p. (<http://pressto.amu.edu.pl/index.php/pss/article/view/2661/2645>) (Letöltve: 2015. 12. 30.)

⁷ Klacka, Jozef: Horvátok betelepítése Nyugat-Szlovákiába. In: Migráció. Szerk. Novák Veronika. Dunaszerdahely, 2001. 28. p.

⁸ Kolnhofer Vince: A gradistyei horvátok betelepülése. In: Savaria 31/1. 2007. 393. p.

⁹ Kolnhofer Vince: A gradistyei horvátok betelepülése. In: Savaria 31/1. 2007. p. 385-393.

¹⁰ Klacka im. p. 29-30.

¹¹ Bél Mátyás: Az újabbkori Magyarország földrajzi-történelmi ismertetése: Moson vármegye. Ford. Mihály Ferenc. Mosonmagyaróvár, 1985. 46. p.

¹² Grailich, Andreas: Moson vármegye leírása. Ford. Horváth Gergely Krisztián. Győr, 2004. 25. p.

¹³ Schreiner im. 31. p.

¹⁴ Breu im. 59. p.

¹⁵ Fazekas István: A reform útján: a katolikus megújulás Nyugat-Magyarországon. Győr, 2014. p. 73-74.

¹⁶ Breu im. 147. p.

¹⁷ Ress Imre: A nyugat-magyarországi horvátok identitástudatának alakulásához a 18-20. században: vallás és történelmi önismeret. In: Ami rejtve van s ami látható: tanulmányok Gereben Ferenc 65. születésnapjára. Szerk. Császár Melinda, Rosta Gergely. Budapest, 2008. p. 417-418.

¹⁸ Fercsak, Michaela: Urbanisierung einer Volksgruppe: Die Arbeitsmigration Burgenländischer Kroaten nach Wien 1870–1945”. Wien, 2010. p. 19-36. (http://othes.univie.ac.at/9911/1/2010-05-25_0304605.pdf) (Letöltve: 2015. 12. 30.)

¹⁹ Kolnhofer Vince: A gradistyei horvátok és a magyar-osztrák határkijelölés. Pécs, 2008. 31. p. (<http://www.idi.btk.pte.hu/dokumentumok/disszertaciok/kolnhofervincephd.pdf>) (Letöltve: 2015. 12. 30.)

²⁰ A magyarok krónikája. Szerk. Glatz Ferenc. Budapest, 1996. p. 467., 519.

²¹ Kolnhofer Vince: A gradistyei horvátok és a magyar-osztrák határkijelölés. Pécs, 2008. 204. p.

²² Schreiner im. p. 32-33.

²³ Berlakovich im. p. 41-43., p. 118-119.

²⁴ Ress im. p. 423-424.

²⁵ Kolnhofer Vince: A gradistyei horvátok és a magyar-osztrák határkijelölés. Pécs, 2008. 81. p.

²⁶ Fercsak im. 67. p.

²⁷ Kolnhofer Vince: A gradistyei horvátok és a magyar-osztrák határkijelölés. Pécs, 2008. p. 86-87.

²⁸ Frankovics György: A nyugat-magyarországi horvátok öntudatra ébredése Pinezich István működése idején. In: Soproni Szemle. 65. évf. 2011. 1. sz. 35. p.

²⁹ <http://www.kuga.at/fileadmin/templates/hrvati/de/ii/frame1.htm>

³⁰ Kolnhofer Vince: A gradistyei horvátok és a magyar-osztrák határkijelölés. Pécs, 2008. 186. p.

³¹ Mosonvármegye. 1937. 05. 02. p. 1-2.

³² <http://www.kuga.at/fileadmin/templates/hrvati/de/ii/frame1.htm>

³³ <http://www.unesco.org/languages-atlas/index.php>

³⁴ Berlakovich im. 5. p.

Weltler Rezső

Elmélkedés a régi napokról

(A hegyeshalmi evangélikus templom 100 éves jubileuma alkalmából)

A gyülekezet bölcsőjénél

1950. november 17-én, pénteken, lesz 100 éve, hogy felszentelték templomunkat. Mivel Isten kegyelméből ezen ünnepi alkalommal még én lehetek az ünneplő gyülekezet pásztora és 100 éves temploma patinás kulcsának őrzője, ajkamra veszem a zsoltáros szavát: „*Megemlékezem a régi időkről, elgondolom minden te dolgodat; kezed munkáiról elmélkedem.*” (Zsolt. 143, 5.) És hogy ez ne legyen üres jelszó, ünnepi hetet rendezünk, melynek során filmszerűen lepergethetjük a régi napokat, a hajdankor éveit: a gyülekezet és a templom történetét. Első előadásunk címe: A gyülekezet bölcsőjénél.

A hegyeshalmi evangélikus gyülekezet bölcsője, vagy 400 évvel mostani jubiláló temploma mögött keresendő.

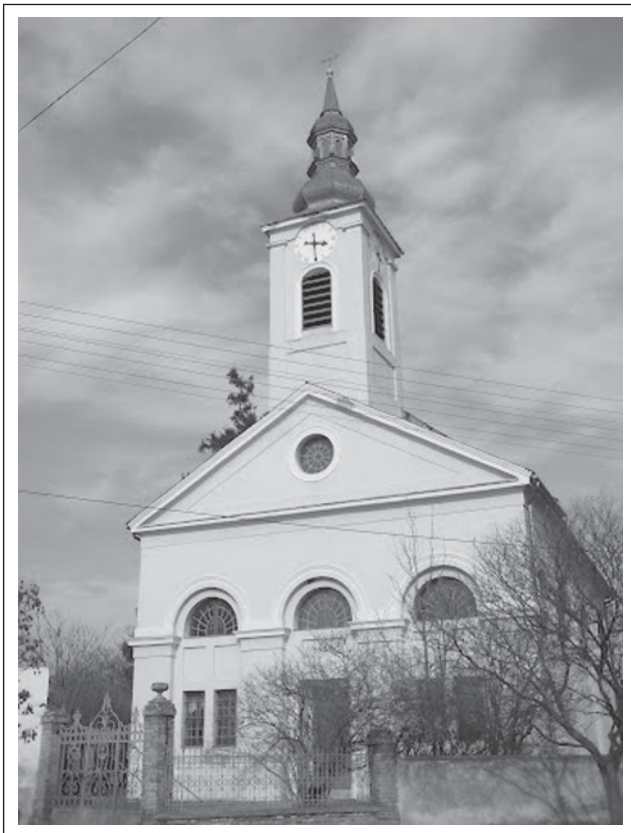
A ma 100 éves templom nem az első evangélikus templom Hegyeshalomban, sőt még csak nem is a második. A gyülekezet bölcsőjét jóval előbb ringatták. Amikor a gyülekezet bölcsőjéről szólok, a

legrégebbi napokról kell szólnom, szinte a reformáció napjáról. A bölcsőre vonatkozó ismeretünk – ezt előre kell bocsátanunk – rész szerint való ismeret; a legrégebbi napokról való látásunk tükör általi homályos látás. Az egyháztörténész kutató elméjének és éles szemének viharlámpájával kell bevilágítanunk a XVI. század első és második felének e helyen lepergett éveibe, hogy rátaláljunk – ha homályos sarokba is – a keresett bölcsőre. Végeredményben arról van szó, mikor érhetett ide, országunk nyugati végére, a reformáció? Erről pontos, megbízható adataink nincsenek, de sok mindent tudunk általános vonatkozásban, ami eligazít a bölcsőringatás idejét illetőleg. Hiteles történeti illetve egyháztörténeti feljegyzések igazolják, hogy János Zsigmond és Ferdinánd mohácsi vész utáni kettős királyságának 15 esztendeje alatt a reformáció Magyarországon és Erdélyben olyan mélyre eresztette gyökereit, hogy 1540 körül már mindenütt elterjedt. És hogy ez az évszám (1540) mennyire józan és megfontolt, az kitűnik abból, hogy budai országgyűlésre 1523-ban, a rákosira pedig 1525-ben került sor, ahol a faj- és jószágvesztés, illetve megégetés büntetését szabták ki a reformáció magyarországi híveire. Az eretneknek tehát már a XVI. század 20-as éveiben itt voltak, pedig a wormszi birodalmi gyűlés csak 1521-ben volt. Tudjuk, hogy e szigorú törvények általános végrehajtására politikai okok miatt került sor. Az egymással viaskodó két király közül egyik sem akart rossz pontokat szerezni a reformáció híveinek mind jobban izmosodó táborában, ellenkezőleg... A törököt pedig csak hadisarc érdekelte.

A budai és rákosi országgyűlés azért ült össze és azért hozott oly kegyetlen törvényeket a reformáció hívei ellen, mert az 1520-as évek elején az ország legtöbb városában Luther szellemében prédikáltak. Így például Sopronban, Pozsonyban, Kassán, Eperjesen, Lőcsén, Székesfehérváron, sőt Budán az ország fővárosában is. Valóban áll az, hogy a reformáció oly rohamosan terjedt, mint-ha Isten angyalai lettek volna annak hírvivői. Scepper, V. Károly tanácsadója elmondja, hogy egyik erdélyi útja során azt tapasztalta, hogy 1540 körül a nép és még inkább a nemesség teljesen meg van fertőzve az eretnekségtől, a papok és tanítók csaknem kivétel nélkül Melanchton tanítványai. Ezt megerősíti, sőt kiegészíti Frangepán bíboros, aki szerint a magyarság teljes egészében, János Zsigmond országrészében is, Ferdinánd területén is, teljesen elfordult régi hitétől.

Mit jelent mindez a mi juttatásunk számára? Jelenti mindenekelőtt azt, hogy gyülekezetünk bölcsője csaknem teljes bizonyossággal időbelileg ott keresendő a reformáció bölcsője körül: az 1520-as évek körül. És jelenti továbbá, hogy gyülekezetünk bölcsője térbelileg ott keresendő a XVI. század hajnalának itteni római katolikus gyülekezetében. Még egyszerűbben kifejezve a dolgot: az első evangélista emberek Hegyeshalomban a volt római katolikus emberek, ahogyan a külmisszió mezején is az első keresztények a volt pogányok. Csak ennek az „áttérésnek” megtörténte után

került sor evangélikus gyermekek születésére. Ahogyan egyháztörténeti okoskodással és oknyomozással – ha homályos sorokban is – rátaláltunk az eklézsia bölcséjére, illetve a hozzá vezető csapásra, ugyanúgy rátalálunk az első templomra is. A levéli evangélikus templom 1939-ben volt 150 éves. Ezen alkalommal a gyülekezet akkori lelkésze - Schrödl Mátyás - kiadott egy kis emlékfüzetet, melynek idevonatkozó sorait teljes egészében magamévá teszem.

Az említett füzet első oldalán azt olvassuk: „*Gyülekezetünkéről bizonyossággal elmondható, hogy teljes egészében evangélikussá lett. Ilyen esetben a templomot is magukkal hozták a hívek. Tehát a mai rk. templom volt az első evangélikus templom.*” Hegyeshalomban is mai római katolikus templom lehetett az első evangélikus gyülekezet első temploma. Ilyenkor a templommal együtt és a gyülekezettel vagy átjött a volt római katolikus pap is, – ez volt az egyszerűbb, simább eset – vagy pedig megfizették a tizedet a nyáj nélkül maradt pásztornak is, ami aztán aránylagos nyugalmat és békességet biztosított kezdetben. Tehát vállalták a két pap fizetését, csak hogy evangélikusok lehessenek. Az első evangélikus lelkész – Luther Márton – volt római katolikus szerzetes. Ez nálunk is gyakori eset: Dévai, Bíró Mátyás, a magyar Luther is egykori szerzetes volt. Sok ilyen szürke, névtelen Dévai Bíró jöhetett át ebben az időben.

Hogy mennyire reális, szinte bizonyos az feltevés, hogy a most jubiláló gyülekezet bölcsőjét a mai római katolikus templom tövében kell keresnünk, azt többek között igazolja az a később sorra kerülő hiteles történeti feljegyzés, hogy 1635-ben és 1672-73-ban, az un. gyászos évtized éveiben, nemcsak mindmáig evangélikusnak megmarad gyülekezetek templomait vitték el, hanem elvették pl. Bezenye, Máriakálnok, Mosonszolnok és Mosonszentjános volt evangélikus, s csak az ellenreformáció idején ismét, katolikussá lett templomait is. Az első gyülekezet kb. egy fél évszázadig békésen fejlődhetett, kibontakozhattak. Az evangélium kovásza átjárta a népet együttesen is, egyedeiben is, de részletes és hiteles adataink erről az időről nincsenek.

A XVI. század közepén működött Magyarországon Huszár Gál énekköltő reformátor, aki teljes énekeskönyvvvel ajándékozta meg az egyházat. Ottani szolgálatát egy, a magyaróvári evang. templom ban elhelyezett és néhai D. Kovács Sándor püspökünk által leleplezett emléktábla örökíti meg.

Huszár Gál egyik éneke, a 287-es, „*Látod Isten szíveinket...*” ma is gyakran felhangzik Moson megyében. Azután – 1580 körül – jött az üldöztetés ideje. Az evangélikus gyülekezetekre is kiterjesztett jogtalan római katolikus egyházlátogatások, lelkészek és tanítók átgyúrására rendezett zsinatok, és a protestáns mágnások kezén volt egyházi birtokok visszakövetelése volt az üldöztetés, a későbbi orkánná lett ellenreformáció előszele. Maga a király az 1557-ben Pozsonyban kelt és az egyházlátogatásra vonatkozó törvény célját „*számtalan eretnek szektának az igaz hitre való visszatérítésében látja, hogy Isten haragja elforduljon Magyarországról.*” Bocskay, Bethlen, Rákóczi felkelései ezen a vidéken is végigsepertek, a 30 éves háború hulláverése (1618-1648) idáig ért, a Bécset ostromló törökök átvonulnak vidékünkön. Királyok kerültek a trónra mint II. Ferdinánd (1619-1637), kik inkább pusztasággá lett ország felett akartak uralkodni mint eretnekektől lakott ország felett. A Pázmánytól eredő sötét gondolat: „*Jobb egy országnak, ha farkasok és rókák lakják, mintsem eretnekek*” határozta meg az időben itteni helyzetünket.

Csak a jó Isten tudja, milyen véres és rettenetes események színhelye lehetett akkor ez a vidék. Schrödl kollegám említett emlékfüzete egész falvakat, köztük egy Eckendorf nevű falu eltűnéséről emlékezik meg. És közben az ég mind jobban beborult gyülekezeti létünk egykori bölcsője felett. 1635-ben, a Bethlen és Rákóczi-féle felkelés között, a béke kellős közepén, megjelenik Pálffy Katalin grófnő (Forgách Zsigmond nádor özvegye) lovas csapata, és elveszi a hegyeshalmi, levéli, rajkai és bezenyei evangélikusok templomait, katolikus templomokká teszi, és a hívektől elvett Bibliát és énekeskönyvet nyílt mezőn megégetik. Ezt a példát követi a többi földesúr; erre a sorsra jut a többi

gyülekezet is. Ezt az évszámot jól jegyezzük meg: 1635-ben vették el első ízben templomunkat. Minden valószínűség szerint a mai római katolikus templomot. A gyülekezetek az erőszakkal szemben a törvény és jog álláspontjára helyezkednek. Nem lovascsapatokkal, hanem törvényes úton kérik vissza templomaikat. Heves ostrom alá veszik a hatóságot és az országgyűlést. Végül az 1647-i pozsonyi országgyűlés az 1645-i linzi békekötés gyümölcseképpen elrendeli az erőszakos úton elvesztett 400 templomból 90 templom visszaadását. Ekkor kapta vissza templomát Levél, Zurány, Máriakálnok, Mosonszolonok és Kimle. Hegyeshalom nem esett ebbe bele a 90-es keretbe, de őseink két évvel később, 1649-ben, igen bölcsen, külön templomot építettek maguknak. Erről majd a 2. előadásban szólunk.

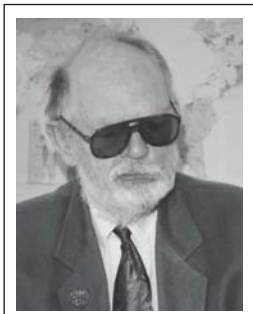
Ezekről az évekről és évtizedekről igen homályos, szűkszavú feljegyzéseink vannak, azok is jó-részt a győri római katolikus püspökség levéltárából valók, ahol megőrizték az ebben az időben tartott canonica visitatio jegyzőkönyveit. Ez időben két ilyen hivatalos, de nem törvényes egyház-látogatásra került sor: 1659. március 14-én és 1663. február 1-én. Az akkori földesúr Zichy István A két egyházlátogató kanonok – Szili Márton, majd Galovitzer István – nem valami barátságos és megelégedett hangon számolnak be az itteni evangélikusság magatartásáról. Az eredetnekek javából valók, mondja a jegyzőkönyv, akik a kanonok urat igen barátságtalanul fogadták, és hallani sem akartak római katolikus egyházlátogatásról. A második alkalommal (1663-ban) a kiküldött kano-nok előtt már meg sem nyílik a templom kapuja. Lelkész és gyülekezet egyértelműen ellenállnak, úgyhogy a győri püspök követe kénytelen dolgavégezetlenül hazatérni, és beszámolójában kesereg-ni, hogy a néhány római katolikus úgy él itt, mint juhok a farkasok között. Az is kitűnik a vonatkozó feljegyzésekből, hogy ekkor Hegyeshalom Levél filiája, leányegyháza. Később megfordult ez a vi-szony. Ekkori leányegyház-helyzetünkől következik, hogy talán szabad ez akkori levéli evangéli-kus lelkészeket saját lelkészeinknek is tekinteni. Az 1649-ig szolgáló Durith Jánost és 1657-1661-ig szolgáló Winkler Jakab Fülöpöt. Ezek persze csak felvetések, hiszen ne feledjük, hogy 300-400 év ködlete múltjában járunk ma este. Tükör által homályosan látunk: a hajdan éveink tükrön át; rész szerint való az ismeretünk.

A 100 éves templom patináns falai között és a gyülekezetnek idő- és térbelileg homályos, de felettébb drága bölcsője előtt imádságos lélekkel megállva elmélkedünk a régi napokról, a hajdankor éveiről.

(1950-ben ünnepelték meg a hegyeshalmi evangélikus templom száz éves évfordulóját. Az akkori lelkész feljegyzésének első fejezetével emlékezünk a reformáció 500. évfordulójára. A kézirat ez év nya-rán jelent meg a hegyeshalmi önkormányzat megbízásából a Mosonvármegye Könyv-és Lapkiadónál.)

Rétvári László

Adatok tudományos oktatói, közéleti működésem megbecsüléséről

2016-ban átmentem a 70-es éveimből a 80-as éveimbe. A demográfiai jellemzők szerint most már tényleg öreg vagyok. Ha az ember szellemileg ép, lehet ez a számvetés ideje, azonban ezt én 70 éves koromban a Nyugat-Magyarországi Egyetemről való nyugdíjba vonulásomkor már megtettem. Azon is lehetne morfondírozni, hogy mi az, amit még megtehettem volna, de elmulasztottam. Úgy érzem, a múltból nemigen maradt ilyen, az én íróasztalomban nincsenek továbbgondolásra, kiadásra váró kéziratok. Bár mindmáig rendszeres szerzői munkát végzek, elmulasztott ügyek nem nyomasztanak. Hát akkor mi lehet a bajom, hogy nem tudok megnyugodni – mondja feleségem.

46 éves működésem idején mindvégig közalkalmazott voltam. 75 éves koromig rendszeresen kutattam, tanítottam. Hogy miért, nem tudom, de nyilván nem véletlenül mindmáig havonta pontosan feljegyeztem a magam és az ugyancsak közszolga, velem 56 éve házasságban élő feleségem havi fizetését. És minden plusz jövedelmet, amelyekhez hozzájutottunk, s amivel kapcsolatban mindmáig adót fizettünk.

Pályafutásomat az ELTE-TTK-n szerzett földrajz-térképész szak megszerzése után 1960-ban kezdtem a Hadtörténeti Intézet hadtudományi térképtárában. Tudományos munkatársi besorolásban első fizetésem havi 2000 Ft volt. A feleségem, aki középiskolai tanár volt, ekkor 1500 Ft-ot keresett. Hát ezzel indultunk, én a falusi szegénységből, feleségem pedig munkáskerületi árvasági sorsból. De az optimizmusunk, küzdeni akarásunk megvolt. A '60-as években munkahelyi egyéb jövedelmek nemigen voltak, legfeljebb az akkori „nemzeti ünnepeken” igen szerény jutalom.

1960-66 között dolgoztam fenn a Várban a Kapisztrán téren levő intézet első emeletén. A térképtári feldolgozó munká mellett ez az időszak a további felkészülés ideje volt: a földrajztanári végzettség mellé megszereztem a történelemtanítást is. És amint lehetett, jelentkeztem az ELTE-TTK-n az egyetemi doktori fokozat megszerzésére. Főleg azért, mert édesanyám, aki hat fiút és egy lányt nevelt fel, és nagyon szerette volna, ha legalább egy doktor van a családban. Hát lettem, ha ő nem is ilyenre gondolt, de azért örült a doktori címemnek, édesapámmal együtt. Mindketten 1970-ben, korán elhunytak, így nem élték azt meg, amikor a sorban hatodik gyermekük a kandidátusi (1973), majd az akadémiai doktori (1988) fokozatot is megszerezte az Akadémiára átkerülve, amit 1998-ban tetéztet habilitációs doktori oklevellem megszerzése az ELTE-TTK keretében. Na még annyit, hogy akadémiai hivatali, majd tudományos intézeti működésem idején mindvégig foglalkoznom kellett tudományszervezési, koordinációs feladatokkal. A tudományos közélet is végigkísérte pályámat. Már egyetemi hallgatói éveim végén tagja lettem a Magyar Földrajzi Társaságnak, s a '70-es évektől delegáltja lehettem az MTA Földrajzi Tudományos Bizottságnak, a TMB Földrajzi–Meteorológiai Szakbizottságának a soproni egyetemi éveim időszakában az MTA Jövőkutatói Bizottságának. Ez utóbbiból nyugdíjazásom után, 2008-ban kerültem ki, de megtartottam tagságomat a tárcaközi Földrajzinév-bizottságban, gondolván, hogy nyugdíjas éveimben ez éppen nekem való elfoglaltság lesz. Hát adott is munkát rendszeresen, meg jó néhányra önként jelentkeztem, mígnem aztán 5 éve Ferihegyi dologában tanúsított rakon-

cátlanságom miatt ki nem penderített onnan a hatalom. Tíz évet dolgoztam ebben a gréniumban, egy fillér honorárium nélkül, de társaim ugyanúgy ingyen. ...

Na hát akkor innen az én jövedelmeimről. A Hadtörténeti Intézetből az Akadémia hivatalába átkerülve havi fizetésem „megugrott”, mert az ottani záró 2300 Ft után itt mindjárt 2500 Ft-ot kerestem (1966). Persze a hozzám hasonló korú munkatársaknak is hasonló volt a bére, mert mindenki végzettsége szerinti kulcsszámban, beosztásban dolgozott, amihez háromévenként járult egy nagyon szerény fizetésemelés. Fontosnak tartom megjegyezni, hogy az Akadémia hivatalában nyolc és fél éven át mindvégig főelőadó voltam. A mai államigazgatásban dolgozó diplomások számára ez valószínűleg ez nagyon dehonesztáló beosztás volna, hisz’ százsámra vannak a főhatóságoknál osztályvezetők, főosztályvezetők, államtitkárok stb., és micsoda fizetésekkel! Én a kandidátusi fokozat megszerzése után is főelőadó maradtam, s kandidátusi díjként a TMB havonta 500 Ft-ot küldött. Harmincas éveim elején az Akadémia minden fórumán és szintjén elfogadtak partnernek, lett légyenek azok az MTA Föld- és Bányászati Tudományok Osztálya akadémikusai, a tudományos bizottságok elnökei. Négy évig voltam közvetlen beosztott munkatársa Szádeczky-Kardoss Elemér osztályelnöknek, a geokémia hazai és nemzetközi szaktekintélyének. 1970-től, az Akadémia átszervezése idejétől a Természet-tudományi I. Főosztályba kerültem át, ahol a kutatóintézetek igazgatói, vezető munkatársai mind-mind személyes és jó ismerőssé váltak, néhányuk barátommá, de a mindmáig sokak által tisztelt Erdei Ferenc, az MTA akkori főtitkára is szót váltott velem néhányszor, lévén személyem olyan hivatali dolgozó, akivel az általa művelt tudományág határterületein korábbi vagy épp aktuális kérdésekben polemizálni lehet.

1974-ben az MTA Földrajztudományi Kutatóintézet átkért az MTA hivatalából, s itt huszonöt évig dolgoztam. A mindenkori tudományos témáim (népesség- és településföldrajz, környezetminősítés, természeti erőforrások stb.) mellett számomra a tudományszervezés, a kutatások irányítása kiemelkedő fontosságú reszort volt. A ’70-es évek második felében az intézeti tudományos titkárságot vezettem, a ’80-as években pedig két középtávú kutatási tervidőszakban (tehát 1990-ig) a Természeti Erőforrások Koordinációs Iroda vezetőjeként adminisztratív rendszergazdájává voltam a sok intézetet magába foglaló tárcaközi kutatási főiránynak. A fizetésem a hozzám hasonló tudományos főmunkatársakénál, tudományos tanácsadókénál annnyival volt több, hogy 700 forint vezetői pótlékban részesültem. S hogy milyen fizetés járt a kutatóknak s köztünk nekem, tudományos főmunkatársi, majd tudományos tanácsadói kategóriában, ahhoz a kiinduló adatom az 1974-es év bruttó 4600 Ft-ja, majd 1988 elején bruttó 17 000 Ft-os fizetés. Az intézetből való (1998 őszi) kilépésemkor az utolsó bruttó fizetésem 104 500 Ft volt a bérpótlékokkal együtt. Ez az emelkedés természetesen nem valós, java részét az infláció adja, s a ’90-es években még inkább.

No de mit lehetett ezekhez a ’70-es, ’80-as években plusz jövedelemként elérni? Már a ’60-as évek közepétől is rendszeres és lelkes előadója voltam a Tudományos Ismeretterjesztő Társulatnak (TIT). A Kossuth Klubban, Budapest egyes kultúrházaiban, egyetemeken, főiskolákon és vidéken is. Volt egy sikeres audiovizuális előadásom, amit feleségemmel, akkor tizenéves lányommal közösen állítottunk össze, – *A kalotaszegi táj és népe* – és másfél évtized alatt mintegy 100 alkalommal mutattuk be, a Kossuth Klubban például háromszor. Abban az időben magnóval, diavetítővel és diatárral a kezembben végigjártam a főváros és a vidék számos kutatóintézetét, az egyetemeiket és főiskolákat, de akár egyéni meghívásnak is szívesen tettem eleget. Egy-egy TIT-előadással a ’60-as években 150-250 Ft-ot lehetett keresni. Aztán az IBUSZ-TIT-túravezetésbe is beszálltam, gyakran feleségemmel együtt, s egy-egy hétvégén fejenként 500-1000 Ft-ot is megkerestünk az ingyenes ellátás, a természetjárás örömszerzése mellett.

A kutatóintézeti dolgozóknak jelentős többletjövedelmet biztosítottak a – mi esetünkben főleg föld-

rajzi – folyóiratokban írt szakcikk, én gyakran publikáltam a Magyar Tudományban, soproni éveim alatt a Gazdaság és Társadalom folyóiratban, egybeült adott alkalmakkor. A '80-as évektől kezdődően ennél többet profitálhattunk az ún. KMB külső munkák vállalásával. Mint afféle világot, azon belül elsősorban a Kárpát-medencét járó geográfus, hamar és egyre gyakrabban írtam élményeimről tudománynépszerűsítő, közművelődési cikkeket és ugyanúgy recenziókat, megemlékezéseket napi- és hetilapokban éppen úgy, mint a tudománynépszerűsítő közéleti folyóiratokban (*Élet és Tudomány*, *Föld és Ég*, *Természet Világa*, *Kritika*) vagy színes magazinokban (*Ország-Világ*, *Új Tükör*, *Nők Lapja*) is. Szerencsés esetben az ilyen előadói, honorációs jövedelmek a havi fizetés 60-80 százalékát is kitehették. Különös, hogy a magazinokban a képekért járó honorárium magasabb volt, mint a magáért az írásért járó. Nem ezért, de a '70-es évektől sokat fotóztam, főleg diaképeket kértek a szerkesztőségek, de hát ilyenek kellett az előadásaimhoz is. Néha mások írásaihoz, könyveihez is adtam jó szívvel diaképeket. Nagyon lényeges momentum volt a lakáshoz jutás; 5 lakáscserénk volt, mire 13 év után eljutottunk mai, lakótelepi háromszobás otthonunkhoz, 1973 óta élünk itt és jól érezzük magunkat.

Szólnom kell a nagyobb volumenű munkák honorálásáról. Mind a kandidátusi (1977), mind a doktori (1989) értekezésem az Akadémiai Kiadó gondozásában látott napvilágot. Előbbiért bruttó 40 000, utóbbiért pedig 54 000 Ft tiszteletdíjat kaptam. Esetemben ez a publikálás, a közlés öröme mellett rendkívüli plusz jövedelmet adott.

1982-ben a Földrajztudományi Kutatóintézet keretében működő Természeti Erőforrások Koordinációs Irodára (TEKI) bízta a híradásokból mindmáig jól ismert Bős-Nagymaros vízlépcsőrendszer akadémiai hatásvizsgálatának koordinálását. Ebben a munkában 8 hónap leforgása alatt 10 akadémiai, vízügyi és egyéb intézmény, szervezet munkatársai vettek részt. Az MTA erre a feladatra 2 millió forintot különített el, ha jól emlékszem, közel felét lehetett személyi kiadásokra fordítani. Én mint koordináló témavezető és egyben kutató a vizsgálatok befejeződésekor 40 000 Ft prémiumban részesültem, az akkori fizetésem nettó 12 000 Ft volt. A Bős-Nagymarosnak folytatása is volt, a TEKI témavezetésemmel 10 szerző kollektív munkájával (3. kép) 1986-ban elkészítette *A Pilis—Visegrádi-hegység környezetminősítése* című opust. Ezt mindmáig fontos módszertani munkaként használják az egyetemi, főiskolai tanszékek. Ennél a munkánál az én prémiumom a legmagasabb, bruttó 21 000 Ft volt, akkori havi fizetésem nettó 14 500 Ft volt. Mai szemmel mindezek szerény jövedelmet adtak, de visszatekintve erre az időre mégis azt kell mondanom, hogy akadémiai vonatkozásban az én és a teamem tagjainak eseti honoráriumai átlag fölöttiek lehettek, ennél legfeljebb a műszaki, az orvostudományi intézetek kutatói juthattak magasabb többletjövedelemhez szerződéses munkáikkal. És most nézzük a rendszerváltozás utáni időszakot.

1990-ben és az azt követő években, az MTA kutatói bázisának úgynevezett konszolidációs időszakában az akadémiai intézetek kutatói állománya 30-50%-kal csökkent. Gyakorlatilag megszűnt a költségvetésből származó szerény éves jutalom, ugyanúgy a szakfolyóiratoknál elhelyezett tanulmányokért korábban szerezhető honorárium is. Feljegyzéseim pontosan igazolják: 1990 után egyetlen szakmai publikációmért, tudománynépszerűsítő írásomért és egyébért nem kaptam honoráriumot se folyóiratoktól, se napilapoktól, és ez mindmáig így van. Pedig az 1991 és 2005 közötti másfél évtizedben újabb öt önálló kötettel, 42 szakfolyóirati cikkel bővült publikációs jegyzékem, s csaknem ennyi volt az ismeretterjesztő, közéleti írás, recenzió, előadás-kivonat.

1994-től – mint nagyon sokan a kutatók közül – magam is egyre inkább az egyetemi—főiskolai oktatás felé orientálódtam. Néhány éves alkalmi bekapcsolódásaim után egyre inkább a soproni Nyugat-Magyarországi Egyetem keretében létrejövő Közgazdaságtudományi Karához kerültem, először óraadóként, majd 1998-tól teljes állású tanárként működtem, kilépve ekkor a Földrajztudományi Kutatóintézet kötelékéből. Ez egy újabb kihívás volt számomra. A közgazdaság-tudományi kar

akkreditációjának elősegítése érdekében kezdeményeztem az ELTE-n habilitációs eljárásomat, aminek sikeres megszerzése után 1999-ben nevezett ki az akkori köztársasági elnök (Göncz Árpád) egyetemi tanárrá. 46 éves egész állású működésem idején nominálisan 2004-ben jutottam a legmagasabb fizetéshez, havi átlagban ez nettó 512 643 Ft volt.

A karon belüli évtizedes működésem idején számos gazdaságföldrajzi vagy ahhoz közeli diszciplína oktatását indítottam el, az ezredfordulótól a posztgraduális képzésben is növekvő intenzitással vettem részt. Ez utóbbi pályám folyamán a legmagasabb többletjövedelmet biztosította, 5000 Ft/óra díjazással, amikor is négy tárgyat is oktattam párhuzamosan soproni és fővárosi csoportokban. Ezekre az „újszerű” tárgyakra természetesen mindig külön fel kellett készülni. Egyik oktatási irány számomra szinte előzmény nélküli volt, ez tömören a *politikai földrajz* szóval jellemezhető, s abban az időben az Európai Unió várományosaként a téma döntően európai ismeretek megszerzésére irányult. Két alkalommal is írtam, jelentettem meg Sopronban egyetemi jegyzetet (hallgatóim, majd a gyöngyösi Károly Róbert Főiskola tanulói is nagyon respektálták). Ez utóbbi munkát igyekeztem 2010 után kiérlelni, aminek végeredménye a 2012-ben a Nemzeti Tankönyvkiadó gondozásában megjelent *Európa történeti földrajza és gazdaságtörténete* című opus volt, amely megjelenésében is igényes, általam több mint száz ábrával, saját képpel illusztrált 271 oldalas (20,74 ív), egyetemi, főiskolai használatra egyaránt alkalmas tankönyv. A Pécsi Tudományegyetemen a geopolitikai doktori iskola is jól hasznosíthatná a tankönyvet. Röstelleni való leírnom: erre a munkára 50 000, azaz ötvenezer forintot tudott nekem szerzői honoráriumként a Tankönyvkiadó fizetni. A tankönyvről egyébként Bujdosó Zoltán megtisztelő, érdemi, szép kritikát írt a Földrajzi Közleményekbe, Sopronban Kiss Éva–Székely Csaba professzorok készítettek róla könyvkritikát, ami az MKB Professzori Klub honlapján jelent meg.

Ennél is szomorúbb a „végelszámolása” a 70 éves születésnapomra Kiss Éva akkori egyetemi docens (ma már egyetemi tanár) szerkesztő által igen nagy szeretettel összeállított tiszteletkötetnek. *A népességtől a természeti erőforrásokig* címet viselő műben 34 pályatárs tisztelt meg írásával, rám való emlékezetével. Amikor az impozáns, 361 oldalas mű nyomdai könyvkötészeti munkálatai már befejeződtek, derült ki, hogy a különböző pályázati, adományozási díjak ellenére nincs elégséges fedezet a nyomdai, a könyvkötészeti költségek kiegyenlítésére. Természetesen magamra vállaltam a még hiányzó 170 000 Ft kifizetését. Ugyanakkor jelentettem meg *Életpályám írásbeli vetülete* füzetemet (34 oldalon munkásságom 360 tétele műfaji elkülönítés szerint), amiért 35 000 Ft-ot fizettem a nyomdának. Vagyis ebben az időben már az egyetemek „alulfinanszírozottsága” miatt annyira nem volt pénz, hogy nem is várhattam el, hogy az egyetem legalább részben szálljon be a fentiek kifizetésébe. Nem kisebb „meglepetést” okozott 70 éves „végelszámolásomnál”, hogy a soproni egyetem nem fizetett részemre végkielégítést, ami hasonló státuszú kvalifikált embereknél közismerten többmillió nagyságrendű szokott lenni. A hivatkozás az volt, hogy a Földrajztudományi Kutatóintézetből való távozásomkor, 1998 őszén részesültem jubileumi jutalomban. Ez igaz, vagyis 40 éves közalkalmazotti viszonyom elismerését az intézet kilépésem idejére előrehozta, de ez mindösszesen 130 000 Ft volt. Hozzáteszem, jubileumi jutalmat 1985 novemberében is kaptam, 25 éves működésem, szakszervezeti tagságom elismeréseként akkor 9700 Ft-ot. El ne felejtsem: soproni működésem idején két alkalommal részesültem bruttó 200 000 Ft prémiumban.

Nyugdíjazásomkor az egyetem rektora megadta számomra a professor emeritus címet, fő feladatommul öt évre a doktori képzésben való részvételemet jelölve meg, ami 2006-11 között a vonatkozó szerződés szerint az egyetemi tanári fizetés 30%-át jelentette. Itt jegyzem fel, hogy 2002-ben a Medgyessy-féle 50%-os fizetésemelés után bruttó egyetemi tanári havi fizetésem 360 000 Ft volt, utolsó soproni félévemben az egyetemi tanár 2. fizetési fokozatban bruttó 416 000 Ft-ot kerestem. 2008-ban a gyöngyösi Károly Róbert Főiskola professor emeritus cím megadásával erősítette meg a már egy

évvel korábban indult bekapcsolódásomat a főiskola Turizmus Tanszékének munkájába (itteni havi javadalmazásom fele volt a soproninak). A kettővel mind a további munkálkodás, segítségadás, illetve életszínvonalam fenntartása ügyében elégedett lehettem, és jól is éreztem magam. 2011-12 fordulóján következett be aztán egy óriási törés, ami egyértelműen a felsőoktatás egyre nehezebb gazdasági helyzetével hozható összefüggésbe. 2011 szeptemberében a NYME Közgazdaságtudományi Kara, majd néhány hónappal később a gyöngyösi főiskola illetékes tanszéke mondta fel javadalmazásomat. Én megértettem, hogy a nehéz helyzetben mást nem tehetett a soproni egyetem dékánja illetőleg a gyöngyösi főiskola tanszékvezetője, mert nyilván fontosabb volt a nélkülözhetetlen fiatal tanárok foglalkoztatásának megtartása.

2011-től tehát maradt számomra a havi nyugdíj, ami az én esetemben momentán, azaz 2016-ban 164 150 Ft. Ez az összeg a ma kezdő tanító 170 000 Ft-os bruttó fizetésétől 8,3%-kal marad el, a 2016-os 262 000 Ft-os bruttó átlagfizetéstől 37%-kal és a nem éppen szabványos pécsi egyetemi földtudományi doktori iskolában kivételes helyzetnek örvendő doktoranduszok 300 000 Ft-os doktori ösztöndíjától majdnem 47%-kal. Ezzel nem azt akarom mondani, hogy a tanítói fizetés, a hazai átlagbér vagy éppen a „szabványos” doktori ösztöndíj összege (jelenleg nettó 140 000 Ft) magas volna, hanem azt nyomatékosítani, hogy a hazai nyugdíjak, ezen belül az értelmiségiek nyugdíjösszegei nagyon és egyre inkább elmaradnak az átlagbértől. Még inkább növekszik az anomália a jövőben. A kormány a nyugdíjak tekintetében értékállóságot hirdet, az én esetemben a 0,9%-os jövő évi nyugdíjemelés „szerencsére” 1,6%-ra emelkedett, így 2017-ben már 2626 Ft havi többlettel számolhatok. Persze nekem havonta érkezik az Akadémiától a tudományok doktora fokozat tiszteletdíja, ami idestova két évtizede bruttó 90 000, nettó összegben ez 76 500 Ft, vagyis együttesen mégiscsak 243 270 Ft lesz a jövő évi megélhetésem alapja. Feleségem jelenlegi havi nyugdíja 170 065 Ft, az enyémnél közel 6000 Ft-tal több, azon egyszerű oknál fogva, hogy ő jobb időt fogott ki a nyugdíjazásának megkezdéséhez, és még vagy tíz évvel ezelőtt egy rendkívüli nyugdíjkorrekcióban is részesedett szerencsés kortársaival együtt.

A szárnyaink alól kirepült utódok nélkül a feleségem és az én jelenlegi havi pénzbevételem 410 715 Ft, 2017-re a kiszámítható emelésekkel együtt kiszámítva ez már 416 062 Ft lesz. Ebből az összegből persze meg lehet élni, de úgy, hogy korábbi kedvteléseinkről már eddig is le kellett mondani. Korábban évente egy-két alkalommal és maximum egy hétre elutazhattunk nem távoli országba. Mára ez megszűnt, személygépkocsimat tavaly eladtuk, s négy év után igénybe vettük az MTA mátrafüredi üdülési lehetőségét, igaz, csak hat napra, merthogy ennek az összege is 96 000 Ft volt.

Mégis, ezután is teszem a dolgomat. Nyugdíjazásom után erdélyi kapcsolataim miatt évekig rendszeres szerzője voltam az *IGE* kovásznai református gyülekezeti lapnak, majd a bánffyahunyadi *Kalotaszegnek*. Mára ez is kimúlt, mert a szerkesztő jó barát, a lánglelkű költő-pap Magyarországra költözött négy éve, merthogy lányai itt mentek férjhez. Szerencsémre ugyanebben az időben újra felfedezett a Csemadok főtítkára, régi jó barátom, aki osztrák-szlovák-magyar közös kiadású folyóiratot szerkeszt *szél-járás* címmel, és az elmúlt években ott, negyedéves folyóiratában már a hetedik írásom jelenik meg. Természetesen ezek is mind honorárium nélkül, de hát mit mondjak: ilyen egy balek, s ebben a sorsban nem vagyok egyedül. Csakhogy azok sincsenek kevesen, akik ezzel épp ellentétben százezreket, milliókat kaszálhatnak keveset vagy semmit sem érő szakértői, szerzői munkájukért, és hihetetlenül magas projektmenedzseri juttatásokban és egyebekben is részesülnek. Ez utóbbi mondatot leírva jutott eszembe, hogy dolgozó életem során számos szakértői, opponensi véleményt írtam, az utóbbi években még több ajánlást, pályázatok, fokozatok elnyeréséhez az arra érdemes kollégáknak. Természetesen ezek is majd' mind (az opponensi díjak kivételével) külön javadalmazás nélkül. No de rendjén van ez így?

Budapest, 2016. december 23.

Neszméri Tünde

Erről, arról, azokról és a felvidéki újságírásról

Nemrégiben jelent meg Csikmák Imre *Erről, arról, azokról* című könyve. A kötet kordokumentumnak is nevezhető, hiszen a második világháború utáni történéseket is megismeri belőle az olvasó, kicsit más szemszögből, hiszen a szerkesztő írja meg az általa megélt mindennapokat, így talán még inkább megérthető a huszadik század második felének története.

– *Kezdjük az elején, ha nem lett volna újságíró, ez a könyv sem született volna meg. Miért választotta ezt a szakmát, hivatást?*

– Azt is mondhatnám, hogy véletlenül. 1933-ban születtem, a fiatalsgomat nagyon nehéz történelmi időkben éltem meg. A világháború és a jogfosztás évei rányomták a bélyegét a ifjúságomra. 1954-ben érettségiztem Dunaszerdahelyen. Az akkor érvényes szabályok szerint meg volt határozva, hogy hány diákot vehetnek fel egy-egy szakra. Az érvényes kvóták alapján a pozsonyi műszaki főiskola gépészeti karán kellett tovább tanulnom. Szerencsére egy év után sikerült átlép-nem a pedagógiai főiskolára, ahol 1959-ben fejeztem be tanulmányaimat, majd 1961-ben államvizsgáztam magyar nyelv és irodalom szakon a Komensky Egyetemen. A szüleim nem tudtak anyagilag támogatni, hiszen volt még két fiatalabb testvérem, de az ösztöndíjam mellé sikerült egy kis munkával pénzt szereznem, amiből már meg lehetett élni diákként Pozsonyban. A kollégiumunk ott volt a rádió épülete mellett. Akkoriban még készültek rádiójátékok a stúdiókban, éppen olyan embert kerestek, aki tud hangzavart csinálni, ami annyira tetszett a rádió munkatársainak, hogy máskor is hívtak szerepelni, később pedig már a hangomat is adhattam. Majd fokozatosan eljutottam az újságírói és szerkesztői munkához.

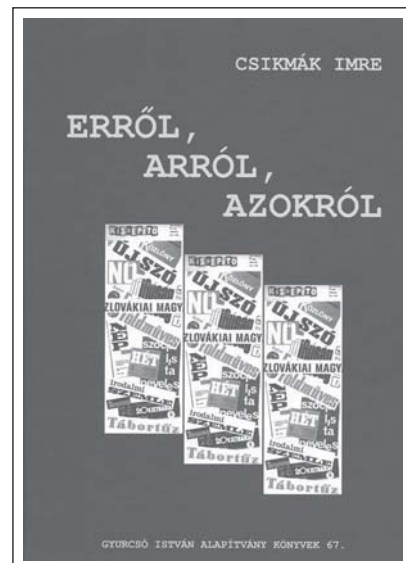
– *Időközben dolgozott a Csemadokban is.*

– Igen, 1959-ben a Csemadok Központi Bizottságában kezdtem dolgozni. Itt az önkéntes színjátszó csoportokat bízták rám. 1961-ig voltam a Csemadok munkatársa. Majd innen kerültem az Új Ifjúsághoz, ahol szintén kultúrával foglalkoztam, ugyanis kulturális rovat vezetését bízták rám.

– *Ezután a gyermek és ifjúsági lapok szerkesztőségeiben tevékenykedett. Hogy került az ifjúsági lapok közelébe?*

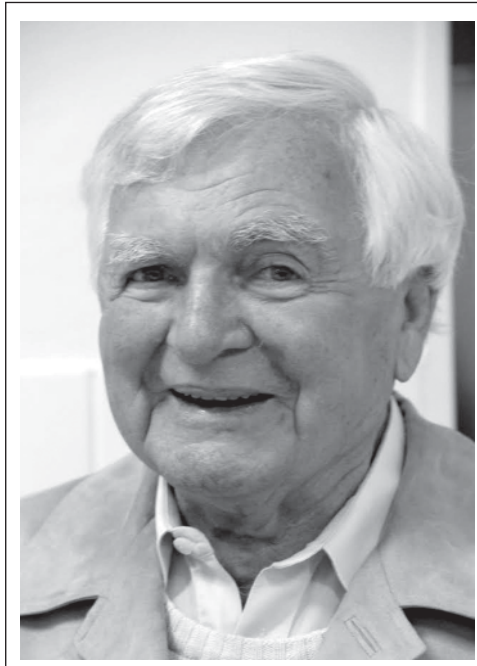
– A Smena kiadó, amely az akkori állami lapkiadó volt és az ifjúsági lapok szerkesztőségei is hozzá tartoztak, megkereste a Csemadokot, hogy szeretnék, ha elengednének az Új Ifjúságba dolgozni, 1961-től az ifjúsági lapnál dolgoztam, majd 1963-ban kineveztek a Kis Építő főszerkesztőjének. Ez a lap az alapiskolás korosztályt szólította meg. Később pedig a már említett Új Ifjúság főszerkesztője voltam, egészen 1990-ig tevékenykedtem az ifjúsági lapok szerkesztőségében.

– *Az 1960-as években Ön is fontos szerepet játszott abban, hogy a szlovákiai magyar újságírókat összefogja. A Szlovákiai Újságíró Szö-*

vetség keretében létrehozták a magyar tagozatot. Miért volt erre szükség?

– A háború után betiltották a magyar lapokat. Csak 1949-ben jelenhetett meg ismételt magyar újság, 1964-re kialakult egy olyan sajtórendszer, amely minden korosztályt meg tudott szólítani, a legkisebbektől a nyugdíjasokig. Ekkor már volt a rádiónak magyar adása is. Huszonnégy szerkesztőségben dolgoztak az újságírók, több levelezővel együttműködtek, őket ma tudósítóknak hívják. Azt tapasztaltam, hogy az újságírók, akik a különböző szerkesztőségekben dolgoztak, alig ismerik egymást. 132 újságíró dolgozott ezeknél a lapoknál, de sokuknak csak középiskolás végzettsége volt, sőt volt olyan is, akinek még az sem. Az volt a célunk, hogy megismerjék egymást a szerkesztőségek munkatársai és fontosnak éreztük az újságírók szakmai képzését is. 1964-ben megalakult a magyar szekció, amely 1969-ig működött. Ekkor egy önálló szövetséget szerettünk volna létrehozni, de ezt a belügyminisztérium nem engedélyezte. Sajnos a magyar tagozat sem működött. Ezután csak egy vegyes bizottságot sikerült létrehoznunk, amelyben az ukrán újságírókkal dolgozhattunk együtt. A rendszerváltás után már ez a bizottság sem működött.

– Milyen tevékenységet folytatott az újságíró szövetség magyar tagozata?

– Szerveztünk nyelvtanfolyamokat, és megszerveztük az Újságíró Iskolát is. Ez utóbbi három éves speciális újságírói tanfolyam volt. Azok, akik elvégezték az iskolát megkapták a Magyar Újságírók Országos Szövetségének oklevelét. Összesen huszonegyen végezték el a tanfolyamot. Az órákat elsősorban magyarországi szakemberek tartották. A könyvben egyébként olyan kollégák is megszólalnak, akik elvégezték az Újságíró Iskolát.

– Miért volt fontos megírni ezt a könyvet?

– A könyvnek három része van, az elsőben a jogfosztás utáni évek újságírás történetével foglalkozom. Elsősorban a Szlovákiai Újságíró Szövetség Magyar Tagozatáról, és annak szerepéről, valamint az Újságíró Iskoláról. Szó van a később megalakult nemzetiségi tanácsról, amely szintén a Szlovákiai Újságíró Szövetség mellett dolgozott. A kötet második részében olyan cikkeket válogattam be, amelyek ma is érdekesek és időszerűek lehetnek. A harmadik részben a sajtófotósok néhány fotóját láthatják. Erre azért volt szükség, mert nagyon kevés szerkesztőségnek volt fényképsze, pedig a lapok szerves része a fotó dokumentáció is. A könyvben van egy írás az unokámtól, Katikától is. Ő az általam elmesélteket foglalta össze. Van a kötetben egy kislexikon is, amelyben azokról az újságírókról találunk információkat az olvasók, akiket az Erről, arról, azokról-ban említtek. Azért volt fontos megírni ezt a könyvet, mert szükségét éreztem megemlékezni azokról az újságírókról és szerkesztőkről, akik a második világháború után kialakították sajtórendszerünket. Számukra a magyar lapok nemcsak azt jelentették, hogy megjelenhetett egy újság magyar nyelven, hanem erkölcsi kötelességüknek is érezték, hogy a szlovákiai magyarokban így is tartsák a lelket.

Író Erzsébet

Ahol a Nap is korábban kel fel

2017 februárjának végén sikerült újabb országot kipipálnom a képzeletbeli utazási listámon. Amikor kiderült, hogy a felkelő nap országa lesz a soron következő úticélpont, végiggondoltam, milyen ismereteink vannak erről az országról közép-európaiként. Van fogalmunk a szusiról, az ikebanáról, a fengsujról, a szamurájokról, a nindzsákról, a harakiriról, a jenről, a gésákról és persze a japán turistákról, akik kezéből elmaradhatalan a fényképezőgép, mellyel mindent dokumentálnak. Ezek persze csak a jéghegy csúcsát jelentik (pontosabban a Fudzsi hóval borított tetejét)! Japán számunkra valóban az igazi egzotikum, a különlegesség valahol a világ végén.

Maga az eljutás is ebbe a szigetországba kicsit az utazás a végtelenbe kategóriát súrolja: a reptéri várakozásokkal együtt megközelítette a 24 órát. S ha már az időnél vagyunk, lényeges a 8 óra időeltolódás is (csak télvíz idején, nyáron ez csupán 7 órát jelent), mely főként a hazatérés után kólintja fejbe az embert.

Tokió, a főváros sosem érezte velünk, hogy a világ legnagyobb városai élbolyában helyezkedik el (lakóinak száma a vele összenőtt Yokohamával és az agglomerációval együtt elérheti a 35 milliót is), mert nem kellett magunkat tömegeken átverekedni, még a zsúfoltnak mondott tokiói metrószerelvényeken sem voltunk sose összehúzódnak. Mindez talán köszönhető a japán precíznek, munka- és rendmániának. Eldobott szemét látványára vadászni kellett, bárhol is megfordultunk, pedig szemétládákba is csak itt-ott botlottunk, kukákról pedig a japánoknak fogalmuk sincs. Mi is megtanultuk, hogy szemünket zsebben, táskában gyöngyöregessük a legközelebbi szemétkosárig. A WC-k száma és gyakorisága pedig teljesen egyedülálló: itt sosem kellett a buszpihenőket a toalett előtti sorbaállásra pazarolni, pikk-pakk elvégezhetjük kisebb és nagyobb szükségleteinket, hiszen a 30 darab WC nem tartozott az egyedi dolgok közé. Hamar megszoktuk az aprócska hotelszobánkat a minimalista berendezéssel és a pici reggeli adaggal.

Az egykori Edóból, azaz Tokióból elsőként egy sintoista szentélyt, a Meidzsit láttuk. A japánok többsége vagy a sintoista, vagy a buddhista vallás híve, sőt nem egyedi eset, hogy mindkettőt magáénak mondja. A kettő közt elenyésző a különbség, hiszen a sintoizmus a buddhizmus japán változata. Szentélyeik közt sincs számottevő különbség, a leglátványosabb éppen a tori kapu, mely pí alakú, színe és alakja változó lehet, ám célja ugyanaz: elválasztja a szentély megszentelt földjét a világitól. A Meidzsi 3 torija közül az egyik az ország legnagyobbika a maga 12 m-ével. Itt lehettünk szemtanúi egy hamisítatlan sintó esküvőnek, kattogtak is a fényképezőgépek. A legtöbb japán álma, hogy egy sintoista szentélyben mondja ki a boldogító igent, s hamvait egy buddhista temetőben helyezték örök nyugalomra.

A Császári Palotát látni is csak az álmok közé tartozhat, mivel az év két napja kivétellel (január 2. és december 23.) zárva van a kíváncsi tekintetek előtt. Ez pedig azt jelenti, hogy 5 km hosszan várfalat, várarkot vízzel feltöltve, itt-ott kibukkanó épületet és parkrészt lát a japán vagy a más nemzetiségű szemlélődő. Persze ez is kicselezhető, ha valaki az erődtményt körülölelő felhőkarcolók valamelyikének emeleti ablakából kitekint, akkor betekintést nyer a császári család mindennapjaiba. De mi megelégedtünk a nyilvános Keleti császári kerttel, ahol mediterrán gyümölcsök is mosolyogtak ránk a fólíával védett fákról, sőt az első virágba borult szakurát (cseresznyefát, melynek nem ehető a gyümölcs) rövid időre szinte megszálltuk.

A mijadzsimai tori

A mesterségesen kialakított Odaiba szigete a Tokió-öbölben a modern Tokió iskolapéldája, ahol egy-egy üzlet előtt kígyózott a fiatalok alkotta sor (lehet, hogy leárazás volt, vagy csak a legújabb modellek érkeztek meg), gigantikus méretű robotszörny „beszélt” a szórakoztatóközpontba belépőkhez, óriáskerékbe szállhattunk kabinonként négyen, de a japánok hatan is elfértek, a Szabadság-szobor japán mása előtt pózoltunk rálátva a Szivárvány hídra.

Vasárnap reggel vettük célba a Cukudzsi halpiacot, ám hamarosan kiderült, rossz volt az időzítés, ezen a napon nem üzemel, legalábbis a látogatók előtt biztosan nem. De így is elvegyülhettünk a közelében húzódó, főleg halárusok alkotta piac forgatagában, beleszippanthattunk és kóstolhattunk a tengeri lényekből készült ételekbe, a lényegükbe kevésbé.

A folytatást az Asakusa negyedben (a legrégebbiek közé tartozik) álló Senso-ji sintó szentély megtekintése jelentette, melyhez a Kaminarimon kapun át lehet eljutni, miután átverekedtük magunkat a közel 100 szuvenírt kínáló standösvényt borító embertömegben, de megérte, mert ismét belebotlottunk a szomszédos sintó szentélyben egy esküvői „menetbe”, majd az utcai ételárusok kínálatát mustaráltuk meg, s megállapítottuk, hogy a takojakit, a polipdarabokkal töltött gombócot biztosan nem próbáljuk ki, viszont az okonomijakit, a káposztával és egyebekkel töltött omlettszerűséget igen, sőt a szürkés-fekete színben pompázó szezámmagos fagyinak sem tudtunk ellenállni.

A délutánt a Sibuja metróállomáson kezdtük. A ki tudja, hányadik és melyik kijáratánál Hacsikó kutyus szobránál találtuk magunkat (ő várta a hirtelen elhalálozott gazdiját még 9 éven keresztül ezen a helyen, lásd Richard Gere főszereplésével a filmet), majd kezdetét vette az igazi örület: az itt található útkereszteződésben (vigyázat: nemcsak 90 fokban vannak zebrák felrajzolva az úttesten, hanem

átlósan is) naponta cca. 2 millió ember halad át. Mi is az ott töltött 15 perc alatt többször át- és keresztben haladtunk, közben eszeveszetten fényképeztünk, videóztunk és szelfiztünk akár a kereszteződés és a tömeg közepén is.

Estére maradt az Eiffel-torony mintájára készült Tokió-torony „bevétele”. Benne vártuk meg a naplementét, miközben felfedeztük a várostól 80-90 kilométernyire fekvő Fudzsi hegy körvonalait. A 18 óra körül lenyugvó nap nem állította meg minket Tokió felfedezésében: sétáltunk este a Ginza kerületben, ahol a Tokió 5th avenue-ja csábítja a nagyon vastag pénztárcájú vásárlókat egy-egy Gucci-, Prada- vagy Armani-darab levadászására, de megismerkedtünk az Akihabara elektronikus bazár- és üzletsorával is, bekukkantva egy pacsinkóba, játékkerembe, ahol dohányfüstben és zaj közepette nyüstölik a gépeket a munkában megfáradt férfiak.

A következő két napon Tokió környéke is tartogatott számunkra több különlegességet. A 70 km-re fekvő Kamakura 1185 és 1333 között állt az ország élén, itt kezdődött a sógunok (császárok előtti országvezetők) története. A városkában található 65 buddhista templom és 19 sintoista szentély közül bennünket a Kotoku-in várt, pontosabban csak a Daibucu – Nagy Buddha hatalmas bronzszobra. 1498-ban egy hatalmas cunami elpusztította a templomot és a szobrot körülölelő csarnokot. Buddha azóta szabadon áll, ám belülről is megcsodálható a belépőjegy megvásárlása után. A közeli Hakone Nemzeti Park szépségeit nem volt módunk felfedezni, mivel az égiek óriási eső és szél formájában közbeszóltak, s most már nem tudhatjuk meg, hogy az Owakudani vulkanikus völgy meleg vizű forrá-

saiban főtt tojásokat fogyasztva, melyek héja feketére színeződik, valóban meghosszabíthatjuk földi létünket hét évvel.

A Tokugawa dinasztia a leghosszabb egyhuzamban uralkodással eltöltött időt mondhatja magáénak Japán történelmében (1603-1868), igaz, ez a teljes elszigetelődés időszaka is egyben. Nikkó városa, ahol felkereshető a Tokugawák jelentős részének végső nyughelye, üdítőleg hatott a felhőkarcolókat után. A Toshogu szentély őrzi Ieyasu Tokugawa földi maradványait, melyhez több mint száz lépcső vezet. A nevezetes és a mai napig tiszteletben álló személy nagyságához méltó a 42 darab épületet számláló épületegyüttes pompájával, túldíszítettségével együtt. Az őket díszítő 5147 darab faragvány közt pedig két érdekesség leledzik (idegenvezető nélkül vajon mennyi ideig kerestük volna a több ezer közül?): az egyik a Sanzaru, a három bölcs majom faragványa, amelyek nem hallják, nem beszélnek és nem látják a gonoszt letakarva a három érzékszervüket, a másik szintén egy állatot ábrázol, ő az ún. nemuri neko, azaz az alvó cica. A legenda szerint a sír nyugalma vigyázza. A közeli Kegon-vízeséshez az utat lifttel tettük meg a több cm-es hónap köszönhetően, amely 97 méteres magasságával egyike Japán legnagyobb vízeséseinek.

Ha Szlovákiában a Pozsony Kassa közti 405 km-es útszakaszt 6 órányi (gyors)vonatozással tesszük meg, mennyi ideig tart Japánban a Tokió - Kiotó közti 500 km? A Szlovák Vasúttársasággal biztosan több mint 7 órába telne, de Japánban elegendő erre 2 óra és 40 perc. A sinkansen szuper gyorsvasút már 1963-tól működik. A szerelvényeket röpítő mozdonyok sebessége eléri a 345 km/h-t is. A 18 másodperces (ez nem elírás) átlagos késésük mellett 0 %-os a balesetek számának statisztikája. Tiszta, kényelmesek, pontosak. Indulás előtt 15 perccel beáll a peronra a vonat, a rózsaszín egyenruhás-

ba öltözött takarítószemélyzet ellepi a vagonokat, seperc alatt kitakarítanak, a maradék 8 perc alatt pedig elfoglalják helyüket az utasok. Ez nem fikció, hanem valóság. Japán exportálja is ezt a termékét. És most ábrándozhatunk, hogy vajon hazánkba eljut-e valaha?

Kiotó városa maga a hagyomány, a történelem. Itt lépten-nyomon egy-egy palotába, szentélybe, nevezetességbe botlunk. Közülük 17 darab került a Világörökség listájára. 794-től 1868-ig az ország fővárosa, egyben császári székhely, melyben ma is szépen megférnek egymás mellett a régi, fából ácsolt kjo-macsiják és az ultramodern épületek. A másfél millió lakosú város legismertebb templománál, a Kinkaku-dzsinál, azaz az Aranypavilonnál elkészültek a legszebb fotók. Ilyenkor nem fontos, hogy az egy másolat csupán: egy tébolyult buddhista szerzetes 1950-ben felgyújtotta azt, mert annyira megfogta őt a templom szépsége, hogy érzékei elérjék a tökéletességet, a lángok martalékává kellett hogy váljanak a falai. A névválasztást sem bízták a véletlenre, hiszen valódi aranylevelekkel burkolták be az építmény külsejét.

Kis séta után a környező parkban elértük a Békés Sárkány Templomát, azaz a Rjoan-dzsit, majd helyet foglaltunk a fából készült teraszán, és próbáltuk megérteni, amit magunk előtt látunk. Egy zen tintafestmény absztrakt vonalait követi a kövekből és sziklákból kirakott kert (szürke apró köveken 15 nagyobb szürke kő). A 15 kő semelyik szögéből nem látható egyszerre, csupán a felvilágosultak számára, akik lelke közel került a zen állapothoz. Egy európai számára ez örökös talány marad. Mi sem kísérleteztünk, illetve megállapítottuk, nagyon messze van lelkünk ettől az állapottól.

Egy neves utazási portál szavazásán a Fushimi Inari-Taisha szentély Japán legnépszerűbb látványosságá díját nyerte el. Képzeljünk el kb. 10 ezer narancssárga (szerintem, mások cinóbervörösnek mondják) torii-ösvényt, alagutat, csatornát (kinek melyik a szimpatikusabb) több helyen meg-megszakítva mintegy 4 km hosszán, mely a szentélyhez vezet. Ez a magas szám a hívőknek köszönhető, akik ezeket kapukat adományozták. Mi csak egy rövid, de talán a legismertebb szakaszán haladtunk keresztül, mivel nem volt 2-3 óránk, hogy a teljes területet bejárjuk, s felmenjünk a legmagasabb pontra, majd legközelebb, ígérem. A rókát ábrázoló szobrok magas száma sem véletlen a szentély közelében, mivel Inari istenségnek a japán mitológiában ez az állat a küldönce.

Naplemente előtt értünk el a Tiszta víz templomához, Kiyomizu-derához. A templom szerkezete ámulatba ejtő, teraszát oszlopok tartják a 13 méteres mélység felett. Innen ugráltak le néhányan abban a reményben, hogy túlélik, s akkor kívánhatnak egyet. Csak 85 %-uknak sikerült. A Kiotó keleti dombjain elhelyezkedő templomból páratlan kilátás nyílik a városra, és ha van türelmünk végigállni a sort, nekünk volt, belekörtölyhadtunk a névadó forrásvízbe is.

Ha gésával szeretnénk találkozni, akkor kötelező program a Gion-negyed felkeresése, ahol egymás mellett sorakoznak a régi stílusú házak és a hagyományos teaházak, valamint az exkluzív éttermek. Nekünk csupán maikókhöz volt szerencsénk, azaz gésa tanulókhöz, akiknek csak az egyik ajkuk van pirosra festve, persze a kimonót és a magas fa okobójukat ők is viselik.

Kiotótól Hirosima 360 km-re fekszik, de a sinkanszen hazájában ez a távolság másfél óra alatt abszolválható. Itt hajóra szálltunk, és hamarosan a közeli Mijadzima, a Szentélyek szigetén találtuk magunkat. Az egyik legfotogénebb japán nevezetességet már messziről megpillantottuk: az Icukusima-dzsinga előtt, vízben „úszó“ torii-kaput. Mielőtt elértük volna, szelíd őzekbe botlottunk az utcán. Szelidségük persze csak addig tartott, míg ételt nem szimatoltak a hátizsákjainkban, mert ekkor elfelejtették a jólneveltséget és az illemet, s tompára reszelt szarvukkal bizony meg-megbökdöstek bennünket. Persze sokak szemében még így is cukik maradtak. A sziget nagy részét háborítatlan erdő borítja, a tetején álló kilátóhoz pedig felvonóval juthatunk fel. Az első szentélyt 593-ban emelték a tenger istennői tiszteletére. Hogy megőrizték a sziget „tisztaságát“, már korán megtiltották a szülést és a halálozást a szigeten. A 12. századig a szigetre csak szerzetesek léphettek. A szentély 1996-tól a Világörökség részét képezi, az UNESCO listáján szerepel. Kicsit feljebb sétálva a szentélytől eljutunk a Daishoin templomhoz, mely több mint 500 kisebb és még kisebb Buddha-szoborral büszkélkedhet (télvíz idején színes, kötött sapkákban és sálakban pompáznak). Az Icukusima-dzsinga mögötti dombtetőn magasodik az 1407-ben épült ötemeletes pagoda.

Hirosima városát 1945. augusztus 6-án 8.15 órakor az amerikaiak Little Boy névre keresztelt atombombája szinte a földdel tette egyenlővé. Ez a „kicsi fiú“ azonnal kioltotta 80 ezer ember életét, 24 órán belül az áldozatok száma megkétszereződött. A japánok szívósságát mutatja, hogy 10 éven belül a város újraépült, ma 1,2 millió személy lakóhelye. Ha nem rombolják le a Genbaku Dómot, vagyis az Atomkupolát (egy cseh építész, Jan Letzel tervei alapján készült, közvetlen felette, még a levegőben robbant a bomba), az egyetlen romjaiban is egyben maradt épületet, 72 évvel a borzalmas esemény után senki észre sem venné, hogy ez a város a nulláról kezdte a II. világháború végén. Az elpusztí-

tandó városok listáján nemcsak Hirosima és Nagaszaki szerepelt, hanem például Kiotó is. Ma az Atomkupolával szemben, a Motojaszu és az Ota folyók között kialakított Béke Emlékparkban sétálva fejezhetjük ki részvétünket és tiszteletünket az atomtámadás áldozatai iránt. Megkondíthatjuk a Béke harangját, megállhatunk az U-alakú Síremlék előtt, mely alatt egy kőládában őrzik az áldozatok nevét, imát mondhatunk a Béke lángjánál, de elidőzhetünk Szadakót ábrázoló szobornál is, aki 11 évesen, 9 évvel az atombomba ledobása után halt meg leukémiában, hitt abban, ha 1000 papírdarvat hajtogat, kívánsága teljesülni fog, sajnos nem jutott el az 1000. darabig, de barátai, ismerősei befejezték álmát, ma több ezer darab papírdaru csüng a szobor közelében, melyeket a világ minden tájáról küldenek folyamatosan a gyerekek. A Béke Emlékmúzeum megrázó fotói, tárgyai mementóként szolgálnak: ilyen hibát soha senki ne kövessen el!

Nara a selyemút egyik végállomása volt, Kiotótól csupán 40 km-t kellett megtennünk, hogy élményienket ebben a szigetországban min. eggyel növeljük. Nara - 710-től 784-ig - büszkélkedhet Japán legelső igazi fővárosa címmel. Itt található a világ legnagyobb faépülete, a Todaiji. 752-ben építették azzal a céllal, hogy majd ez lesz a Japánban található minden buddhista templomok főtemploma, ez sikerült is. A hozzá vezető, közel fél kilométer hosszú széles út nagyon hangulatos. A Nara Park részeként ez a terület is tele van szelíd őzekkel, szarvasokkal, amelyeknek várásolhatunk szarvaskáját, ha nem szeretnénk, hogy közben áldozatul essen a tízóraink. A templom fő látványossága a Daibutsuden, azaz a Nagy Buddha Csarnoka. Ez ad otthont a Daibutsunak, annak a hatalmas Buddha-szobornak, amely a világ legnagyobb bronzszobra. A 16 méter magas Buddha egy lótusz közepén csücsül (a lótusz egy fontos elem a buddhizmusban, egy legenda szerint abban született Buddha), jobb kezével nyugalomra int (ez egy klasszikus ábrázolási mód, azt fejezi ki, nincs olyan dolog az életben, amitől félni kéne, ami miatt aggódni kellene). Megtaláltuk azt az oszlopot is, amelynek a lábában van egy nagyobbacska lyuk, amelyen átfér egy súlyfelesleget magán nem cipelő felnőtt ember. Az előtte kanyargó sorba is beálltunk. Ha valaki ugyanis átmászik ezen a lyukon (ami egyébként a szóbeszéd szerint akkora, mint az óriás Buddha orrcimpája), az a következő életében eléri a megvilágosodást. Jelentem, nekem sikerült az átmászás. A többi meg kérdéses.

Kasuga Taisha Nara legünnepeltebb sintoista szentélye. Remek állapotát annak köszönheti, hogy megléte, 710 óta szinte minden 20. évben felújították. Hírnevének másik alapja a benne és a környékén lévő több száz bronz- vagy kőlámpás. Ezeket a hívők adományozták a szentélynek, de egy évben csakis két alkalommal, fesztivál idején gyűjtik meg mindet egyszerre. Ettől függetlenül látványuk minket is lenyűgözött.

További 40-50 km-t utaztunk Kiotótól délre, hogy elérjük Oszakát, Japán számunkra utolsó állomását. Ez Japán második legnépesebb városa a maga 18 millió lakosával. Ha Tokugawa Ieyasu sógun nem dönt úgy a XVII. század elején, hogy Edoba (a mai Tokióba) helyezi át a székhelyét, akkor valószínűleg ma ez lenne Japán fővárosa. Sok különleges jelzővel illethető: a nemzet konyhája, Japán bankja, Ázsia bronx negyede, mivel több itt a szemét, a hajléktalan és a bűnözési ráta is magasabb. Ettől függetlenül Oszaka a legkülönlegesebb város Japánban. Sajnos nekünk már nem sok időnk maradt ennek a megállapításnak az igazáról megbizonyosodni, de a város fő látványosságát, az Oszaka várkastélyt kívülről és belülről is megcsodálhattuk, tetejére felgyalogolva pedig ráláttunk a városra. Az Umeda Sky Building futurisztikus ikertorony 41. emeletén lévő kilátótoronyból további csodás fotók születtek a városról. Kb. 6 óra múlva még nagyobb magasságból, a repülőből kitekintve köszönhetünk el ettől a páratlan országtól. S aki a még páratlanabb szépségű Japánra vágyik, utazzon oda áprilisban, a cseresznyevirágzás idején!

Szájonára, viszlát!

Bedi Kata

Megőrzött részletek

Kanyó Ervin Zentán, 1976-ban született. Az újvidéki képzőművészeti egyetemen végzett, egy évig Budapesten is tanult a képzőművészeti egyetemen. Jelenleg Szabadkán él, tanít a Kosztolányi Dezső Gimnáziumban, rajzol és tervez.

Grafikusművész, tervezőgrafikus, illusztrátor, helyi idegenvezető. Titkokat beszélő, az embereket elrejtő mozdulatlan házai és utcái, terei megragadják a szemet és a lelket, és talán elkezdjük érteni a sajátos, szürreális „délvidéki ízt”, melyet képei hordoznak. Zentán találkozunk, a főtér közelében. Én most járok itt először, és az eddig csak könyvekből ismert szecessziós Zenta kopottas bája lenyűgöz. A különféle (szecessziós) irányzatokban épült házak nagyvárosi arányokat teremtenek az egyébként nem nagy városba. Kanyó Ervin képeinek egy-egy részletét is felismerni vélem.

– *Mennyire kötődnek a képeid szecessziós épületrészei konkrét épületekhez?*

– Nem kötődöm konkrét városhoz, nem ezek képeződnek le. Sok város egy-egy momentuma jelenik meg, ezekből épülnek fel a rajzaim. Persze ezek főleg a Délvidékhez kapcsolódnak, a balkáni dekadencia érzése kifejeződik bennük, hiszen a képeimen a házak a kopottságukkal, dőlésükkel a hely szellemét tolmácsolják. Ez egy nagyon közép-európai történet. A Délvidéken különböző kultúrák rakódnak egymásra, amik különböző ízekben, színekben, hangulatokban nyilvánulnak meg. A kollázs technikáját például azért is szeretem, mert jól kifejezi azt, ami meghatározza ezt a közeget; amit én itt Délvidéken tapasztalok meg nap, mint nap, de azt hiszem Pozsonyban, vagy Budapesten is érthető.

– *A városi környezethez az elidegenedés érzése szorosan kapcsolódik.*

– Igen, ez benne van a képeimben. Én Újvidéken fejeztem be a grafikai tanulmányaimat. Ott sok-

szor kiültem az utcára és rajzoltam. Ott éreztem a magányt és az idegenséget, és ezt fordítottam le magamnak, a rajzon keresztül éltem meg ezt az idegenséget.

A város és története mindig is foglalkoztatott, sokszor megállított a téma. Mint könyvillusztrátor persze más témák is jöttek és lekötöttek, de a városhoz mint témához mindig vissza kell térnem

– *Emberek nincsenek a rajzaidon, de mégis, mintha ott lennének...*

– Nem ábrázolok embereket, mert nem képeslapokat rajzolok. Elvontabban képezem le a világot. Úgy érzem, ha berajzolnám az embert, az determinálná a rajzot: sokkal inkább kötné az időhöz; így talán időtlenebbek a képeim.

– *Helytörténeti szempontból is érdekes ezt végiggondolni: a rajzaidon megjelenő házak most még állnak, de*

akár el is tűnhettek volna.

– Nekem a Vajdaság, a Délvidék a maga összes „negatív” oldalával együtt inspiráció. Élvezem, ahogy a képeimen átváltozik emberi élménnyé, és persze lehet, hogy ezzel a valóság traumatizáló érzését is bezárom egy palackba. Legalábbis én így élem meg: volt egy szép klasszicista ház, és leszedték a tetejét, amire egy óriási beton-tetőt raktak: annyira zavart, hogy lerajzoltam. A papíron pedig már valami „cyber-dologgá” alakult. A rajzon megtalálta a helyét, ami a valóságban iszonyú.

– *Mindig is a rajz volt a Te kifejezőeszköződ?*

– A papírt nagyon szeretem. Festeni meg nagyon nem. Szeretem a múzeumban nézni a festményeket, de soha nem akartam én az a festő lenni, akinek a képei ott lógnak. Azért kipróbáltam, de ez nem az én műfajom. Sokkal jobban szeretem, ha a munkáim egy kiadványban jelenjenek meg. Nem vagyok az a tipikusan galériákban kiállító típus. A papírt pedig mint anyagot nagyon szeretem, ezért is jött ez a technika. Lehet a színekkel játszani, ez segíti az

absztrakciót. Az egyéniségemből fakad, hogy megállok valahol, és odaképzem a történetet. Ez ahhoz hasonlít, ahogy a papíron van egy festékfolt, és elkezd folyni valahova. Adok esélyt az esetlegesességnek. A kisebb felületeknek gyakorlati jelentősége van az én esetemben, nem kell hozzá nagy hely és gyorsan megvan, amit meg akartam rajzolni.

– *Vázlatot nem is készítesz?*

– Van, hogy készítek vázlatot: keresek egy fotót, és az alapján összeáll egy kompozíciós vázlat. Ebből nagyon sok van, és ezek alapján dolgozom. A végeredményt nem tudom soha pontosan.

– *Amikor Budapesten tanultál, mennyiben volt rád hatással a város?*

– Jól éreztem ott magam, tetszett a város tempója, épületei, de én a tágasabb terekre szocializálódtam, és tudtam, hogy kisebb városban szeretnék élni. Szabadkára egy véletlen állásajánlat révén kerültem. Nem tudatos választásként, de itt otthon vagyok.

– *Művészeti felfogást illetően mi a különbség a délvidéki iskola és a budapesti között?*

– Budapesten akadémikus tudást adtak át: tudni kellett a szakma fogásait. Újvidéken az egyéniség, a művészszellemiség megmutatása a fontosabb.

– *Egyébként kiskorodtól érdekelt a művészet?*

– A könyvek csaltak be tulajdonképpen ebbe a világba. Reich Károlyt, Würtz Ádámot ma is csodálom, kitűnő grafikusok. Az egyetemi éveim alatt sokat illusztráltam én is.

– Tanítás, grafikus, formatervezői munka, idegenvezető: benned hol érnek össze ezek a területek?

– Ezekben van egy közös szál. Engem a kultúrával kapcsolatos dolgok kötnek le, a közép-európai kultúra vizuális nyomai. Az építészet nagy hatással van rám és a helytörténet is nagyon érdekel. Valahol a rajzok is ezért ábrázolnak urbánus témát. Eredetileg egy olyan motiváció hajtott, hogy rögzítsem azt az átalakulást, aminek most szemtanúi vagyunk: ez egy dekadens folyamat. A régi értékek eltűnnek, elkopnak, kikopnak. A városon ezt nagyon jól meg lehet figyelni. A formatervezés szorosan kapcsolódik a rajzhoz: az érdekelt, hogy lehetne ezeket a rajzokat a térbe kihozni, hogy lehetne egy kiállítást látványosabbá tenni. Így jött a lámpák ötlete, mely a kulturális hagyatékot ötvözi a térbeliséggel. Emellett rajzot oktatok a szabadkai Kosztolányi Gimnáziumban, az órákon a művészettörténetet, helytörténetet is érintjük. Tehát kapcsolódnak ezek a területek; mondhatni a fókusz ugyanaz, csak különböző médiumokon próbálom ki ugyanazt a témát.

– *A háború emléke mennyire dolgozik benned?*

– Biztos, hogy valamennyire igen. A levegőben benne volt egy iszonyatos feszültség és bizonytalanság, ami azóta is biztosan működik bennem. Az ember szerintem próbálja elfelejteni a rosszat. Átéltam az ország bombázását, de ehhez is olyan groteszk élményeim kapcsolódnak. Volt például egy

olyan eset, amikor tutajjal mentem át Péterváradra konzultálni a tanárommal (akkor egyetemre jártam), hiszen Újvidék összes hídját lebombázták. A Duna közepén egyszer csak megszólaltak a szirénák. Akkor mindenki bepánikolt. Ha ezekre gondolok vissza, ma is nagyon erősen hatnak rám az akkori események.

– *A Te személyes élményeidet, amiket a rajzaidon is elmesélsz, mennyire akarod bevitni az tanórákra?*

– A tanári szerep számomra a mai napig nagy kihívás. Ezt kicsit magam miatt is csinálom, mert a valóság talaján tart. Megpróbálom a diákoktól kapott kritikákat beépíteni a személyiségembe. A bennem működő helytörténész is működik persze.

Itt Délvidéken nagyon erős az „elvándorlási hisztéria”, ez részben érthető, és a gyerekeken is nagyon érződik ez. Nem becsüljük igazán a helyet, ahol élnek, gyenge az identitástudatuk, magyarságtudatuk, és a kötődésük is. Ezért próbálom a helyi értékekre felhívni a figyelmüket. A gimnázium ehhez jó terep.

Például nemrég szabadkai személyiségeket dolgoztunk fel, ez jó tapasztalat volt. A

„hely a szelleméből” való táplálkozás egyre kevésbé jellemző a fiatalokra. A helyi érdekességek felkeresése nem érdekes igazán, de például egy olaszországi kirándulásért rengeteg pénzt képesek kiadni. Ez most általánosan tapasztalható itt. Pedig Szabadkán erős a kulturális közeg, a kulturális intézmények jól működnek. A tavaly év végi, az itteni Klein House „kultúrbár” kínálta kiállítási lehetőségnek azért örültem különösen, mert a mindennapos programoknak (is) köszönhetően ide sok fiatal jár, a múzeumba pedig csak egy elég szűk réteg.

Bedi Kata

Konfrontációk

(Elhangzott Nagy Zoltán kiállításának megnyitóján, 2017. ápr. 27-én Pozsonyban, a Csemadok székházában.)

Felszabadult expresszivitás, nagy gesztusok, jó arányérzék, bravúros rajzkészség, kifinomult színhasználat, összetett gondolatiság. Ilyesmik jutnak eszünkbe Nagy Zoltán képeit látva.

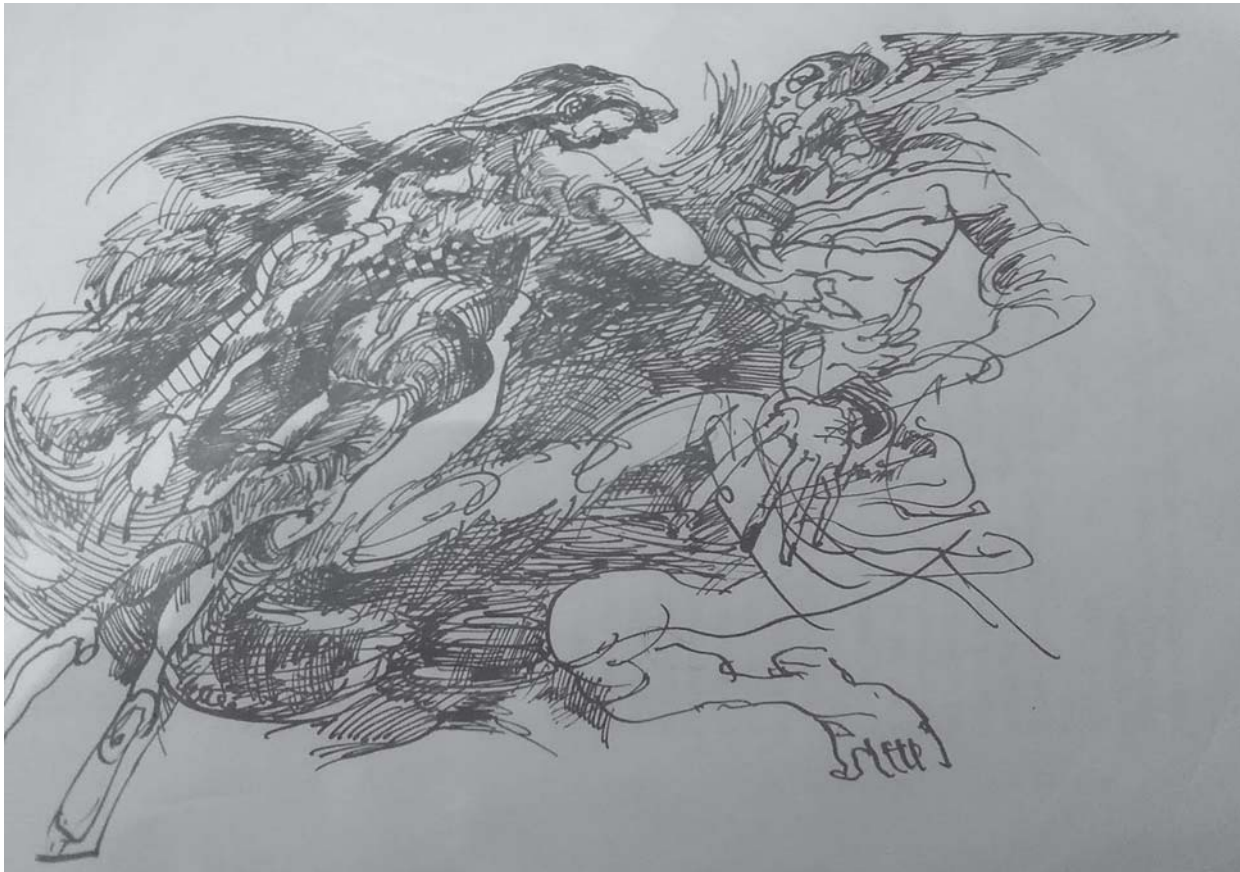
A grafikusként induló művész diplomamunkájával, a Madách-sorozattal vált ismertté, hiszen gazdag szellemi világa, mesterségbeli tudása egyértelművé tette helyét a hazai művészeti világban. Grafikai és illusztrációi számos folyóiratban és könyvben jelentek meg, és jelennek meg ma is. A grafikától azonban hosszú utat tett meg a mostani kiállításig.

Persze a rajztudása, vibráló képi világának gazdagsága kicsit sem kopott. Aki látta a 2015-ös nagyszabású, a komáromi Limes Galériában rendezett kiállítást, ahol a művész három évtizedes alkotómunkája került bemutatásra, az tudja, hogy Nagy Zoltán a grafikától már jó pár éve/évtizede elmozdult a festészet felé.

Pontosabban olyan felszabadultsággal alkot a keze ügyébe kerülő dolgokból, hogy a szó szoros értelmében vett „képző-művészetként” írható le technikákat és anyagokat szabadon alkalmazó alkotómunkája. A grafika, rézkarc, tusrajz, kollázs műfajában is alkot, de a vásznon túl kartonra, farostlemeze, pizzásdobozra, vagy akár konyhaajtóra is fest - olajjal, akrillal; helyenként akár egy-egy teáspapírt (Mon cherry), vagy fogpiszkálót is ráhelyez a képre (Jákob lajtorjája), vagy felhasítja és összevarja (Meghasadt táj) a vásznat, de akár egy gyógyszeresomagolás darabkáját is beilleszti a képbe (ahogy ezt a Hal szeme c. képen is látjuk).

Munkái spontán alkotásról, szabad képzettársításokról tanúskodnak. Sok képen felismerhetjük a gesztusfestészet törekvéseit (Piros jelek, Narancssárga spirál, Tűz egy gótikus katedrálisban), hiszen látjuk, a festő kézmozdulatait a belső érzékenység, indulatok irányítják. A vásznon, farostlemezen, kartonlapon létrejövő felület drámai hatással van ránk, hiszen láthatóvá vált számunkra, nézők számára a festmények keletkezésének folyamata; a vizuális telítettség, az olykor egymásra rakódó festékrétegek, a színek egymáshoz való viszonya, a formák játéka pedig óhatatlanul a hatalmába kerít. Mert a képeket létrehozó gesztusok egy belső, gazdag világ lenyomatai: az ösztönös festői mozdulatban a

színek, formák, anyagok természetének mély ismerete nyilvánul meg. A vastag festékrétegekből, az egymást keresztező élénk színekből a 2D és a 3D problematikájára is asszociálhatunk, de a sötét és világos találkozásait, a színek együttthadásával való játékot, a kép síkjában létrejövő tereket látva nem tudunk nem arra gondolni, hogy mi van a *képben*?

A választ, talán a vertikális sorozat képeiből kiindulva kereshetjük. A terem méreteiből adódóan ugyan nem látható a teljes széria, de ezeken is egyértelműen kirajzolódik, hogy a sorozat fő motívumai a vásznat átszelő vertikális egyszínű vonalak és a – mintegy más dimenzióba helyezett – élénk színű vertikális sávok váltakozása, valamint a vibráló színű, vékony vonalú spirál, vagy kacskaringós vonal. Ezzel a művész a geometria axiómáira is, de a statikusság és lendület viszonyára is rákérdez, ugyanakkor a képek a „variációk egyenesre és görbére” címmel is jellemezhetők. Keletkezési idejüket tekintve látható, hogy vissza-vissza térő téma ez Nagynál. Az ismétlődések és variációk egyfelől jó „játéknak” tűnnek, ugyanakkor egy jelentős problémát vetnek fel: a háttér és alak problematikáján keresztül tulajdonképpen a látás alaptörvénye, annak értelmezése van terítéken, pontosabban a képen. Ez a kérdésfeltevés Nádlerrel rokonítja festészetét. Mintha Nagy és Nádler is ugyanarra a kérdésre keresné a választ, melyet korábban Kandinszkij és Malevics is feltett már.

Nagy a problémát nemcsak a gesztusfestészet felfogásán, hanem az absztrakt expresszionizmus felfogásán is „átszűri”, valamint az absztrakt és figurális ábrázolás keresztmetszetében is. Gondoljunk csak a Drón New Yorkban, Csavargók a városban, vagy akár a Finom vonalak című képekre. Esetlegesnek tűnő vonalak, melyek lehetnek csak színes foltok, vonalak is, de amelyekben egy-egy alakra, arcra ismerhetünk.

A képeket látva egyértelmű, hogy az alkotó a szubjektív reflexióinak kifejezésére helyezi a hangsúlyt, érzéseit, gondolatait fejezi ki, a lehető, legközvetlenebb módon.

Ugyanakkor az is feltűnő Nagy képeit látva, hogy a reflexió nem mentes az iróniától, a szarkasztikus humortól. Ahogy korábbi képein, így ezeken is sok helyütt keverednek a realisztikus elemek a szabad képzettársítás során hozzájuk rendelt színekkel, motívumokkal, így jön létre sok képen egy szürreális világ, melyet átítat a személyesség, a művész közvetlen önközlése.

A szabad anyaghasználatban az avantgard törekvéseit fedezhetjük fel. Sok helyen a hullámkartonban rejlő lehetőséget a felület megkarcolásával fejt fel, ezzel szintén csak a képi ábrázolásra kérdez rá, ráadásul az így létrehozott dombormű-szerű felületre tussal rajzol, ezzel is hangsúlyozva a felület és a rajzosság kontrasztját.

A teremben jó néhány grafikát is láthatnak, melyek tanúsítják, hogy Nagy a festészetbe tett kalandozások ellenére nem felejtett el rajzolni sem. Tusrajzain a valóságosat teszi láthatóvá: groteszk humorral átírt figurái olykor ismert személyiségekről szólnak, így pl. Einstein, vagy Kleopátra alakja egészen új értelmezésben látható. Szarkasztikus humorral rajzolt figurái új kontextusba kerülve kezdik ki róluk alkotott eddigi képünket, hogy jobban megismerhessük és megérthessük őket. Mindezzel ugyanakkor a kanonizált tudást, eddigi ismereteinket is kikezdi a művész. Nagy Zoltán provokál.

Ahogy talán azzal is, ahogy Az öreg halász és a tenger egy konyhaszekrény lapjára kerül. De Nagy áthallásokkal is provokál: Prágai tornyok I, II. Mit is látunk? Hidat, tornyokat, vagy egy mosolygó nőt, netán Krisztus feszül fel a víztükör és a híd íve közé?

Vagy ezt csak azok „látják bele” a képbe, akinek két, egy rövidebb és egy hosszabb vonal kereszteződése a megfeszített Krisztust juttatja eszébe? A szenvedéstörténet alakja, és szimbolikus elemei újra és újra felbukkannak Nagy művészetében. Nem nagy méretű, de annál izgalmasabb munkája a Lila kereszt, mely a tus és vízfesték kalligrafikus találkozásából ad ki szuggesztív erejű képet. Ha azonban a kompozíciók sötét-világos kontrasztjait, fényjátékait, sejtelmes láttató és takaró vonásait, egymásra rakódó színrétegeit látjuk, kétségtelenül az úgynevezett „szakrális művészet” felé is utat nyithatnak. Nagy ugyanakkor nem szakrális műveket hoz létre, talán ezek a képek sokkal inkább a zsidó-keresztény kultúrkör elemeire és szimbólumaira tett reflektív értelmezésként foghatók fel, intellektuális értelmezések. Hiszen ez mindig is sajátja volt művészetének. De talán mind e mögött az a jól ismert, Pilinszky által kimondott gondolat is ott dereng, hogy „a szakrális művészet tautológia”.

Ha egy szóval kellene jellemezni Nagy művészetét, az talán a dinamizmus lenne. Mely az ellentétek összehangolásából, a képviszonyok paradoxonának felvállalásából, a mélyrétegek megmutatásából fakad. Tehát konfrontációról van itt szó: művész és művészet között, valamint formák, színek kétdimenziós találkozásáról, ami képekben válik láthatóvá. Mindez abból a termékeny feszültségből jön létre, mely minden jelentős művészet sajátja.

Görföl Jenő

A fotóalbum harmadik lapja

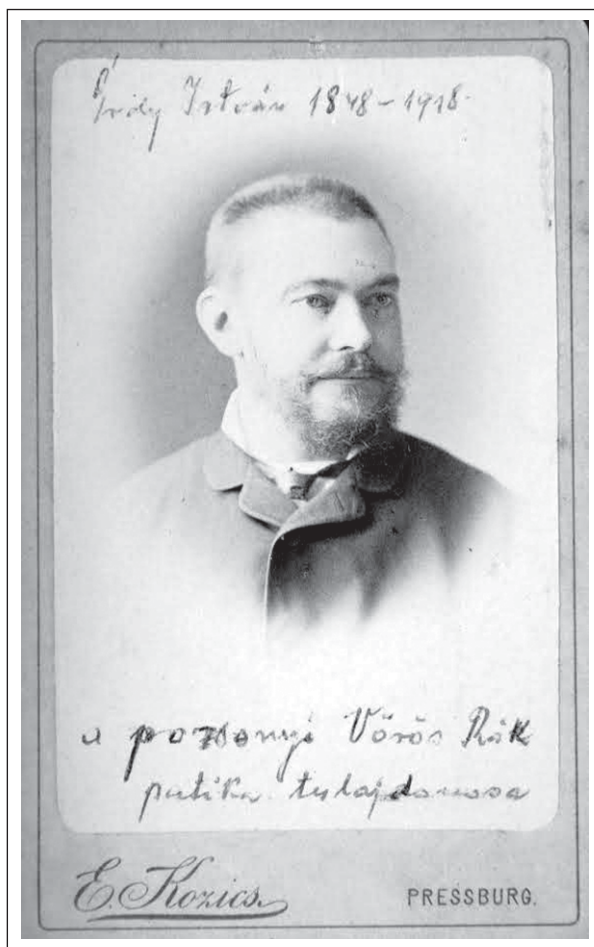

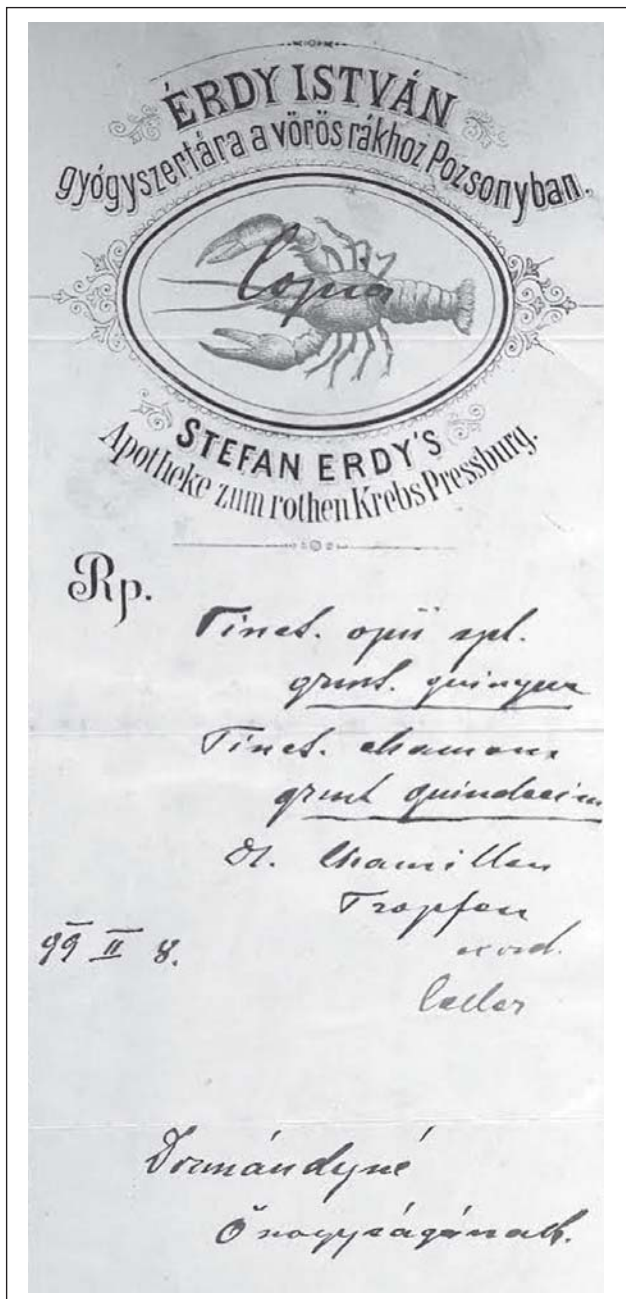
Az albumot az egyik magyarországi antikvárium polcán, pontosabban a fényképes pulton fedeztem fel. Amikor kézbe vettem, egy beragasztott gyógyszerári receptnél nyílt ki. Abban a pillanatban elhatároztam: kerül, amibe kerül, megveszem. A többi kincs csak ráadás volt.

A szóban forgó receptet Dormándyné öngyógyának állították ki a pozsonyi Vörös rákhoz címzett patikában, Pozsonyban 1899. február 8-án. Az orvos, vagy a gyógyszerész kézírását (megtudni Dormándyné több mint száz évvel ezelőtti baját) talán a kései patikusok és orvosok megfejtik majd. Számomra olvashatatlan, s mivel latinul van és tele rövidítésekkel – érthetetlen is.

Ám nem csak ez az érdekessége az albumnak (szigorúan a patikánál maradva). Az előző oldalon ott található Dormándyné Érdy Margit (1880-1962) és Dormándy Henrik főhadnagy, későbbi altábornagy közös fotója (Szurmay Sándor gy. tábornok, honvédelmi miniszter, 1918. októberben Dormándy Henrik tábornokot Badenbe küldte, lekére kötvén azt, hogy minél előbb és minél több magyar csapatnak Magyarországra való visszaszállítását a hadsereg főparancsnokságtól kieszközölni iparkodjék. Dormándy tábornok 1918. október hó végén már Bádénben volt, ott jogot adtak neki, hogy ügyiratba betekintsen, de a magyar – honvéd – csapatok alkalmazásának kérdésébe beleszólni nem engedték. Web – kézirat.), valamint a Vörös rák patika tulajdonosának, Érdy Istvánnak (1848-1918) és nejének Érdy Istvánné Böckh Erzsébetnek (1856-1934) fényképe, s Érdy Istvánnénak a névkártyája is.

„Pozsonynak már a 16. században volt patikája. Kettő is, Az Arany griff és a Vörös rák. Gredius Zsigmond már 1533-ban szerepel mint tanú egy végrendelkezésnél – ekkor még nem volt gyógyszerész, majd a bécsi Estrella Konstantin gyógyszerésznél tanul és 1541-ben tőle bizonyítványt kap. 1554-ben már gyógyszerértulajdonos volt Pozsonyban. Azt, hogy a Vörös rákhoz és az Arany griffhez címzett

gyógyszertárak közül melyik volt az övé, nem tudjuk, mert a jegyzék csak Gredius nevét közli, de nem a gyógyszertárét., (Duka Zólyomi Norbert).

Tehát ennek a híres patikának (jelenleg múzeumként működik a Mihály-kapu előtti várakban) volt tulajdonosa Erdy István. A város életében jelentős szerepet játszó patikust a pozsonyi orvos-természettudományi egyesület tagjainak névjegyzéke 1897. évi július hó 1-jén az egyesület pénztárosaként említi.

Érdekesekek a fotográfusok is. Erdy István fényképét Kozics Ede, neje fotóját és a Dormándy házaspárét Fink Sándor neves pozsonyi fotográfus készítette. Mindkét fényképész jelentős mértékben járult hozzá a hazai fotográfia népszerűsítéséhez. Kozics és Fink is számtalan városképet, életképet, de portrét és csendéletet is készített. Itt-ott fellelhető fotóik ma már elég szép összegért vásárolhatók csak meg.

Dormándyne-Érdy Margit'
1880-1962.
Dormándy Henrik vezérkarhoz beosztott főhadnagy, később altábornagy

Polák Margit

Egy Kodály levél margójára

Megható szokást vezetett be a Csemadok a galántai Kodály Napok alkalmából. Idén is megemlékeztek azokról a mátyusföldiekről, akik neve valamilyen módon kapcsolódik Kodályhoz, Galántához. Viczai Pál a Csemadok vezető munkatársa a Kodály Napok megálmodója és megvalósítója rétei sírján helyeztek el koszorút a XVII. Kodály Napok alkalmából és megemlékeztek munkásságáról.

Édesapám Polák Imre nyugalmazott tanító szenci sírjára is koszorú kerül ilyenkor. Szervezője és karnagya volt az 1943. május 30-i galántai népiskola dalosünnepélyének, melynek ünnepi szónoka Kodály Zoltán volt.

Ezen a megemlékezésen is részt vesznek a Csemadok vezetői, szenci tagjai, a családtagok. Ilyenkor kerül szóba az a bizonyos Kodály levél, melyet nagyapámhoz írt Kodály Zoltán.

A levélnek persze előzményei és történetei vannak. Azért írom, hogy történetei, mert bizony ezek többfélék. Idézem a Galánta 2007-ben kiadott monográfiában megjelent történetet: „Szőke Péter „másodkézi” visszaemlékezése őrizte meg Kodály egy inkognitóban tett galántai látogatásának emlékét. A rövid történet a következő: egy ötvenes forma, tekintélyes, szakállas úr, valamikor még az 1930-as években, azzal kopogott be Polák Kálmán kántortanítóhoz, hogy szeretné megnézni a templom orgonáját. Körülnézett a templomban, majd szótlanul elmerült a kirakott énekeskönyvek s imakönyvek tanulmányozásában. Végül egy régi énekeskönyvet elkért volna a kántortól, de az nem adta, mondván, a plébánia tulajdona. A látogató csak elmenőben mutatkozott be, s bizony zavarba hozta a helyiek által régiesen csak „mester úr” megszólítással illetett Polák tanító urat. Másnap aztán bocsánatkérő levelet írt a Tanár úrnak s elküldte a kiválasztott templomi énekeskönyvet. (A nagypapa az éppen Budapestre utazó Keszler doktort kérte meg, hogy személyesen vigye el az énekeskönyvet Kodálynak.)

Válasz azonban nem érkezett, így a tanító soha nem tudta meg, elért-e a címzetthez a könyvecske.“

Eddig az idézet. Válasz érkezett, ez az édesapám íróasztalfiókjában őrzött Kodály Zoltán által írott levél, mely így kezdődik: „Kedves Kántor úr! A napokban megjelent nálam a fiatal Keszler dr. a régi könyvvel. Kimondhatatlan örömet szerzett vele, egyrészt mert szeretem az e fajta régiséget, másrészt mert gyermekkorom templomából való. Multkori szíves soraira választ a nyugalmasabb napokra kellett halasztanom. Szó sem lehet róla, hogy a legcsekélyebb kifogás merülhet fel fogadtatásomat illetően, a mely a körülményekhez képest a legszívesebb volt. Sokáig elnéztem az udvaron játszó gyerekeket. Magamat kerestem köztük. Hisz még ugyanaz az ütött kopott épület. A svájci gyerekek emeletes üvegpalota iskoláira gondoltam. Hát ez a mi sorsunk. De rosszabb is lehet: a teljes pusztulás.

Szíves örömmel küldtem egypár gyermekjáték féle dalt. Afféléket mondogattunk mi is annak idején.... „

A levelet kölcsönadtam a Galánta monográfia szerkesztőjének, akik közlik is a másolatot a Kodály Galántája című írás végén.

A történetek, családi anekdoták változnak. Ki-ki hozzátesz, elvesz belőle, vagy esetleg félreért valamit, úgy adja tovább. Ez a történet is így járt. Hogy a levél hiteles, álljon itt a szél-járásban. Érdemes elolvasni.

Keres Kántor úr!

A napokban megjelent nálam a fiatal
Koster dr., a régi Könyvvel. Kitűnő találat
örömet hozott vele, egyrészt mert kerestem az
a fajta régiséget, másrészt mert gyermekkorom
tompalmából való. Kérem jelölje meg azt az
örömet amelyen magamhoz válhatom, hogy
a legközelebbi alkalommal elküldhessen.

Alkalmi Híves barátom válassz a
nyugalmasabb vakáció napokra kellető halan-
tanom. fő sem lehet róla, hogy a legcsakébb
kifogás nélkül fel fogadhatom a leendő
a meg a Könyvművekhez képest a legbiztosabb volt.

Sokáig éltem az úrvízben játszó gyerekekkel,
magamat kerestem köztük. Hát még ugyanaz
22 ültök között épület. A svájci gyerekek
családja végzettség - iskoláira gondoltam. Itt
az a mi sokunk. Se rosszabb is lehet:

„Kedves Ernő bácsi: Köszönjük!”

**Semjén Zsolt az emigráció napszámosának nevezte Deák Ernőt Budapesten a
Magyarság Házában**

Utóbbi hónapokban zajló Kárpát-medencei könyvbemutató körútjának igen fontos állomásához érkezett április 25-én Deák Ernő, s nemcsak azért, mert Budapesten a Magyarság Házában ismertethette új, *Az Öreghegytől a Schneebergig* című kötetét, hanem mert azt a Böröndi Lajos költővel folytatott beszélgetésük előtt Semjén Zsolt miniszterelnök-helyettes, a Kereszténydemokrata Néppárt elnöke méltatta a nagyszámú érdeklődők előtt.

Bevezetőszavaiban Seres Zsuzsanna osztályvezető meg is jegyezte: igazán kivételes alkalom, hogy egy könyvet a miniszterelnök-helyettes méltasson, s ekkor Semjén Zsolt közbeszólt: „*Ez nem egy könyv, ez Ernő bácsi könyve*” – mondta. Ünnepi beszéde elején a politikus emlékeztetett arra, hogy a szabadságharc leverése után kétszázezer honfitársunk lépte át a határt és kezdett új életet az akkori szabad világban. Tanulhattak, munkát kaptak, beilleszkedtek. Voltak, akiknek ez is elég volt, de sokan voltak azok is, akik nem feledkeztek meg hazájukról: közösségekbe, egyesületekbe szerveződtek, és mindent megtettek azért, hogy felhívják a nagyvilág figyelmét Magyarországon tragédiájára. „*Mondhatjuk úgy is: a szabad Magyarország élete az emigrációban folytatódott, amelynek történetéből a 60. évforduló kapcsán számos memoár jelent meg, köztük a Magyar Napló kiadásában Az Öreghegytől a Schneebergig címen Deák Ernő önéletírása*” – folytatta a KDNP elnöke.

A kötetet „furcsa egy könyv”-nek nevezte, mert az, amellet, hogy önéletírás, a magyar emigráció életét is az olvasó elé tárja. Ha röviden is, de kiváló jellemrajzokkal találkozhatunk benne olyan emblemikus személyekről, mint a svédországi Jakabffy Ernő, Hanák Tibor, a jezsuita András Imre vagy a Bajorországban élő Tollas Tibor.

Semjén Zsolt a Deák Ernő főszerkesztésében kéthavonta megjelenő Bécsi Napló szerepére is kitért. „*A forradalom harmincadik évfordulója kapcsán, majd az azt követő években, ahogy mindinkább érzékelhető volt a közelgő rendszerváltozás, úgy az emigráció szerepe is felerősödött. A Szabad Európa Rádió és az emigráns sajtó egyre többet foglalkozott az ellenzéki csoportosulásokkal, és ahogy az utazás könnyebbé vált, egyre több hiteles és bizalmas információt tudtak közreadni. Mindez egyfelől védelmet nyújtott egyes veszélyeztetett személyeknek, így a határainkon túl Tőkés Lászlónak, Duray Miklósnak, Szócs Gézának, az Ellenpontok szerzőinek, vagy hazai viszonylatban például az Antológia estét rendező Lezsák Sándornak; másfelől biztosította a hírek és üzenetek továbbadását is a vasfüggöny mögötti országokba. A Bécsi Napló élen járt ebben: első oldalon tudósított például a Lakiteleki találkozóról*” – magyarázta a miniszterelnök-helyettes.

A továbbiakban kiemelte, hogy Deák Ernő életén keresztül bepillantást nyerünk az ausztriai középiskolai és egyetemi életbe, az ifjúsági mozgalmakba, az egyházi közösségek működésébe és a legkülönbözőbb magyar szervezkedésekbe, s abba is, hogy a kádári titkosszolgálat a különböző akcióival és a beépített ügynökeivel az utolsó pilla-

natokig, azaz 1990 tavaszáig milyen nagy erővel próbálta bomlasztani az emigráció sorait. *„Ebből is látszik, hogy mennyire félt az erejétől”* – jegyezte meg Semjén Zsolt. Elmondta azt is: a kötetből kitűnik, hogy kevés olyan magyar program volt Ausztriában, ahol Deák Ernő ne lett volna jelen, s még ha vitája is akadt sokakkal, de állandóan munkálkodott. Nehéz kiemelni fontos vagy még fontosabb eseményeket, de a Központi Szövetség létrehozását okvetlenül meg kell említeni. És ez az összefogás, amely svédországi mintára született, példát adott az Európa többi országában élő magyarságnak is, és mintegy megteremtette a Diaszpóra Tanács és ezen belül a NYEOMSZSZ létrejöttének a lehetőségét – taglalta a miniszterelnök-helyettes. Beszédét ezzel zárta: *„Deák Ernő a mai napig szervezi a nemzet sorskérdéseivel foglalkozó Kufstein-konferenciát, szerkeszti az európai magyar emigráció utolsó megmaradt lapját, a színvonalát változatlanul megőrző Bécsi Naplót. Vitába keveredik az egész emigrációval, és az európai emigráció mégis egyöntetűen választja a Nyugat-Európai Országos Magyar Szervezetek Szövetsége elnökének Deák Ernőt: az »emigráció napszámosát«. Kedves Ernő bácsi: Köszönjük!”*

A szerzővel ezúttal is a könyvet szerkesztő Böröndi Lajos költő beszélgetett. Kérdésére, hogy 1956 decemberében, 16 évesen egy szál zakóban Peresztegről miért indult neki a határnak, Deák Ernő elmondta: súlyos tüdővérzéséből meg akart gyógyulni. Kalandos utakon, de végül eljutott a bécsiújhegyi kórházba, ahonnan kikerülve valóban gyógyultan folytathatta középiskolai tanulmányait Ausztria különböző magyar gimnáziumaiban. Böröndi arra is kíváncsi volt, Innsbruckban tett érettségi vizsgája után miért nem választotta otthonául az Alpok gyönyörű hegláncai között fekvő tiroli tartomány székhelyet. Deák Ernő azt válaszolta: a magyar szellemi és szervezeti élet vonzása vezette vissza őt az osztrák fővárosba. Már egyetemi tanulmányainak 1961. őszi megkezdése óta – a

Bécsi Egyetemen történészi oklevelet szerzett s nem sokkal később a filozófiai tudományok doktorává avatták – és majd a Tudományegyetemen, illetve az Osztrák Tudományos Akadémián végzett munkája mellett is mindvégig aktív szerepet vállalt az ausztriai és legfőképpen a bécsi magyarok egyesületi életében. Az ő elnöksége alatt (1971–1973) történt meg az „Europa”-Club átszervezése. Az Ausztriai Magyar Egyesületek és Szervezetek Központi Szövetségének alapításától (1980) főtítkára, 1991–2014 között elnöke volt. 1985 januárjától szerkeszti az 1980 márciusa óta megjelenő *Bécsi Naplót*. A 2001 novemberében alakult Nyugat-Európai Országos Magyar Szervezetek Szövetségének (NYEOMSZSZ) elnöke.

Deák Ernő harminchárom évnyi távollét után, 1989 júniusában lépett ismét hazai földre, amikor hazautazott Nagy Imre és mártírtársainak újratemetésére.

A kötet címében szereplő két hegyről a szerző elmesélte: az Öreghegy szülőfaluja határában állt, és valójában nem is hegy, hanem domb volt, amelyre gyermekként elképzelte jövője otthonát szőlőbirtokkal. A havas csúcsos Hóhegy az országhatáron túl magasodott elérhetetlen messzeségben a szabadság szimbólumaként. Az élet érdekes fordulata, hogy az elmúlt években inkább annak hágóit járta – így jutva el a megfogható közelségben dédelgetett álmotól az elérhetetlennek tűnő ábránd valósággá válásáig, vagyis az Öreghegytől a Schneebergig.

„Nem az életemet írtam meg, hanem azokat az indítékokat, amelyek koragyermekkorom óta valamilyen módon befolyásolták, alakították életemet, egy-egy fordulóponton ösztönöztek, ösztökeltek, így maradtak meg emlékezetemben. [...] Arra törekedtem, hogy felfedjem azokat a meghatározó élményeket, amelyek emlékként nem csupán lerakódtak, hanem tovább is élnek és hatnak bennem, mintegy magyarázatot adva arra: örökölt tulajdonságaim mellett miért lettem olyan és az, aki vagyok” – tette hozzá az elmondottakhoz Deák Ernő, az emigráció egyik vezéralakja, aki bécsi irodájában változatlan eltökéltséggel folytatja napszámos munkáját az ausztriai és a nyugati magyarság megmaradásáért.

Varga Gabriella

a Kőrösi Csoma Sándor Program ösztöndíjasa (Ausztria)

Fotó: MTI

Zsigárdi gyerekek a Csiperón

Tavaly 14. alkalommal került megrendezésre Kecskeméten az Európa Jövője Nemzetközi Gyermekek- és Ifjúsági Találkozó, a Csiperó, melyre idén huszonhárom országból érkeztek fiatalok. Túlryomórészt Európa egyes országaiból, de jöttek Izraelből, Indiából, az Ír-tengeren levő Man szigetről és Jakutföldről is. A Felvidéket és egyben Szlovákiát a Zsigárdi Magyar Tanítási Nyelvű Alapiskola képviselte.

Az Európa Jövője Egyesület 1910-ben alakult azzal a céllal, hogy megismertesse a kecskeméti gyerekeket Európa sokszínű kultúrájával. Európából, sőt Ázsiából és Amerikából is kétfévente gyerekeket hívnak meg, akiket a kecskeméti iskolák látnak vendégül. A külföldi gyerekek családoknál laknak, majd a következő évben a külföldi csoportok hívják viszontlátogatásra vendéglátóikat. Bennünket a Kecskeméti Református Általános Iskola látott vendégül. Az iskolát és annak tevékenységét Dr. Szabó Ildikó igazgatóasszony mutatta be. Családoknál voltunk elszállásolva, a következő évben mi hívjuk látogatásra vendéglátóinkat.

A megnyitó ünnepségre Kecskemét főterén a Nagyszínpadon került sor. A rendezvényt megnyitotta és a város kulcsát átadta a gyermektalálkozó két legfiatalabb résztvevőjének – egy angol

kisfiúnak és a zsigárdi Császár Lélának – Szemereyné Pataki Klaudia Kecskemét Megyei Jogú Város polgármestere. Így a város egy teljes héten át a gyermekeké és a fiataloké volt. Felharsantak a fanfárok és kezdetét vette a Csiperó. A brüni, nimesi és új-delhi csoportok után a zsigárdi Nap-sugár csoport lépett színpadra.

Egy régi zsigárdi népszokást mutattunk be: a libapásztorkodást. Régen a paraszti munkákból a gyerekeknek is ki kellett venniük a részüket. A nagyobbak mellett gyorsan beletanultak az állatok őrzésébe, etetésébe, ellátásába... Ilyen volt a libapásztorkodás is. A kislányok, miközben őrizték a libákat, játékkal, énekléssel múlatták az időt. A nagyobb lányok a legényekről pusmogtak, gyakran ki is csúfolták őket. Lányaink felvidéki népdalokat énekeltek. A zsúfolásig megtelt főtéren minden nap négy órakor kezdődött a gyermekvarázs, melyet az internet segítségével a világ minden pontján láthattak. A gyermekcsoportok ízelítőt adtak országuk kultúrájából, szűkebb régiójuk hagyományaiból: népzenejükből, néptáncaikból és népdalaikból. Népviseletben léptek színpadra és felvitték az állami zászlót is. Voltak, akik modern táncsal szerepeltek. Az éjszakába nyúló műsorok remek alkalmat kínáltak szórakozásra és kapcsolódásra. Esténként a koncerttel egybekötött táncház az egész főteret megmozgatta. Kicsik és nagyok kört alkotva ropták a táncot.

A csoportok közül a jakut csoport mindenki kedvence lett. Most hasznát vettük orosz nyelvtudásunknak és faggattuk őket a hazájukról.

Az Európa Jövője Egyesület kitűnő programot állított össze a fesztivál résztvevőinek. Kivittek bennünket Kerekegyházára a Varga Tanyára, ami a Kiskunsági Nemzeti Park mellett helyezkedik el. A lovasbemutató, fogathajtás, a pusztatízes egyedülálló látvány volt.

A Szabadidő Központban csodálatos környezetben sárkányhajózáson vettünk részt. A hajónak sárkányfeje és sárkányfarka volt, erről kapta a nevét. Körülbelül húszan ültünk bele. A dobos a sárkányfejnél foglalt helyet és adta az ütemet, amire eveztünk. A kormányos pedig a hajó farában állt és onnan kormányzott.

Látogatást tettünk a szecessziós stílusban épült Cifrapalotában, aminek – ahogy a gyermekdal szól – tényleg zöld az ablaka. Csodálatosan szép az épület homlokzatán található népművészeti elemeket ábrázoló majolika. Kíváncsiak voltunk, vajon milyen lehet a Cifrapalota belülről? Ámulatba ejtett bennünket, hogy itt láthattuk a világ talán legszebb avar kori leletét, egy avar fejedelem arany ékszereit, arany kürtjét, aranyveretű kardját.

A református templomban Mikesi Tibor kántor úr bemutatta és megszólaltatta a hangszerek királynőjét, az orgonát. Szombaton késő délután istentiszteleten vettünk részt.

Megtekintettük a Szórakaténusz Játékmúzeum és Műhely játékkiállítását, ami alaposan megmozgatta a képzeletünket. Megjegyzem, hogy hat évvel ezelőtt ebben a műhelyben egyhetes kézműves foglalkozáson vettem részt a Csillagszemű tábor résztvevőjeként. Ellátogattunk a Kecskeméti Planetáriumba. Gyalog tettük meg ide az utat a Nap- és bolygósobrok útvonalát követve. Kecskeméten ugyanis megtalálhatók a Naprendszer méret- és távolságarányos modelljei köztéri szobrok formájában. A kinti kánikula után a Planetárium kellemesen hűs kupolatermében foglaltunk helyet. Szűcs László csillagász éjszakát és csillagos égboltot varázsolt fölénk. Szemtanúi voltunk egy igazi rakétakilövésnek. Majd mintha űrhajóban ülnénk, virtuális sétát tettünk az egyes bolygókon. Lézer-show műsorral fejeztük be „égi utazásunkat”.

Meglátogattuk a kecskeméti élményfürdőt, amit a gyerekek nagyon élveztek és másnap folytattuk a fürdőzést az iskola uszodájában.

Pénteken meghívást kaptunk a városháza dísztermébe, a határon túli magyar csoportok ünnepélyes fogadására. Miközben az ünnepi beszédet hallgattuk, lenyűgözve szemléltük Székely Bertalan Vérszerződés című freskóját és magyar nemzetünk történelmi nagyjait ábrázoló falfestményeket.

A fogadásról az „Európai játszótérre“ mentünk, ahol népi játékok, foglalkozások, Zometool buborékparádé, baracklekvárfőzés, molekula foci, molekula szelfi, közös molekula építés szórakoztatta a fesztivál résztvevőit, kicsiket és nagyokat egyaránt. Délben pedig a Sepsiszentgyörgyi töltöttkáposzta parádén laktak jól a fesztivál résztvevői.

Szombaton Európai Piknik Napon vettünk részt a csalánosi parkerdőben.

Ziacek Adrianna

Két évfordulóra emlékeztek Nagyfödémesen

A felvidéki kitelepítettek napja április 12-e. Az idén ezen a napon emlékeztek meg Nagyfödémesen a községből kitelepített magyar családokról. A tragikus eseményeket megidéző megemlékezés a római katolikus templom falán elhelyezett emléktáblánál Lencsés Zoltán szavalatával vette kezdetét, aki Wass Albert: Nagypénteki sirató című megható versét tolmácsolta nagy átéléssel, ami bizony sokak szemébe könnyeket csalt.

A Csemadok elnöke rövid köszöntőjében megemlékezett arról, hogy 70 évvel ezelőtt pontosan ezen a napon, 1947. április 12-én, indultak el az első szerelvények a kitelepítettekkel, rajtuk az első magyar családokkal Nagyfödéméről és Nagymácsédról. Hangsúlyozta az ilyen jellegű rendezvények fontosságát, hiszen csak így tudjuk ébren tartani az emlékeket, csak így tudjuk felhívni az ifjabb generáció tagjainak figyelmét arra, hogy soha többé ne engedjék meg, hogy ilyen jellegű borszalmakra még sor kerülhessen.

A megemlékezés, amelyre minden évben a Csemadok kezdeményezésére kerül sor, koszorúzással folytatódott. Az emléktáblánál a község nevében koszorút helyezett el Gőgh Ferenc polgármester és Sztraka József alpolgármester, Magyarország Pozsonyi Nagykövetségének nevében Nagy László tanácsos, Jánossomorja város képviselőjében Lőrincz György polgármester és a Csemadok helyi szervezetének képviselőjében pedig Lelovics József és Kovács Krisztina.

A koszorúzási ünnepség után a helyi kultúrházban már egy másik jelentős történelmi eseményre is emlékezett a szépszámu közönség, mégpedig az 1956-os magyar forradalom és szabadságharc 60. évfordulójára. A megemlékezés apropóját Hossala Tamás budapesti fotóművész kiállítása adta, aki végigjárta az 1956-ban menekülők útvonalának helyszíneit megrázó fényképes dokumentumot készítve róla. Úgy mutatja be a Jánossomorja és Andau közötti Hansági tájat, ahogy az ötvenhatos menekülők láthatták. A képek megmutatják a lápos, erdős terület igazi arcát, és szinte halljuk az azon át menekülő családok ziháló párás szuszogását is. A sorozat képein a menekülők emlékét még őrző, de már omladozó emlékhely talán utolsó pillanatait láthatjuk. Szellemi, spirituális út az, amit a fotóművész bejárt, úgy beszélve a menekülőkről, hogy nem látunk alakokat a képeken, inkább csak a táj emlékezetét, de mégis érezzük a sorsközösséget a menekülőkkel.

Ezt az anyagot bővítette ki a Jánossomorjai Segítő Kötelék program korhű dokumentumokkal, és készült el az a kiállítás, amely a „Menekülők útja” címet kapta. A kiállítás megálmodói és létrehozói a két jánossomorjai fiatalember, Szilágyi Dániel és Hauptmann Tamás.

A kiállítás megnyitó kultúrműsorában elsőként az Aranyosó Nyugdíjasklub éneklőcsoportja szerepelt, majd Kovács Katalin a „Ha messze mész” és a „Három harang” című dalt énekelte csodálatos átérzéssel, Lencsés Zoltán pedig Márai Sándor: Mennyből az angyal című versét mondta el.

A kiállítás alkalmából köszöntőt mondott Lőrincz György, Jánossomorja város polgármestere, aki többek között megemlítette, hogy a 70 éve kezdődött lakosságcsere következtében több felvidé-

ki magyar család – Nagyfödemesről, Szencről és Búcsról is - a mai Jánossomorjára, az akkori Mosonszentjánosra és Mosonszentpéterre került, amely települések befogadták őket. Éppen a kite-

lepített nagyfödemesiek és az ő itthon maradt családjaik kezdeményezésére jött létre a két település, Jánossomorja és Nagyfödemes barátsága.

A jánossomorjaiak segítő kezét nyújtottak 70 évvel ezelőtt a kitelepített felvidékieknek, és segítő kezét nyújtottak 60 évvel ezelőtt azoknak is, akik a rendszer zsarnoksága elől menekülve keltek útra, hogy valahol másutt leljenek új hazára. Éppen a fent említett településeken, a Hanság területén át több tízezer magyar hagyta el hazáját 1956-ban. Hatvan éve ezen a határszakaszon a két szomszédos település, Jánossomorja és Andau polgárai segítették a menekülőket, és sok nemzetközi segélyszervezet is érkezett az andai táborkba.

A kiállításon Hauptmann Tamás, a Jánossomorjai Városi Televízió főszerkesztője kalauzolta végig a résztvevőket. Ő Madách Imre „Az ember tragédiája” című művéből vett példákkal mutatta be az emberi lét törekénységét, az emberi gondolkodásmód sokrétűségét. A bemutatását a „tragédia” mondanivalójával fejezte be, hogy az embernek minden megpróbáltatása ellenére is hinni kell abban, hogy minden jóra fordul. Mi is higgyünk abban, hogy az említett tragédiák többé nem ismétlődnek meg.

Kivételes pillanatokat láthatunk a tablókon, korabeli falfirkákkal, visszaemlékezésekkel és dokumentumokkal, plakátokkal együtt. A tárlat része egy összeírás is, ami az andai táborban készült és több ezer magyar emigráns regisztrálását tartalmazza.

A kiállítás Jánossomorja Város Önkormányzata Segítő Kötelék című programsorozatának része, melynek célja, hogy a helyi és térségi 1956-57-es eseményeket felelevenítve ébren tartsa 1956 emlékezetét.

Örülünk, hogy a kiállítást Nagyfödemesen is láthattuk.

Szárarné Manczal Erzsébet (Fotó: Németh Tibor)

Három napon át zengett az ének

A XVII. Kodály Napok a Kodály-év jegyében zajlott. Kodály Zoltán életében jelentős szerepet játszott a város, Galánta, ahol május végén három napig zengett az ének. A rendezvény május 26-án, pénteken vette kezdetét, majd szombaton az énekkarok versenyével és a járás településeinek templomaiban adott hangversenyekkel folytatódott. A versenyen 19 kórus mérettette meg magát, az összkarral több mint hétszáz énekes lépett színpadra. A zsűri döntése értelmében Arany koszorús minősítésben részesült: a pelsőci Korona Énekegyüttes, a Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem Magyar Kórusa, a zselízi Franz Schubert Vegyeskar, a komáromi Selye János Egyetem Nőikara, a koloni Zobor Hangja Vegyeskar, a Peredi Nőikar, a füleki Pro Kultúra Férfikar, a tesmagi Amicorum Vegyeskar valamint az ipolybalogi Szent Korona Kórus. Aranykoszorús minősítést kapott a zsűri dicséretével a galántai Kodály Zoltán Daloskör és a komáromi Concordia Vegyeskar.

A gálaműsoron Hartyányi Judit a Magyar Kodály Társaság társelnöke, a szakmai értékelő bizottság tagja mondott beszédet, amelyet alább olvashatnak.

A galántai XVII. Kodály Napok gála hangversenyének ünnepi pillanatait élvezzük. Három éven át készült a 19 fellépő kórus karnagyaikkal együtt az 1969 óta jelentős tradícióval rendelkező fesztiválra. Az elmúlt napokban szlovákiai magyar felnőtt énekkarok mutatták be tudásukat minősítő hangversenyeken, valamint a környék városaiban, falvaiban.

A rendezvény első napján nyílt meg a Kodály Zoltán életét bemutató kiállítás, ez a fesztivál kezdetét jelentette. Ezt követően majd három napon át zengett az ének egymást és a helyi érdeklődőket gyönyörködtetve. Galánta példásan felkészült Kodály Zoltán kettős évfordulójának megünneplésére. Számos kísérő programmal fogadta vendégeit, a több mint 700 énekest, majd az év folyamán további eseményekkel készül, amelyek Kodály Zoltánnak, nemzetünk kulturális felemelkedését szolgáló életművéért mondanak köszönetet. Ezek az alkalmak a világ számos országában rendezett megemlékezések sorát is gazdagítják.

A szakmai értékelő bizottság tagjai – már mondhatom – rendszeresen, szeretettel, töltekezésre kész nyitott szívvel jönnek ide Budapestről, Kecskemétről, Pécsről, Székesfehérvárról, Veszprémből, hiszen a Kodály megálmodta ének-zenei általános iskola neveltjei, tanárai, műveinek is vezénylő karnagyai. Társaimmal együtt magunkénak érezzük a város nemzeti kultúrákat ápoló, őrző tevékenységét. Szívből köszönjük!

Galánta Kodály Zoltán életének egyik legjelentősebb helyszíne. Mint gyermek itt találkozott először a népdalokkal, majd innen indult népdalgyűjtő útjára, kultúránk, zenénk gyökereihez. Így írt a népdalokról, azok jelentőségéről, intve az utókort: „Amit tudsz, az érték, az ősök hagyománya, a magad lelke igaz kifejezése. Becsüld meg, erősödj benne, mert ha többre akarsz menni, csak erre építhetsz.” Felbecsülhetetlen értékű művészete, a tudós és a nemzetnevelő öröksége az itt kapott élményekből táplálkozva lett a világ kincsévé is.

A minősítő hangversenyek élményt adó folyamán 20 magyar zeneszerző művei hangzottak fel, amelyek között Kodály Zoltán által gyűjtött népdalok, Bicinia-csokrok, népdalfeldolgozások, nagy költőink verseinek megzenésítései jelentős helyet foglaltak el, a záró koncerten pedig megszólalt a Galántai táncok című zenekari műve és a Budavári Te Deum is. Az őt követő zeneszerző generációkat képviselő művek jelenléte színesítette a felhangzó repertoárt. A 31 külföldi szerző alkotásai, a reneszánsz, barokk, romantikus korszakot reprezentáló kóruskompozíciók jó arányt, fejlődést mutattak a fesztivál programjában. Talán csak a kortárs alkotások kiválasztása igényel a jövőben kiemelt gondosságot. Felelős munkájukért köszönet illeti a karnagyokat, tanárokat, a kórustagokat, a nagy zeneszerző életműve előtt fejet hajtó éneklőket.

Őszinte, szeretetteljes köszönetet mondok a Csemadok országos vezetőségének, a galántai terület választmányának, a városi szervezet tagjainak, alapszervezeteknek, önkormányzatoknak. Kíváncsi vagyok, hogy a XVII. Kodály Napok sikere, sok szépsége adjon a további munkához erőt és lelkesedést a magyar kultúrát hordozó, éltető együtteseknek, vezetőiknek és támogatóiknak.

Kodály Zoltánnét idézem: „Életművet folytatni nem lehet, de annak szellemében tovább küzdeni

a még el nem ért célokért, emberi és művészi értékek kibontakoztatásáért, megbecsüléséért: olyan feladat, amely méltó Kodályhoz, és méltó azokhoz, akik e küzdelem terhét, a kodályi örökséget vállukra vették.”

Folytassák – folytassuk ezt a küzdelmet, hogy 2020-ban ismét találkozhassunk!

Nagymegyeren a szél-járás

A nagymegyeri Plauter-kastélyban mutatkozott be a Szél-járás folyóirat április végén. A Plauter Péter tulajdonában lévő kastély évek óta ad otthont nemzetközi művésztelepnek, s most is három ország képzőművészei tartózkodtak az építményben.

A Görföl Jenő (Pozsony) főszerkesztő által szervezett, s Bedi Kata vezette jó hangulatú rendezvényen részt vett Fellingner Károly költő, Száraz Pál író és Száraz Erzsébet művelődésszervező a Mátyusföldről, valamint Balassa Tamás, Böröndi Lajos és Tuba László szerkesztő Mosonmagyaróvárról, de jelen voltak a környék Csemadok szervezetének vezetői is.

A lap keletkezésének történetére Görföl Jenő főszerkesztő emlékezett, 2008 nyarára, amikor egy dunaszigeti találkozás, borozgatás közben vetődött fel az ötlet. „Először egy határon átnyúló egyesület létrehozásában gondolkodtunk a Varga György festőművészt köszöntő estébe nyúló találkozón. Ez végül nem valósult meg, de a közösséget összefogó folyóirat igen, s 2008 decemberében jelent meg először a szél-járás” – mondta.

A kiadás gondjairól Böröndi Lajos beszélt, aki csodának nevezte, hogy a lap a mai napig megjelenik, hiszen komoly támogatásban nem részesül, nem sikerült „becsatornázni” a támogatott lapok közé Magyarországon. „Nem vigasz, hogy mások is ilyen helyzetben vannak, s értékes periodikumok

léte forog évről-évre veszélyben.”– mondta. Ez persze nem töri le a szerkesztők kedvét, hisz a lap minden egyes száma eljut az érdeklődőkhöz.

A folyóirat honismeret rovatáról Tuba László beszélt, aki a győri Kisfaludy Károly Megyei Könyvtár nyugalmazott igazgatójaként szerkeszti azt. Elmondása szerint sikerült a történelmi régió, a hajdan volt Moson vármegye és tágabb környezete múltját úgy bemutatni az eddigi közel negyven lapszám-ban, ahogyan az még nem történt meg. Ebből is láthatja az olvasó, hogy ezer szállal tartozunk össze, szabhatott szét bennünket a történelem vihara. Szerinte a lapi így egyféle küldetést is betölt, s különleges színfolt a magyar nyelvű folyóiratok között.

A jó hanulatú esten Fellingner Károly és Böröndi Lajos verseket is fölolvastott, s Száraz Pál egy novelláját is meghallgathatták az érdeklődők. Majd ezt követően a jelenlévő képzőművszek alkotásait tekinthették meg, akik szívesen beszéltek munkáikról, s avatták be a kérdezőket a mű születésének titkaiba.

(A Győrtől mintegy negyed órányira található csallóközi Nagymegyer csendes környékén fekvő, hatalmas, három hektáros parkkal körülvett Plauter Kúria gyakorta említődött már a szél-járásban, elsősorban a tulajdonos Plauter Péternek köszönhetően, aki igazi szellemi központot varázsolt belőle. A szálloda, amely méltán megérdemli a kastély megnevezést, olyan messze van a város zajától, hogy aki csendre, nyugalomra vágyik, az jó helyen kopogtat. A művészetet pártoló tulajdonos, Plauter Péter fáradságot nem kímélve szervezi a rendezvényeket, amelyek között vannak hagyományőrző napok, fesztiválok, főzőversenyek, erőlovas bemutatók és különböző táborok is.

Az elmúlt években az irodalom is helyet kapott a kúriában, hazai és romániai írók részvételével, de olyan kis közösségek is alkottak már ott, mint a vajdasági művésztábor, vagy a Nagy Géza vezette fafaragó tábor is.. Arról, hogy a festők szívesen időznek a kúriában, a falakat díszítő csodálatos festmények tanúskodnak, melyeket a művészek hagytak ott köszönetük jeléül a házigazdának.)

Fotók: Balassa Tamás

Hangverseny a pozsonyi Prímási palotában

A Csemadok a Szent László-év keretében több kiemelkedő rendezvényt valósított, illetve valósít meg. A Szövetség munkatervében országos vetélkedő, hangversenyek, emlékező előadások szerepelnek. Ezek egyike volt a szent király születése napján, június 27-én, a pozsonyi Prímási palota Szent László kápolnájában megrendezett hangverseny, ahol a galántai Kodály Zoltán Daloskör szerepelt. A közönséget és a vendégeket Jégh Izabella, a Csemadok Pozsonyi Városi Választmányának elnöke köszöntötte, aki az énekkar eddigi tevékenységével és eredményeivel is megismertette a megjelenteket. Bárdos Gyula a főszervező, a Csemadok Országos Tanácsa nevében méltatta Szent László érdemeit. A rendezvény fővédnöke Ivo Nesrovnal, Pozsony főpolgármestere volt. Üdvözlét Ludmila Farkašovská, a főváros alpolgármestere tolmácsolta. Az ünnepséget megtisztelte jelenlétével Szabó József, Magyarország Pozsonyi Nagykövetségének ideiglenes ügyvivője is.

A kórus karnagya, Józsa Mónika számos ismert, de kevésbé ismert Szent László éneket iktatott a kórus pozsonyi fellépésének műsorába. Ezek egyike a rendezvény névadójává lett, Üdvözlégy kegyes Szent László király kezdetű ének, melynek szövege, a magyar szentek tiszteletének első magyar nyelvű emléke, 1470 körül keletkezett, dallama pedig 15–16. századi.

Gyönyörűen szólt a Regis regum civis, ave, regum gemma, Ladislave, regni consors gloriae. (Áve, égi

király híve, királyoknak gyöngye, éke, László, mennynek sorsosa!) kezdetű himnusz, amely László szentté avatása táján keletkezett Váradon. A László királyunk emlékét kik buzgón ünnepeljük kezdetű búcsújáró népi ének Mátraverebély-Szentkútról származik. Szentkút a monda szerint úgy keletkezett, hogy Szent László lovának patkója nyomán víz fakadt a sziklából.

Hit és művészetek különleges találkozása volt, amikor a kórus a kápolna híres vízfakasztási jeletet (László szomjas katonáinak vizet fakaszt a sziklából, F. A. Maulpertsch, osztrák származású művész, a késő-barokk egyik legkiemelkedőbb alkotójának műve) megörökítő mennyezeti freskója alatt megszólaltatta a művet. De igazi élmény volt az Erdélyi Zsuzsa népi imádság gyűjtéséből készült Kocsár Miklós mű, vagy Szokolay Sándor Ima rontás ellen című darabjának kórus általi előadása is.

Szőnyi Erzsébet Ima alkonyi harangszóra című kórusműve igazi megkoronázása volt a galántai Kodály Zoltán Daloskör pozsonyi vendégszereplésének. Az énekkart Józsa Mónika vezényelte. Szólót énekelt Varga Denisza, Mórocz Virág és Paszmár János. A hangverseny befejezésekként elhangzott Bárdos Lajos: Erkel szózata című kórusműve is, amelyet a közönség felállva hallgatott végig.

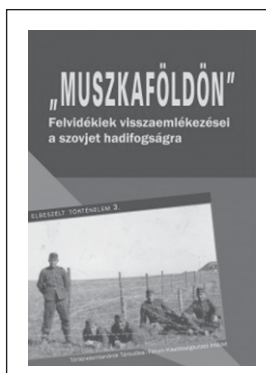
Görföl Jenő

Szerzőink

Balassa Tamás fotográfus, szerkesztő (Mosonmagyaróvár) • **Bedi Kata** esztéta (Pozsony / Bratislava) • **Böröndi Lajos** tanár, szerkesztő (Feketeerdő) • **Csáky Pál** író, EU parlamenti képviselő (Pozsony/Brüsszel) • **Deák Ernő** történész, szerkesztő (Bécs/Wien) • **Fehér Márta** szerkesztő, újságíró (Szabadka/Subotica) • **Gál József**, mérnök (Vághosszúfalu / Dlhá nad Váhom) • **Gál Sándor** író, költő (Buzita) • **Görföl Jenő** helytörténész, szerkesztő (Jóka/Jelka) • **Hartyányi Judit** karnagy, tanár (Budapest) • **Író Erzsébet** tanár (Éberhard/Malinovo) • **Kerék Imre** költő (Sopron) • **Kimle Péter** könyvtáros (Mosonmagyaróvár) • **Neszméri Tünde** újságíró (Sáp-Újfalu/Nova Dedinka) • **Polák Margit** múzeológus (Szenc/Senec) • **Rétvári László** ny. egyetemi tanár (Budapest) • **Száras Pál** író (Nagyfödemes/Velky Úlany) • **Szárasné Mancal Erzsébet** művelődésszervező (Nagyfödemes/Velky Úlany) • **Varga Gabriella** újságíró (Bécs/Wien – Budapest) • **Weltler Rezső** (volt) evangélikus lelkész (Hegyesalom) • **Ziacek Adrianna** tanár (Zsigárd/Ziharec)

Mennyit ér az ember?

Muszkaföldön

Felvidékiek visszaemlékezései a szovjet hadifogságra. Az alcímből világos, hogy nem egy szokványos útikönyvről van szó. A főcím alapján még az is lehetne: szaggatott és idejemúlt útikönyv szokatlan és hosszú utakról. Ahol az utak folytonosságát a légerekben eltöltött rövidebb-hosszabb idő szaggatta szét, és bizony még mai szemmel is hosszú utakat tettek meg a visszaemlékezők.

A kötet olvasható kalandregényként is, mert kaland és sorsforduló van benne jócskán. Gondolom, a visszaemlékezők a legtöbbször örömet lemondtak volna. Dehát ez itt nem kalandsoroló, hanem könyvajánló – kedvet kellene csinálnia a könyv elolvasásához. Például azzal, hogy a történetek „happy enddel” végződtek. Mert aki ebben a kötetben visszaemlékező, adatközlő, annak haza is kellett jönnie, és szellemi frissességgel megáldott

magas kort is meg kellett érnie ahhoz, hogy olvashassuk a történetét. Azért ez nem ilyen egyszerű. A többség nem tért haza.

Dehát kinek is ajánlom én ezt a könyvet? Elsősorban a leszármazottaknak. A könyvben nem idézett, de a Muszkaföldet megjárt sokezer felvidéki leszármazottainak. Mintegy összehasonlítási alapul a családban hallott történetekkel. Vagy valamiféle válaszként a „mi történhetett az orosz lágerbe vesztett apánkkal (anyánkkal – most már inkább nagyapánkkal, nagymamánkkal, nagybátyánkkal)” kérdésre.

Ajánlom a történelemtanároknak, tanítóknak, oktatóknak, nevelőknek. Ebbe itt nem bonyolodok bele, mert a Fórum Kisebbségkutató Intézet mellett a Történelemtanárok Társulása is bábáskodott a szóbanforgó kötetnél. Feltételezem a jót: az előbb felsorolt értelmiségi csoportoknak a társulás adta kezébe az ettől sokkal szakmaibb, indokoltabb ajánlással ezt a kötetet.

Ajánlom a deákiaknak. Mert Arnold bácsi (Merva Arnold) deáki. Persze a királyfiaiaknak meg a muzslaiaknak is. Tóth Károly királyfai, Sulci József muzslai – ők hárman mondják el fogságuk történetét.

Ajánlom azoknak, akik még mindig azt hiszik, a „Nagy Testvér – a Szovjetunió” tart el minket. (Hihetetlen, de nem is olyan régen találkoztam ilyen emberrel – próbáltam ingatni ebbéli hitében, de nem eléggé hatékonyan, annyira meg voltam döbbenve.) Meg azoknak, akiknek tetszik, ahogy az egykori (viszont nem oly régi) szlovákiai politikus vörös rózsákkal várja Putyin motorosait. Meg azoknak, akik azt hiszik, minden rossz a Nyugatról jön. Pedig ebben a könyvben épp az ellenkezőjét állítja az egyik elbeszélő.

Ajánlom azoknak, akik nem becsülik eléggé a szabadságot. Talán nem is gondolkodnak el rajta, mit jelent a szabadság 2017-ben Szlovákiában, vagy mennyit ér az ember. Ezekben a kérdésekben is segít ez a könyv.

A kötetet összeállította, szerkesztette, jegyzetekkel, bevezető tanulmánnyal és mutatókkal ellátta Kőrös Zoltán. Szerintem nagyon jól, ami még egy ok az olvasásra. „Elbeszélt történelem”-nél ez nem kis dolog. Dehát ez nem is egy száraz történelemkönyv, az elbeszélőknek és a szerkesztőknek köszön-

hetően tele van élettel – meg halállal, kalandokkal, fordulatokkal. Nyugalom és unalom nincs benne. Jöhetnének a szokásos frázisok: miért, hogyan miképp... De minek, inkább a könyvet olvassák.

A történetek nem ábécé sorrendben következnek. Szerintem ennek oka van. Mondjuk: jó, jobb, mégjobb. Tóth Károly története megmutatja, milyen sok múlik az egyén ügyességén, helyzetfelismerésén, élni akarásán. Sulci József történetében ezek mellé társulnak a szakismeretek, a falubéliek segítségével. Arnold bácsi történetében jelenik meg (persze az előbb említettek mellett) a csoportos túlélési stratégia. Annak tudatosítása, ha összefognak, kemény, de igazságos szabályok szerint élnek, nagyobb lesz a csoport tagjainak az esélye a túlélésre. Ha lemondanak az egyéni kis előnyökről-ügyeskedésekről a köz javára. Ha segítik egymást akkor is, ha ez nem könnyű. Ezekről a kérdésekről ír és beszél néhai Olaffson Placid bencés szerzetes, szintén „muszkaföldes” sorstárs úgy, hogy bizony érdemes olvasni vagy megnézni interneten.

Az első két történet szerkesztettebbnek tűnik, jobban meg van fésülve, talán több a hosszú összetett mondat, mint az előbeszédben elő szokott fordulni. Arnold bácsi úgy mondja a történetet, ahogy ezt tőle megszoktuk. Felteszi a kérdéseket és válaszol is rájuk, néha mondja a korabeli választ is meg a mait is. Ezek nem a „mit eszünk reggelire?” jellegű kérdések. A „nagy” kérdések is ott vannak – hogy kerültünk ebbe a háborúba, mi lett a vezetőikkel, aki ide vezették az országot, hol lesz a haza, ha hazamegyünk. Elmondja véleményét a politikáról és politikusokról, zsidókról és keresztényekről, becsületről. Jól gondolja, dehát én elfogult vagyok, ahogy valószínűleg a deákiak nagy többsége is az. Nekik Arnold bácsi Valaki. Egyenes Ember. Nyolcvanévesen mondta, hogy egész életében betartotta a cserkész-tízparancsolatot. Nem volt szüksége más ideológiára.

Arnold bácsi történetében szerepel egy orosz katona, aki őrzi a foglyokat, négy éve nem volt otthon, mert a szabadsága alatt haza sem érne valahová Kelet-Szibériába. Hát akkor ki a nagyobb fogoly itt – kérdezi Arnold bácsi. 1979-ben a Bajkál-tó partján, ahol véget ér az út, Lisztvájkában talákoztam egy szülőfalujába szabadságra menő orosz katonával, aki minden reggel kiült a kikötői bakra és várta, hogy induljon a hajó, ami majd elviszi a partmenti falujába, ahová se út, se repülőgép nem megy. Hajó sem ment, mert a kapitány szerint nagy volt a szél. A katona meg indulhatott vissza az állomáshelyére. Két éve nem volt otthon.

Mennyit ér az ember?

(Kadta a Történelemtanárok Társasága és a Fórum Kisebbségkutató Intézet 2015-ben az Elbeszélt történelem sorozat 3. köteteként. Szerkesztette: Kőrös Zoltán.)

Gaál József

A mese igen közel van

Hagyományőrzői (múltörzői) vagyunk e kornak. A XXI. század elejét éljük, ez egyúttal kötelez is bennünket, hogy hűen megőrizzük a múltat. Mentsük meg azt, ami még menthető, és adjuk át az utánunk következőknek. Mert ez a mi feladatunk. Helyettünk ezt a munkát senki más nem fogja elvégezni. Ez többlet munka és tudjuk, fárasztó is, de megéri. Így leszünk e kornak egyúttal történetírói és krónikásai is. Hagyjunk magunk után munkát. Tökéletesen –elvégzett munkát, hogy nyomra vezessük az utánunk jövőket és az értünk aggódókat! Ez nem könnyű, de nemes feladat, itt és most, és feltétlenül nekünk kell elvégeznünk, megtennünk. Ezek a gondolatok jutottak eszembe, amikor kezembe vettem barátom, Fellinger Károly legújabb kötetét.

„Sine praeteritis futura nula” (Múlt nélkül nincs jövőendő!) állítja a latin közmondás, mely szellemében és tartalmában egyaránt a miénk is. Ez a szándék vezette a dunaszerdahelyi székhelyű Vámbéry

Polgári Társulást is, hogy napvilágot lásson Fellingner Károly Ilka vára című szép kiviteli meséskönyve.

Jókán – a Mátyusföldön élő, Forbáth Imre díjas költőnk, írónk, kutató és történész – Fellingner Károly a leghíresebb és legismertebb Mátyusföldről és Felső-Csallóközből származó meséket, mondákat és anekdotákat dolgozta fel a szépirodalom eszközeivel. A kitűnő válogatás Kovács Jolánka szakértelmét tanúsítja.

Tudjuk azt is, hogy a szerző az „Égig érő vadkörtefák”, a „Hajléktalan búzavirág”, valamint „A kincsesláda” című mesekönyvei kapcsán már foglalkozott a mátyusföldi mondákkal, mesékkal és hiedelmekkel. Most a régiek mellett újabakkal bővítve – összesen kilencven történet elevenedik meg a könyv lapjain.

Aki rászánja magát, hogy mesét olvas, s csak a kisujját nyújtja ki feléje, annak a mese az egész karját ragadja meg, aztán a szívét, az agyát, majd az egész testét és lelkét. A mese olvasója, vagy hallgatója óhatatlanul elmerül a csodás mesevilágban: megváltozik a természete, más lesz a szemmértéke, eluralkodnak rajta az eszményei és vágyai. Velem is ez történt, mikor olvastam a könyvet. Mesevilágba indulni: nagyszabású vállalkozás, igazi expedíció.

A mesék a kitűnő elbeszélő ajkáról – ez esetben a tolláról – valósággal ömlenek, de éppen csak ömlenek: nincs bennünk szerkezet, arány, sokszor számítás és terv is alig. Néha egyetlen sima szál kanyarog, máskor összefonódik kettő-három, s a mesélés közben dől el, melyik vezet a célhoz. Mindig érdekes a kanyargás, bár nem mindig megnyugtató. De a mesevilág, amelyen át vezet, az a vágyak és eszmények leggyönyörűbb őserdeje. Ezért kell benne elmerülnünk.

Vannak a mesében hihetetlen hatalmasságok, boszorkányok, ördögök, kétfejű sárkány és nagyon nagy urak is. De birodalmuknak mindig határa van, ahol véget ér a hatalmuk.

Azért szeretjük a mesét, mert az élet rendezett, javított (már tudniillik a földi logika szerint javított) kiadását éli meg benne az ember. De legelőször a létharc dülését szabályozza benne. A létharc úgy érdekes, ha győz az igazság, az udvariasság, a könyörületesség, a furfangosság, a tehetség és a bátorság... Nem az igazságtalanság, irigység, az ostobaság...

A mesék általában frappáns gondolatokkal érnek véget. Íme, egypár belőlük: „Kutya, macska, vak eger, ki elhiszi, száz évig él”, vagy „No, de lépéseket hallok, befejezem hát a mesémet, mert Máté vitéz és a fia még elkapják a grabancomat!”

A helyes magatartás, az erkölcsös élet törvényszerűségeinek józan elismerése a fantázia folyamának medre a magyar mesében. A Fellingner Károly gyűjtött és feldolgozott mesék világában valóban otthon érezzük magunkat. S a lelkünk ujjong, amikor egy-egy új, sose látott vidékre kalauzol bennünket.

A mese gyógyír, de nem bódítószer. Még most a XXI. század éveiben is nemcsak erőt ad, frissít és pihentet, hanem szilárdít is, kitartásra, szívósságra, nehéz harcok jókedvű vállalására is tanít.

Az Ilka vára című kötetben a történelemben jártas, kitűnő tollú írónk, költőnk egyúttal jó mesélőnek is bizonyul. Ezek a falusi élet megcsillanó mókás történetei, meséi a szájhagyományok által - sok esetben több nemzedéken át – fennmaradt, a múlt mosolyra derítő apró emlékei, s egyben tanúi egy kornak. Ezekkel a ma már feledésbe merülő derűs történetekkel, anekdotákkal az akkori emberek a mindennapi gondok között módot találtak arra is, hogy vidámabbá, színesebbé tegyék életüket.

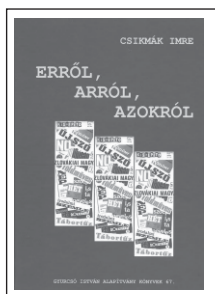
Fellingner Károly ezt a művét, amelyben a múlt század porlepte népi kincsesbánya gazdag ajándékát nyújtja át, két tanárának, Mórocz Károlynak és Pukkai Lászlónak ajánlja tisztelettel.

A szlovákiai magyar, de a magyarországi olvasó is biztosan szívesen lapozza a Schall Eszter kitűnő illusztrációival, és Jász Attila költő ajánlásával kísért gyönyörű kivitelezésű könyvet. Minden bizonnyal nemcsak a fiatal, de a felnőtt olvasótábor érdeklődésére is számot tarthat.

(Vámbéry Polgári Társulás, 2016)

Száraz Pál

Erről, arról, azokról

A Gyurcsó István Alapítvány 67. köteteként, Csikmák Imre bósi születésű, jelenleg Szencen élő újságíró értékes könyvvel ajándékozta meg a szlovákiai magyar olvasókat. Az „Erről, arról, azokról” című könyv mintegy 300 oldalon a hazai újságírás történetéről ír időrendi sorrendben.

A közelmúlt visszapillantó tükre ez a mű, amelyben a szerző Csikmák Imre olyan kor szereplőit vonultatja fel, akik vele együtt tettek azért, hogy Csehszlovákiában, a második világháború után, valamint egy nemzetiség kisebbségi helyzet után megalakuljon a magyar sajtórendszer, illetve felnőjön egy olyan újságírói nemzedék, mely a rendszert működtetni tudta.

A három részre osztott könyv első részében azokról olvashatunk, akik 1950-től a kilencvenes évekig létrehozták és működtették a csehszlovákiai magyar sajtórendszert. Honnan, meddig jutottak? Számos értékes dokumentum, képanyag került a kötetbe, amelyek hitelessé teszik a benne leírtakat. Így az olvasó teljes, korhű képet alkothat arról a gazdag és színes múltból.

A második részben a korabeli újságokban megjelent útleírások és riportok kaptak helyet, amelyek máig sem veszítettek aktualitásukból. A könyv lapjain Csikmák Imre vallat és vall. Fényt derít a múlt-ra, segít eligazítani az épülő jelenben.

A kötet harmadik része a szlovákiai magyar sajtófotósoké, Prandl Sándor, Gyökeres György, Méry Gábor hivatásos fényképészként dolgoztak. Az ő munkáik szerepelnek ebben a részben, a teljesség igénye nélkül kibővítve néhány magyar újság címlapjával az első Csehszlovákiából.

A könyv megírása és Csikmák Imre hangulatos stílusában közkincsé tétele, bizonyára számos olvasónak szerez majd tanulságos, egyben szórakoztató olvasási élményt. A szép kivitelezésű, kemény borítású könyv régi adósságot törleszt, hiszen történelmünk nélkülözhetetlen adalékait tárja elénk.

Száraz Pál

Antall József és az állambiztonság

Szép sorban jelennek meg a közelmúlt (félmúlt) történelmét feldolgozó kötetek a Veritas Történetkutató Intézet gondozásában. A folyamatos kritikák keretében dolgozó intézeti munkatársak végzik a dolgukat, munkájuk eredménye már több vaskos kötetre rúg.

Magyarország kormánya 2013-ban hozta létre az intézetet, s annak vezetője dr. Szakály Sándor hadtörténész.

Szakmai tevékenységükben a legfontosabb a dualista állam (1867–1918), illetve a két világháború közötti, valamint az 1944-től 1994-ig tartó időszak politika-, társadalom- és esztörténetének a tárgyilagos bemutatása. Az intézeten belül három kutatócsoport alakult: a Dualizmus-kori Kutatócsoport (1867–1918), a Horthy-kori Kutatócsoport (1918–1945) és az 1945 utáni Kutatócsoport (1945–1994).

Az 1945 utáni Kutatócsoport fő kutatási irányai közé tartozik a dr. Antall József és dr. Boross Péter vezette kormányok tagjaival, vezető politikusaival mélyinterjúk készítése, valamint a vonatkozó levéltári, illetve irattári dokumentumok feltárása.

Dr. Szakály Sándor így fogalmaz az intézet honlapján erről a kutatócsoportról: „1945, a XX. század minden további magyarországi történetét meghatározó fordulópontja, amikor is az addigi európai Magyarország egy „új világba” tagozódott be és kiderült, hogy a remélt demokratikus változások látszatnak bizonyultak, az ország a kommunista világbirodalom szatelit államává vált úgy, hogy mindazok számára, akik másként képzeltek el a világot, nem jutott hely a Rákosi Mátyás nevéhez köthető Magyarországon. Pontosabban jutott, de sokaknak internálótáborokban, a recski munkatáborban, büntetés-végrehajtási intézetekben, vagy otthonuktól megfosztva a kitelepítés körülményei között. S vajon mindezt csendben, szótlánul tűrte-e az ország és lakói, avagy volt ellenállás? Ezek is olyan kérdések, amelyekre hiteles válaszokat kell adni, ahogy nem feledkezhetünk el 1956-ról, a népfelkelésből forradalmon át szabadságharcra vált 13 napról – amely számos helyen annál több is lett – a XX. századi Magyarország történelmének egyik legkiemelkedőbb eseményéről. Talán az volt az a pillanat, amikor a sok mindenben egyet nem értők egyetértettek, s amelyet legjobban a következő mondattal fejeztek ki: „Ruszkik haza!”

Erre viszont még mintegy 35 esztendő kellett várni, amikor is 1991 júniusában az utolsó szovjet megszálló csapatok – amelyeket a Kádár János vezette Forradalmi Munkás-Paraszt Kormány 1957-től „Ideiglenesen Hazánkban Állomásozó Szovjet Csapatok”-ká nyilvánított – elhagyták Magyarország területét. Ehhez azonban szükség volt az 1980-as évek magyarországi ellenzéki mozgalmaira és az 1989-1990-ben bekövetkezett változásra s az Antall József által vezetett magyar kormány tevékenységére, következetességére. Arra a négy esztendőre, amelynek története napjainkban is „kellően homályos” és nem kevés érdek fűződik ahhoz, hogy az is maradjon.”

A kutatócsoport munkájának gyümölcsei hamar beérni látszottak, nemrégiben jelent meg Bába Iván Rendszerváltoztatás Magyarországon, Tóth Eszter Zsófia Antall József útja a miniszterelnökséig (1932-1989) és Sáringer János Iratok z Antall-kormány külpolitikájához és diplomáciájához I. című adattára.

Ebbe a sorozatba illik bele a sorozat 5. darabjaként megjelent Tóth Eszter Zsófia Antall József és azt állambiztonság című könyve 2016-ból, amelyben a szerkesztő Antall József megfigyeléséről szóló, eddig még nem publikált állambiztonsági forrásokat tesz közzé, főként az 1966-1975 közötti időszakra koncentrálva.

A dokumentumkötet két nagy részből áll. Az első az úgynevezett „Múzeológus” dosszié. Ez kifejezetten Antall József megfigyeléséről szól. A második fejezet Antall édesapjára, id. Antall Józsefre vonatkozó vegyes ügynökjelentéseket tartalmazza. A Függelékben a kötetben szereplő, az állambiztonság hivatásos állományában dolgozó, Antall József megfigyelése szempontjából kiemelkedő jelentőségű személyek rövid életrajzát tartalmazza.

A kitűnő történészi munka, a tárgyilagos adatközlés olvasása során már fel sem vetődik az a kérdés, hogy van-e még mit fölmutatni Antall József hatalmas életműve kapcsán, hisz a miniszterelnök portréját már alig lehet új vonásokkal gazdagítani. Nem is ez lehetett a cél. Sokkal inkább az, ami a Veritas hitvallása is, közreadni, jegyzetekkel ellátni mindazt, ami tisztánlátásunk érdekében fontos, s ami azon történészek konokságát jellemzi, akik Deákkal vallják: Hazudni nem szabad.

Tóth Eszter Zsófia: Antall József és az állambiztonság, Magyar Napló, Budapest 2016. (Veritas könyvek 5.)

Böröndi Lajos